

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง

ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าชิ้นตีนจกตระกูลราชบุรี

History and Knowledge of Cultural Heritage of
the Teen Chok Fabric of Ratchaburi Clan

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

ผ้าชิ้นตีนจกตระกูลราชบุรี: ประวัติศาสตร์, ความรู้, การพัฒนาผลิตภัณฑ์และ
การตลาดวิถีพุทธเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

Teen Chok Fabric of Ratchaburi Clan: History, Knowledge, Product
Development and Marketing in Buddhist Way to Increase

โดย

พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ชยทตฺโต, ผศ. ดร.

พระมหากังวาน จีรธมฺโม, ผศ. ดร.

ดร. อนุชา พละกุล

ดร. ศุภกัญญา ศรีคำไทย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU 65027

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง

ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี

History and Knowledge of Cultural Heritage of
the Teen Chok Fabric of Ratchaburi Clan

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

ผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี: ประวัติศาสตร์, ความรู้, การพัฒนาผลิตภัณฑ์และ
การตลาดวิถีพุทธเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

Teen Chok Fabric of Ratchaburi Clan: History, Knowledge, Product
Development and Marketing in Buddhist Way to Increase

โดย

พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ขยทตโต, ผศ. ดร.

พระมหากังวาน อีธรรมโม, ผศ. ดร.

ดร.อนุชา พละกุล

ดร. ศุภกัญญา ศรีคำไทย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU 65027

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub - Research Report 1

History and Knowledge of Cultural Heritage of the Teen Chok Fabric of Ratchaburi Clan

By

Phrakhrusangharak Songphan Jayadatto, Asst. Prof. Dr.

Phra Maha Kangwan Thirathammo, Asst. Prof. Dr.

Dr. Anucha Bhalakula

Dr. Sukpinya Srikhamthai

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ratchaburi Buddhist College

B.E. 2565

Research Project Founded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU 65027

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานวิจัย	: ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี
ผู้วิจัย	: พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ขยทตฺโต, ผศ. ดร. พระมหากังวาน อีธรรมโม, ผศ. ดร. ดร. อนุชา พลทะกุล ดร. ศุภกัญญา ศรีคำไทย
ส่วนงาน	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
ปีงบประมาณ	: ๒๕๖๕
ทุนอุดหนุนการวิจัย	: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน จังหวัดราชบุรี ๒) วิเคราะห์พัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี และ ๓) จัดทำฐานข้อมูล (Big Data) ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิจัยเชิงเอกสาร ด้วยการค้นคว้าหนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน ๑๕ ท่าน การสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน ๑๐ ท่าน ผลการวิจัยพบว่า

๑. ข้อมูลประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน จังหวัดราชบุรี แบ่งออกเป็น ๓ ช่วง ได้แก่ ๑) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนดั้งเดิม ชาวไท-ยวนราชบุรีมีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน โดยมีภูมิลำเนา ดั้งเดิมอยู่ที่ “เชียงแสน” ตั้งแต่สมัยล้านนา ล้านช้าง ๒) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนราชบุรี ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ริมแม่น้ำแม่กลองริมฝั่งขวา ถัดจากตัวเมืองปัจจุบันไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๒ กิโลเมตร ต่อมาขยายครัวเรือนออกไปหลายพื้นที่ อาทิ อำเภอมะนัง ที่ตำบลคูบัว ตำบลอ่างทอง ตำบลดอนแร่ ตำบล ห้วยไผ่ ตำบลเจดีย์หัก ตำบลหินกอง อำเภอโพธารามที่ตำบลหนองโพ ตำบลบางกะโด อำเภอบ้านโป่ง ที่ตำบลหนองปลาหมอ อำเภอปากท่อ ที่ตำบลอ่างหิน ตำบลนาคอก ตำบลทุ่งหลวง (บางส่วน) ตำบล บ่อกระดาน อำเภอบางแพที่ตำบลวัดแก้ว อำเภोजอมบึง ที่ตำบลรางบัว อำเภอสวนผึ้ง ที่ตำบลท่าเคย นาขุนแสน ทุ่งแหลมบ้านป่าหวาย บ้านซำหนองหมี บ้านนาไผ่เดียว บ้านหนองกลางเนิน ชาวไท-ยวน นิยมสร้างวัดไว้ทำบุญของกลุ่มตนเอง อาทิ วัดคูบัว วัดดอนตะโก วัดใหญ่อ่างทอง วัดนาหนอง วัด หนามพุงดอ วัดเขาลอยมูลโค วัดใหม่นครบาล ฯลฯ และ ๓) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนกลุ่มต่างๆ ใน ราชบุรีปัจจุบัน ใช้พื้นที่ดินทำการเกษตรและสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย มีการกระจายตัวไปในพื้นที่ต่างๆ

โดยรอบเพื่อหาที่ทำกิน และมีกลุ่มใหญ่ตั้งถิ่นฐานในเขตตำบลคูบัวในปัจจุบัน การอยู่อาศัยสร้างบ้านเรือนมีรูปแบบวัฒนธรรม อัตลักษณ์และวิถีชีวิตเป็นของตัวเอง ความเชื่อและภูมิปัญญาต่างๆ ได้มีการสืบทอดต่อกันมา และถูกนำมาประยุกต์และดัดแปลงให้เข้ากับบริบทแวดล้อมใหม่

๒. พัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนราชบุรี ได้แก่ ๑) ประเพณีไปเซิ้ง ๒) ประเพณีเที่ยวช่วง และ ๓) ประเพณีบุญกลางบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน ได้แก่ ๑) จ้อย ๒) ต่อไก่ ๓) ผีฮ้อ หรือผีกะลา ๔) ผีสุม และ ๕) ผีมะกวก ความเชื่อ ทุกครัวเรือนของไท-ยวน ยังคงเชื่อและนับถือผีบรรพชน อาทิ บรวงสรวง (เลี้ยงผี) อาทิ เมื่อทำผิดผีจะต้องขอขมาผีประจำตระกูล (ผีบรรพชน) และการแต่งกาย ชาวไท-ยวนนิยมนุ่งซิ่น ผ้าฝ้ายทอด้วยกี่ทอมือ โดยการแต่งกายของผู้หญิงชาวไท-ยวนนิยมนุ่งผ้าขึ้นตีนจก ซิ่นตา ซิ่นขี้ ซิ่นแล้ และเคียนอกด้วยผ้าแถบเมื่อต้องทำงานหรือทอผ้าในบ้าน หาก ผู้หญิงที่มีฐานะจะสวมสร้อยทองที่คอ สร้อยถั่วแปบ (สายสะพาย) และการแต่งกายของผู้ชายไท-ยวน นิยมนุ่งกางเกงชักปักษ์อมสีกัลม (คล้ายกางเกงจีน) สวมเสื้อแถบแดง ตกแต่งด้วยกระดุมเงิน คาดเอวด้วยกระเป๋าลูกสำหรับใส่สัมภาระ

๓. ฐานข้อมูล (Big Data) ประวัติศาสตร์และพัฒนากาลของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี แบ่งเป็น ๓ ช่วง ได้แก่ ๑) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนดั้งเดิม ชาวไท-ยวนมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่ “เชียงแสน” ตั้งแต่สมัยล้านนา ล้านช้าง ๒) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนราชบุรี ปัจจุบันชาวไท-ยวนได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ริมแม่น้ำแม่กลองริมฝั่งขวา ถัดจากตัวเมืองปัจจุบันไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๒ กิโลเมตร และ ๓) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนกลุ่มต่างๆ ในราชบุรีปัจจุบัน มีกลุ่มใหญ่ตั้งถิ่นฐานในเขตตำบลคูบัวในปัจจุบัน สำหรับลายผ้าตีนจก มี ๙ ลาย ได้แก่ ๑) ลายดอกเซีย ๒) ลายกาบ ๓) ลายหน้าหมอน ๔) ลายโค้งแก้ง ๕) ลายกาบดอกแก้ว ๖) ลายโค้งแก้งซ้อนเซีย ๗) ลายกาบซ้อนหัก ๘) ลายหักนกคู่ และ ๙) ลายแคทราย

Research Title : History and Knowledge of Cultural Heritage
of the Teen Chok Fabric of Ratchaburi Clan

Researchers : Phrakhrusangharak Songphan Jayadatto, Asst. Prof. Dr.
Phra Maha Kangwan Thirathammo, Asst. Prof. Dr.
Dr. Anucha Bhalakula
Dr. Sukpinya Srikhamthai

Department : Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Ratchaburi Buddhist College

Fiscal Year : 2565/2022

Research

Scholarship Sponsor : Thailand Science Research and Innovation (TSRI)
And Buddhist Research Institute
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The purposes of this research were 1) to study the history of the Tai-Yuan ethnic group. Ratchaburi Province 2) Analyze the development of the Ratchaburi family's Teen Jok Sarong cultural heritage and 3) Prepare a database (Big Data) on the history and development of the Ratchaburi family's Teen Jok Sarong cultural heritage. It is a qualitative research, including documentary research. by searching for books, documents and related research qualitative research Use interviews with key informants. A random sampling method was used for 15 persons. Specific focus group discussion. By random sampling of 10 people. The research results showed that

1. Historical information of the Tai-Yuan ethnic group Ratchaburi Province is divided into 3 periods: 1) the original Tai-Yuan ethnic group The Thai-Yuan people of Ratchaburi have a long history. with the original domicile in "Chiang Saen" since the Lanna, Lan Xang periods 2) the Thai-Yuan ethnic group, Ratchaburi settled on the right bank of the Mae Klong River After the current town about 2 kilometers to the

east, later extended households to many areas, for example, in Muang District at Khu Bua Subdistrict, Ang Thong Subdistrict, Don Rae Subdistrict, Huai Phai Subdistrict, Chedi Hak Subdistrict, Hin Kong Subdistrict, Photharam District at Nong Pho Subdistrict, Bang Kado Subdistrict. Ban Pong District at Nong Pla Mo Subdistrict, Pak Tho District, at Ang Hin Subdistrict, Na Khok Subdistrict, Thung Luang Subdistrict (partial), Bo Kradan Subdistrict Bang Phae District at Wat Kaeo Subdistrict Chom Bueng District at Rang Bua Subdistrict Suan Phueng District at Tha Khoei Subdistrict Na Khun Saen Thung Laem Ban Pa Wai Ban Chat Nong Mi Single Nahai House Ban Nong Klang Noen Thai-Yuan people like to build temples to make merit for their own groups, such as Wat Khu Bua, Wat Don Tako, Wat Yai Ang Thong, Wat Nanong, Wat Nam Pung Do, Wat Khao Loy Mun Kho. Wat Mai Nakhonban, etc., and 3) various Thai-Yuan ethnic groups in Ratchaburi today Use the land for farming and building houses. are spread in different areas around to find a place to eat and a large group settled in Khu Bua Sub-district at present Living and building a house has a cultural pattern. own identity and way of life beliefs and wisdom Has been inherited from each other and be applied and adapted to the new context

2. The development of the cultural heritage of the Teen Jok Sarong cloth of the Ratchaburi family. The cultural history of the Thai-Yuan ethnic group in Ratchaburi are: 1) Pai Sheng Tradition 2) Tiew Kuang Tradition and 3) Boon Klang Ban Tradition Folk games include 1) Joy 2) Tor Kai 3) Phi Aor or Phi Kala 4) Phi Sum and 5) Phi Makwak Beliefs in every Thai-Yuan household. Still believe and respect ancestral spirits such as sacrifices (ghost raising), for example, when they do wrong, they must ask for forgiveness from family spirits (ancestral spirits) and dress. Thai people like to wear cotton sarongs woven with a hand-woven loom. The dress of Thai-Yuan women is popular with wearing cloth, Teen Jok, Sin Ta, Sin Siu, Sin Lae, and wearing a band cloth when working or weaving in the house. and the dress of Thai-Yuan men It is popular to wear dark-colored trousers. (similar to Chinese pants) wearing a red lab coat decorated with silver buttons Belted with a knitted pocket for carrying luggage.

3. Database (Big Data) history and development of the Tin Jok cultural heritage of the Ratchaburi family, divided into 3 periods: 1) the original Tai-Yuan ethnic group; The Tai-Yuan people originally lived in "Chiang Saen" since the Lanna,

Lan Xang period. 2) The Tai-Yuan ethnic group in Ratchaburi. At present, the Tai-Yuan people have settled along the Mae Klong River on the right bank. next to the present city about 2 kilometers to the east; and 3) various Tai-Yuan ethnic groups. in Ratchaburi today There was a large group of settlers in Khu Bua Sub-district at present. There are 9 patterns for Teen Jok fabric: 1) Xia flower pattern 2) Flap pattern 3) Pillow face pattern 4) Flap pattern 5) Flap pattern 6) Xia pattern 7) Flap broken pattern 8) Hak pattern pair of birds and 9) Khae Sai pattern.

กิตติกรรมประกาศ

โครงการย่อยที่ ๑ เรื่อง “ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี” เป็นโครงการของแผนการวิจัยเรื่อง “ผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี: ประวัติศาสตร์, ความรู้, การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดวิถีพุทธเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน”

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่สนับสนุนงบประมาณการวิจัย ๒๕๖๕

ขออนุโมทนาขอผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง ๑๕ ท่าน และผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ทั้ง ๑๐ ท่าน ตลอดจนทีมงานวิจัยและผู้มีส่วนร่วมทุกท่านที่ขับเคลื่อนโครงการวิจัยนี้จนประสบความสำเร็จทุกประการ

คณะผู้วิจัย

พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ชยทตฺโต, ผศ. ดร.

พระมหากังวาน ธีรธมฺโม, ผศ. ดร.

ดร. อนุชา พละกุล

ดร. ศุภกัญญา ศรีคำไทย

๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๖

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาการวิจัย	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัยและกรอบแนวคิด	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับชาติพันธุ์ไท-ยวน	๗
๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี	๑๓
๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนา	๑๕
๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับคติชนวิทยา	๓๔
๒.๕ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	๔๑
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔๕
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๕๐
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๕๐
๓.๒ พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย	๕๑
๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ	๕๒

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๓.๔ เครื่องมือการวิจัย	๕๔
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย	๕๖
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล	๕๗
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๕๙
๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลฐานข้อมูลประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ยวน จังหวัดราชบุรี	๕๙
๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจก ตระกูลราชบุรี	๖๔
๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการจัดทำฐานข้อมูล (Big Data) ประวัติศาสตร์และ พัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี	๗๕
๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย	๗๙
๔.๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๘๑
๔.๔.๒ องค์ความรู้ที่สังเคราะห์ได้จากการวิจัย	๘๓
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๘๕
๕.๑ สรุปผล	๘๕
๕.๒ อภิปรายผล	๘๗
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๙๑
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๙๑
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ	๙๒
๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป	๙๒
บรรณานุกรม	๙๓
ภาคผนวก	๙๗
ภาคผนวก ก หนังสือขอสัมภาษณ์	๙๘
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์	๑๑๔

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง

หน้า

ภาคผนวก ค แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ

๑๒๐

ภาคผนวก ง ภาพประกอบ

๑๒๖

ภาคผนวก จ รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

๑๒๘

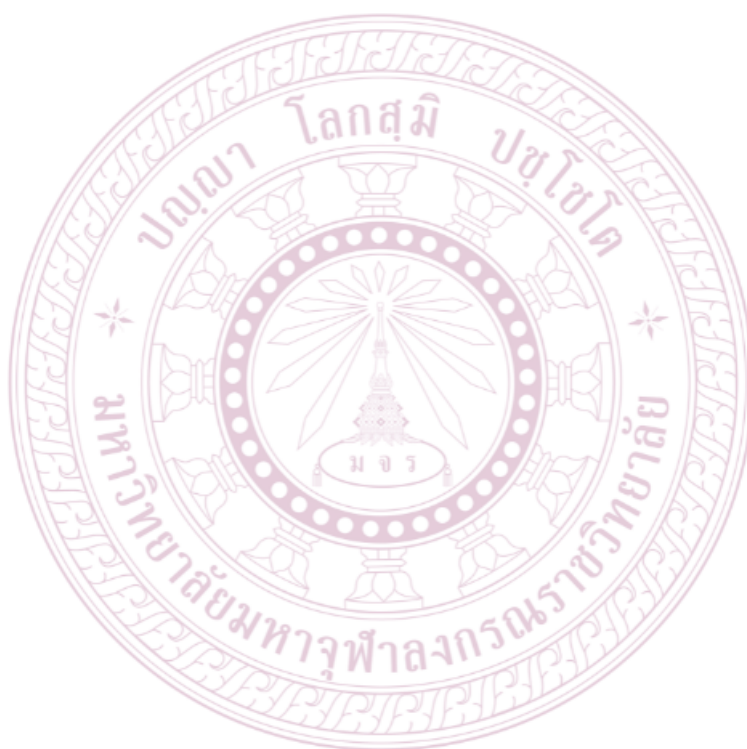
ภาคผนวก ฉ ประวัติผู้วิจัย

๑๓๑

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๒.๑	การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแต่ละฉบับ	๒๙
๔.๑	ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นดั้นจกตระกูลราชบุรี	๘๑

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประวัติศาสตร์จังหวัดราชบุรีมีมายาวนานก่อนที่จะประเทศไทยจะก่อกำเนิดขึ้นเป็นรัฐชาติ โดยเป็นดินแดนที่มีชื่อปรากฏในสมัยทวารวดี ซึ่งในยุคนั้นยังไม่มีกำหนดดินแดนที่แน่นอน กลุ่มคนกลุ่มต่าง ๆ ที่อาศัยในพื้นที่บริเวณดังกล่าวจึงมีความผสมผสานวัฒนธรรม ความเชื่อ และประเพณีร่วมกันมาก^๑ ราชบุรีจึงเป็นพื้นที่สังคมพหุวัฒนธรรมหลากหลายชาติพันธุ์ ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยพื้นถิ่น กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายจีน กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายมอญ กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายยวน กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายเขมร กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายลาวโซ่ง และกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายลาวเวียง

ยวนราชบุรี เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอัตลักษณ์ทั้งทางภาษาและวัฒนธรรม นักภาษาศาสตร์จัดกลุ่มภาษายวนให้อยู่ในตระกูลภาษาไท-กระได ภาษายวนมีอัตลักษณ์ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนที่คล้ายคลึงกับภาษาไทยถิ่นเหนือและมีการใช้รูปอักษรธรรมล้านนาในการบันทึกคัมภีร์ทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะคัมภีร์ใบลาน และในส่วนของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของยวนที่ยังคงดำรงอยู่ คือ ภาษาพูด ผู้เฒ่าผู้แก่ชาวยวนยังคงพูดภาษายวนกับลูกหลานในชุมชน ทว่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมบางอย่างเริ่มสั่นคลอนในปัจจุบัน^๒

ทั้งนี้ ฝ้าจากตระกูลราชบุรี ถือเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของไท-ยวน ที่เคลื่อนย้ายถิ่นฐานจากเมืองเชียงแสนมาตั้งหลักแหล่งที่จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๔๗ ที่แสดงเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมธรรมการทอผ้าจากการใช้หูกทอผ้าแบบโบราณ พุงกระสวยด้วยมือ ย้อมด้วยสีธรรมชาติ เป็นการทอที่ทำให้เกิดลวดลายผ้าไปพร้อม ๆ กัน การจกคือการทอลวดลายบนผืนผ้าด้วยวิธีการเพิ่มด้ายเส้นพุ่งพิเศษเข้าไปเป็นช่วง ๆ ไม่ติดต่อกันตลอดหน้ากว้างของผ้า การจกจะใช้ไม้หรือขนเม่นหรือนิ้วมียอกขึ้นจก (ควัก) เส้นด้ายสีเส้นต่าง ๆ ขึ้นมาบนเส้นยืนให้เกิดลวดลายตามที่ต้องการ

---

^๑บุญยัจริย สรสีสม, สงคราม ๙ ท้า และประวัติศาสตร์เมืองราชบุรี: กระบวนทัศน์การสืบสานอัตลักษณ์ ๘ กลุ่มชาติพันธุ์, (ราชบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, ๒๕๕๕), หน้า ๑.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

ผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี เป็นผ้าจกที่พบในหมู่ช่างทอผ้าชาวไท-ยวน ในจังหวัดราชบุรี มีแหล่งกำเนิดแตกต่างกัน โดยแบ่งตามลักษณะของลวดลายได้เป็น ๓ ตระกูลใหญ่ คือ (๑) ผ้าขึ้นตีนจกคูบัว เป็นผ้าขึ้นตีนจกที่มีลายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตัวเอง เช่น ลายดอกเซีย ลายหักนกคู่ ลายโค้งแก้ง ลายหน้าหมอน และลายนกคู่กินน้ำอ่วมเต้า ผ้าขึ้นตีนจกคูบัวจะพบมากใน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เพราะมีชุมชนไท-ยวนอาศัยอยู่ โดยในการจกจะใช้เส้นด้ายยืนสีดำ ฟุ้งดำ โดยไม่มีลายประกอบมากลาย พื้นผ้าเว้นพื้นดำไว้มากตามแบบของลวดลาย เพื่อจกให้เห็นลายชัดเจน ส่วนสีสันของเส้นใยที่ใช้ทอ จะใช้เส้นใยที่มีสีสันหลากหลาย เช่น จะใช้ฟุ้งดำดำจกแดง แขนเหลืองหรือเขียว เป็นต้น (๒) ผ้าขึ้นตีนจกบางกะโด เป็นผ้าขึ้นตีนจกที่มีลวดลายขนาดและสีสันที่มีความใกล้เคียงกับจกคูบัว เป็นผ้าจกที่ได้จากชุมชนไท-ยวน ในชุมชนบางกะโด ตำบลบ้านสิงห์ อำเภอโพธาราม โดยผ้าขึ้นตีนจกบางกะโด จะมีความแตกต่างจากผ้าจกคูบัวตรงที่ชายของตีนขึ้นจะมีการเว้นพื้นที่ดำระหว่างลายเซเปาถึงเลียบเหลืองไว้กว้างมากกว่าผ้าจกคูบัว และ (๓) ผ้าขึ้นตีนจกดอนแร่ เป็นผ้าขึ้นตีนจกที่มีลายที่มีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง เช่น ลายกาบ ลายกาบดอกแก้ว และลายนกคู่กินน้ำอ่วมเต้า พบมากในชุมชนไท-ยวน ตำบลดอนแร่ ตำบลห้วยไผ่ ตำบลหนองปลาหมอ และตำบลรางบัว โดยลักษณะของการจกจะประกอบด้วยหลากหลายของลวดลาย และจะมีการจกลายแน่นเต็มผืนผ้า มีการเว้นพื้นดำไว้น้อย ทำให้ลดความเด่นชัดของลายหลักลงไป โดยจะคงสีสันของเส้นใยเป็นสีแดงเป็นหลัก จะไม่นิยมใช้เส้นใยหลายสี

ดังเดิมนั้น ผ้าขึ้นตีนจก มีได้มุ่งเน้นเพื่อการจำหน่าย แต่ในปัจจุบันนี้ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้กลายเป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ทุก ๆ ประเทศพยายามที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในประเทศของตนเอง เพราะนอกจากการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจะสามารถสร้างรายได้และนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจทั้งระดับประเทศและระดับภูมิภาคแล้ว การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไปด้วย การนี้ ผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี จึงมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็น “ภูมิปัญญามรดกวัฒนธรรม”

อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่พบในปัจจุบัน คือ วัฒนธรรมและประเพณีแบบโบราณกำลังเลือนหายไป ปัญหาความขัดแย้งและความไม่เข้าใจกันระหว่างคนรุ่นใหม่กับคนรุ่นเก่าเนื่องมาจากการไหลบ่าของวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้แนวความคิด ความรู้สึก วิธีการดำเนินชีวิต เปลี่ยนแปลงไป ก่อให้เกิดปัญหาต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าขึ้นตีนจก ปัญหาการพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ ปัญหาทางการตลาด ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อิทธิพลจากผลกระทบของสถานการณ์การระบาดโรคติดต่อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID-19) ยิ่งส่งผลให้เศรษฐกิจ การท่องเที่ยว และการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรีซบเซาลงอย่างเห็นได้ชัด

ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี” โดยมีจุดเน้นที่ข้อมูลทางประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการสร้างฐานข้อมูล (Big Data) ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี ที่เชื่อมโยงโครงข่ายชาติพันธุ์ไท-ยวน จังหวัดราชบุรี

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน จังหวัดราชบุรี
- ๑.๒.๒ เพื่อวิเคราะห์พัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี
- ๑.๒.๓ เพื่อจัดทำฐานข้อมูล (Big Data) ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

- ๑.๓.๑ ประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน จังหวัดราชบุรี เป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ พัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี เป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ ฐานข้อมูล (Big Data) ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี ควรเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัยและกรอบแนวคิด

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัย เรื่อง “ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี” มีขอบเขตเนื้อหาเชื่อมโยงประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน จังหวัดราชบุรี และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี ครอบคลุม ๓ ตระกูล ประกอบด้วย (๑) ผ้าขึ้นตีนจกตระกูลคูบัว (๒) ผ้าขึ้นตีนจกตระกูลบางกะเฒ่ และ (๓) ผ้าขึ้นตีนจกตระกูลดอนแร่

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์/การสนทนากลุ่มเฉพาะ

การวิจัยครั้งนี้ กำหนดขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์/การสนทนากลุ่มเฉพาะ ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม จากวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๑๕ ท่าน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี ดังนี้

๑. ผู้นำชุมชน/ผู้นำองค์กรภาคประชาชน จำนวน ๓ ท่าน
๒. หัวหน้าเผ่ากลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน จำนวน ๓ ท่าน
๓. ปราชญ์ชาวบ้าน/ครูภูมิปัญญาชุมชนชาติพันธุ์ไท-ยวน จำนวน ๓ ท่าน
๔. บุคลากรของหน่วยงานภาครัฐหรือสถานศึกษาในพื้นที่ จำนวน ๓ ท่าน
๕. เจ้าของกิจการ/ผู้ประกอบการในพื้นที่ จำนวน ๓ ท่าน

ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม จากวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๑๐ ท่าน โดยใช้การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือในการกำหนดนโยบายและแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างฐานข้อมูล (Big Data) ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี ที่เชื่อมโยงโครงข่ายชาติพันธุ์ไท-ยวน จังหวัดราชบุรี ดังนี้

๑. ผู้นำชุมชน/ผู้นำองค์กรภาคประชาชน จำนวน ๒ ท่าน
๒. หัวหน้าเผ่ากลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน จำนวน ๒ ท่าน
๓. ปราชญ์ชาวบ้าน/ครูภูมิปัญญาชุมชนชาติพันธุ์ไท-ยวน จำนวน ๒ ท่าน
๔. บุคลากรของหน่วยงานภาครัฐหรือสถานศึกษาในพื้นที่ จำนวน ๒ ท่าน
๕. เจ้าของกิจการ/ผู้ประกอบการในพื้นที่ จำนวน ๒ ท่าน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ชุมชนไท-ยวน ราชบุรี จำนวน ๘ ชุมชน ประกอบด้วย

๑. ชุมชนไท-ยวน บ้านคูบัว ราชบุรี
๒. ชุมชนไท-ยวน บ้านดอนตะโก ราชบุรี

๓. ชุมชนไท-ยวน บ้านหนองโพ ราชบุรี
๔. ชุมชนไท-ยวน บ้านบางกะโด ราชบุรี
๕. ชุมชนไท-ยวน บ้านดอนแร่ ราชบุรี
๖. ชุมชนไท-ยวน บ้านห้วยไผ่ ราชบุรี
๗. ชุมชนไท-ยวน บ้านหนองปลาหมอ ราชบุรี
๘. ชุมชนไท-ยวน บ้านรางบัว ราชบุรี

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๖๕ รวมระยะเวลาทำการวิจัย ๑๒ เดือน

๑.๕ นิยมศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ประวัติศาสตร์ หมายถึง เหตุการณ์ต่าง ๆ ในอดีตที่เกี่ยวข้องกับมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจก ซึ่งได้จากการสืบสวน ไต่สวน ค้นคว้า ตรวจสอบ แสวงหาหลักฐานของเรื่องราวต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง เพื่อนำไปตีความ วิจัย และเรียบเรียงข้อเท็จจริงที่ค้นพบ

พัฒนาการ หมายถึง ความเจริญงอกงามของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกที่ผ่านช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์อย่างเป็นลำดับ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยมีลักษณะเป็นกระบวนการพัฒนาให้ดีขึ้นหรือเป็นไปในทางบวก

มรดกวัฒนธรรม หมายถึง ผลผลิตทางวัฒนธรรมไท-ยวน ที่มีเอกลักษณ์และมีคุณค่าซึ่งเกิดขึ้นในอดีตและได้รับการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง จนเป็นที่ยอมรับ และแสดงให้เห็นถึงภูมิความรู้หรือภูมิปัญญาของชุมชนชาติพันธุ์ไท-ยวน โดยการศึกษาครั้งนี้ หมายถึง มรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี เท่านั้น

ฐานข้อมูล หมายถึง หน่วยข้อมูลขนาดใหญ่เกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี ของชาติพันธุ์ไท-ยวน ที่มีจำนวนมาก ทุกเรื่อง ทุกแง่มุม ทุกรูปแบบ แต่มีโครงสร้างที่ชัดเจน และสาธารณชนสามารถเข้าถึงได้โดยสะดวก

ผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี หมายถึง ผ้าขึ้นที่เป็นมรดกทางภูมิปัญญาของไท-ยวน จังหวัดราชบุรี แสดงเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมกรรมการทอผ้าจกด้วยการใช้หูกทอผ้าแบบโบราณ พู่กระสวยด้วยมือ ย้อมด้วยสีธรรมชาติ เท่านั้น

ชุมชนไท-ยวน หมายถึง ชุมชนชาติพันธุ์ไทย-ยวนในพื้นที่จังหวัดราชบุรี รวม ๘ ชุมชน ได้แก่ ชุมชนไท-ยวนบ้านคูบัว ชุมชนไท-ยวนบ้านดอนตะโก ชุมชนไท-ยวนบ้านหนองโพ ชุมชนไท-ยวนบ้านบางกะโต ชุมชนไท-ยวนบ้านดอนแร่ ชุมชนไท-ยวนบ้านห้วยไผ่ ชุมชนไท-ยวนบ้านหนองปลาหมอ และชุมชนไท-ยวนบ้านรางบัว เท่านั้น

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- ๑.๖.๑ ได้ผลการศึกษาประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน จังหวัดราชบุรี
- ๑.๖.๒ ได้ผลการวิเคราะห์พัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี
- ๑.๖.๓ ได้ฐานข้อมูล (Big Data) ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี” ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) อย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงกัน ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับชาติพันธุ์ไท-ยวน
- ๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี
- ๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนา
- ๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับคติชนวิทยา
- ๒.๕ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับชาติพันธุ์ไท-ยวน

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วยชาติพันธุ์ไท-ยวน โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้
พื้นที่สังคมพหุวัฒนธรรมหลากหลายชาติพันธุ์ของจังหวัดราชบุรี ประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย (ไม่นับรวมไทยพื้นถิ่น) ได้แก่

- กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายจีน
- กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายมอญ
- กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายยวน
- กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง
- กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายเขมร

กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายลาวโง้ง

กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายลาวเวียง

โดยในส่วนของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนนั้น ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แสดงไว้ว่า ในปีพุทธศักราช ๒๓๔๕ พระเจ้าประดุยกษัตริย์พม่ายกกองทัพมาตีเมืองเชียงใหม่ อินแะ หุ่น เป็นแม่ทัพล้อมเมืองเชียงใหม่ไว้ทั้งสี่ด้าน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงทราบข่าวศึก จึงมีพระบรมราชโองการให้กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท เสด็จขึ้นไปบัญชาการศึก มีเจ้าฟ้าหลวงเทพหริรักษ์กับพระยายมราช คุณกองทัพลวง และกรมขุนสุนทรภูเบศร์กับพระองค์เจ้าลำดวน พระองค์เจ้าอินทปัตย์ คุณกองทัพนางหน้าขึ้นไปช่วยพระยาภาวดีเจ้าเมืองเชียงใหม่กองทัพของวังหน้าเข้าตีพม่าได้ก่อน พม่าที่ล้อมเมืองเชียงใหม่ไว้ได้แตกพ่าย หนีไปซ่อนสุมกำลังพลอยู่ในเมืองเชียงแสน ส่วนกองทัพของวังหลวงที่เจ้าฟ้ากรมหลวงเทพหริรักษ์ และพระยายมราช คุณไปนั้นทำการรบไม่เข้มแข็ง กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ทรงปรับโทษให้ขึ้นไปตีพม่าที่ซ่อนสุม ณ เมืองเชียงแสนให้พ้นไป จากเขตล้านนาไทยให้จงได้

ในปี พ.ศ. ๒๓๔๖ กองทัพของเจ้าฟ้ากรมหลวงเทพหริรักษ์ และพระยายมราชยกขึ้นไปล้อมเมืองเชียงแสน ขณะเดียวกันกองทัพเมืองลำปาง เมืองน่าน เมืองเชียงใหม่ และกองทัพเมืองเวียงจันทน์ก็ยกเข้าไปตีเมืองเชียงแสนด้วยเช่นกันรวมเป็นห้ากองทัพ กองทัพทั้งห้าล้อมเมืองเชียงแสนอยู่จนถึงเดือนห้า ปีชวด พ.ศ. ๒๓๔๗ ราษฎรไทยในเมืองเชียงแสนขาดเสบียงอาหาร ผู้คนอดอยากต้องฆ่าช้าง ม้า วัว ควาย กินเกือบจะหมดสิ้น ราษฎรไทยจึงเป็นกบฏพากันเปิดประตูเมืองรับกองทัพไทย ทหารไทยฆ่าฟันพม่าแตกหนีออกไปจากเมืองเชียงแสนจนหมดสิ้น นาขวา ที่ได้รับแต่งตั้งจากพม่าให้ตั้งเมืองเชียงแสนก็พาครอบครัวหนี ทหารไทยได้รู้ก็กำแพงเมือง เผาบ้านเรือนเพื่อมิให้เป็นที่อยู่อาศัยและซ่อนสุมกำลังของพวกพม่าได้อีกต่อไป จากนั้นก็ได้อพยพครัวเรือนของชาวเชียงแสนได้ประมาณ ๒๓,๐๐๐ กว่าคน จัดแบ่งครัวเรือนออกเป็นห้าส่วนโดยแบ่งให้กับกองทัพเมืองเชียงใหม่ เมืองน่าน เมืองลำปาง เมืองเวียงจันทน์ และกองทัพเมืองหลวง กองทัพละหนึ่งส่วน ดังนั้นชาวโยนกเชียงแสนจึงต้องเดินอพยพครอบครัวไปอยู่ตามเมืองดังกล่าวข้างต้น ส่วนกองทัพเมืองหลวงก็นำเอาชาวโยนกเชียงแสนส่วนหนึ่งเดินทางลงมาที่กรุงเทพมหานคร มีบางส่วนขอตั้งหลักแหล่งที่เมืองสระบุรี ส่วนที่เหลือทรงโปรดเกล้าฯ ให้ไปตั้งถิ่นฐาน ณ เมืองราชบุรี บริเวณริมฝั่งขวาของแม่น้ำแม่กลอง ห่างจากตัวเมืองราชบุรีไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๒ กิโลเมตร เรียกว่า บ้านไร่นี (ภาษายวนพื้นบ้านเรียกกันว่าเมืองละพี) ปัจจุบันบริเวณนี้เริ่มตั้งแต่วัดศรีชมพู ตลอดไปจนถึงบริเวณ วัดเทพอาวาส อำเภอมือง จังหวัดราชบุรี^๑

^๑อุดม สมพร, *ผาจากไทยวน-ราชบุรี*, (ราชบุรี: โรงพิมพ์การพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๘-๑๑.

ชาวไทย-ยวนได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ริมแม่น้ำแม่กลองริมฝั่งขวา ถัดจากตัวเมืองปัจจุบันไปทางทิศ ตะวันออกประมาณ ๒ กิโลเมตร ดังกล่าวมาแล้ว ต่อมาขยายครัวเรือนออกไปจากที่เดิมอีกหลายพื้นที่ เช่น ในอำเภอเมือง ที่ตำบลคูบัว ตำบลอ่างทอง ตำบลดอนแร่ ตำบลห้วยไผ่ ตำบลเจดีย์หัก ตำบลหิน กอง เป็นต้น ชาวไท-ยวนต่างก็สร้างวัดไว้ทำบุญของตนเอง เช่น วัดคูบัว วัดดอนตะโก วัดใหญ่อ่างทอง วัดนาหนอง วัดหนามพุดดอ วัดเขาลอยมูลโค วัดใหม่นครบาล ฯลฯ

อำเภออื่น ๆ ก็มีชาวไทย-ยวน อำเภอโพธารามที่ตำบลหนองโพ ตำบลบางกะโด อำเภอ บ้านโป่ง ที่ตำบลหนองปลาหมอ อำเภอปากท่อที่ตำบลอ่างหิน ตำบลนาออก ตำบลทุ่งหลวง (บางส่วน) ตำบลบ่อกระดาน อำเภอบางแพที่ตำบลวัดแก้ว อำเภोजอมบึง ที่ตำบลรางบัว อำเภอสวน ผีเสื้อ ที่ตำบลท่าเคย นาขุนแสน ทุ่งแหลมบ้านป่าหวาย บ้านซำหนองหมี บ้านนาไผ่เดียว บ้านหนอง กลางเนิน ฯลฯ

ชาวไทย-ยวนได้รับบรรดาศักดิ์จากทางราชการแต่งตั้งให้มีบรรดาศักดิ์ มีหน้าที่เก็บส่วยส่ง หลวง ลูกหลานของท่านได้สืบเชื้อสายและนำบรรดาศักดิ์ตั้งเป็นนามสกุล เช่น พระบริรักษ์ภักดี เป็นต้นตระกูลของ “บริรักษ์” อยู่ที่ห้วยไผ่ พระวิจิตรสงคราม เป็นต้นตระกูลของ “พระวิจิตร” อยู่ที่ดอน ตะโก พระณรงค์ภักดี เป็นต้นตระกูลของ “พระณรงค์” อยู่ที่บางกะโด หนองโพ ฯลฯ

ด้วยเหตุที่ริมแม่น้ำแม่กลอง บริเวณบ้านไร่นาที่ไม่เพียงพอต่อการเพาะปลูก ชาวไท-ยวน โยนกเชียงแสนบางส่วนจึงได้พากันเคลื่อนย้ายไปตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน ณ บริเวณใกล้เคียง เช่น ที่ตำบล คูบัวเมื่อชุมชนมากขึ้นจึงได้ขยายครัวเรือนออกไปตั้งถิ่นฐานห่างออกไปในตำบลต่างๆ ของจังหวัด ราชบุรีและจังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดนครปฐมที่บ้านทัพหลวง จังหวัดกาญจนบุรีที่บ้านรางสาละ บ้านแปดหลัง อำเภอไทรโยคที่บ้านพุเตย บ้านพุมุด ฯลฯ

ในระยะแรกการตั้งถิ่นฐานในจังหวัดราชบุรีชาวไทย-ยวนยังคงรักษาวิถีชีวิต ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรมของไท-ยวนไว้อย่างเคร่งครัด ต่อมาเมื่อเวลาเปลี่ยนไปได้ผสมผสานกลมกลืนกับ ประเพณีวัฒนธรรม ของชุมชนภาคกลางซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิมของราชบุรี ความเคร่งครัดในวิถีชีวิตแบบ ดั้งเดิมเริ่มลดน้อยถอยลงไป ชีวิตเริ่มปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมเพื่อความอยู่รอด ศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิต เช่น การเกิด การกิน การตาย ความเชื่อและความศรัทธาเริ่มเลือนหายไป ในขณะที่เดียวกันก็ยอมรับความแปลกใหม่ ความเป็นอารยะจากวัฒนธรรมอื่นเข้ามาแทนที่ สายเลือด ไท-ยวนล้านนาที่อยู่ในตัวของลูกหลานไท-ยวนเริ่มจางลง แม้เวลาเพียงผ่านมา 191 ปีเท่านั้น ปัจจุบัน เกือบไม่มีเอกลักษณ์แสดงความเป็นไท-ยวนในอดีตให้เห็น นอกจากภาษาพูด และศิลปะการทอผ้าจาก ซึ่งเป็นมรดกทางภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวไทย-ยวน ซึ่งยังคงหลงเหลืออยู่บ้าง

ในบางท้องถิ่น เช่น ตำบลคูบัวตำบลดอนแร่ ตำบลห้วยไผ่ ในอำเภอเมือง และตำบลรางบัว ในอำเภोजอมบึง

ภาษาไทยยวนเป็นภาษาของชาวท้องถิ่นไทยเหนือถิ่นหนึ่ง ควรเรียกว่าภาษา ไต หรือ ภาษา กนไต (คนไท) แต่เนื่องจากเรียกว่า ยวนหรือโยน มาช้านานแล้วคำเรียกนี้จึงเป็นที่คุ้นเคยของคนทั่วไป ต่อมาสังคมล้านนามีพัฒนาการมากขึ้น พบว่า แท้จริงแล้วสังคมล้านนาก็มีคนอีกหลายเผ่าพันธุ์ เช่น คนลัวะ คนอาข่า (อีเก้อ) คนเมี่ยน (เย้า) คนกระเหรี่ยง ฯลฯ จึงเกิดการเรียกคนเมืองหรือคนที่มิใช่คนชาวดอย มิใช่ผู้คนที่อาศัยอยู่ในป่าเขา หากแต่อาศัยอยู่เป็นกลุ่มก้อนในที่ราบลุ่มรวมกันสร้างบ้านแปลงเมือง เมื่อเรียกว่าคนเมือง ภาษาของคนเมืองจึงเรียกว่า คำเมือง ไปด้วย (ซึ่งคำนี้มีความหมายเท่ากับ ภาษา) การเรียกว่า คำเมือง เพิ่มขึ้นเมื่อประมาณร้อยกว่าปีมานี้เอง แม้ในพงศาวดารก็เรียกประชากรของล้านนาว่าลาว หรือคนลาว หรือลาวล้านนา และเรียกชาวฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงว่า ลาวล้านช้าง อีกคำหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับไทยยวน คือคำว่า ไทยพายัพ ดังที่ พระธรรมราชา นวตฺร (ฟู อุตตสิโว) ได้ทำหนังสือ “หลักภาษาไทยพายัพ” ซึ่งก็คือภาษาคนยวน หรือภาษาของคนล้านนา แต่ท่านใช้ทิศพายัพ (ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ) มาเรียกเป็นชื่อภาษา คล้ายกับที่มีการใช้ทิศอีสาน (ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ) มาเรียกเป็นทั้งชื่อภาษาและเป็นทั้งชื่อคนไปในคราวเดียวกัน การนำทิศมาเรียกเช่นนี้ทำให้ทราบว่า ศูนย์กลางของทิศคือที่กรุงเทพฯ ฯ เพราะมีการใช้ภาษาถิ่นกรุงเทพฯ ฯ เป็นภาษากลาง หรือภาษาราชการ^๒

ชาวไทย-ยวนแต่โบราณ พูดภาษาคำเมืองกันทุกคน อักษรที่ใช้สื่อสารก็คือ อักษรไท-ยวนโบราณ แต่ในปัจจุบันลูกหลานไท-ยวนที่อยู่ในชุมชนเมืองหรือที่ติดกับตัวเมืองไม่พูดคำเมือง จะมีก็แต่ผู้เฒ่ารุ่นปู่ ย่า เทานั้นที่พูดคำเมือง ชุมชนที่มีเชื้อสายไท-ยวนดั้งเดิมแต่ไม่พูดคำเมือง เช่น หมู่บ้านไร่นาที่ หมู่บ้านวัดเทพอวาส หมู่บ้านดอนตะโก หมู่บ้านเจดีย์หัก ฯลฯ ส่วนชุมชนที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมือง เช่น ตำบลคูบัว ตำบลดอนแร่ ตำบลห้วยไผ่ ตำบลรางบัว ตำบลท่าเคย ตำบลนาคอก ตำบลอ่างหิน ตำบลหนองปลาหมอ ฯลฯ ยังคงพูดคำเมือง และอนุรักษ์ภาษากันเป็นส่วนใหญ่^๓

ภาษาไทย-ยวนเป็นภาษาในท้องถิ่นของกลุ่มชนที่มีบรรพบุรุษอยู่ทางดินแดนตอนกลางของประเทศไทย โดยตั้งหลักแหล่งทำมาหากินอยู่แถวจังหวัดเชียงราย กลุ่มชนชาวไทย-ยวนนี้ต่อมาได้อพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดราชบุรีแถวตำบลคูบัว ตำบลดอนแร่ ตำบลดอนตะโก ตำบลห้วยไผ่ ฯลฯ

^๒สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, **คนราชบุรี**, (ราชบุรี: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๑.

^๓อุดม สมพร, **ผ้าจกไทยยวน-ราชบุรี**, หน้า ๑๘.

กลุ่มชนชาวไท-ยวนนี้เป็นกลุ่มชนที่มีสภาพความเป็นอยู่ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนภาษาที่ใช้ใกล้เคียงกับภาษาถิ่นเหนือมาก^๔

ชาวไท-ยวน มีประเพณีสืบมาหลายชั่วอายุคน ปัจจุบันประเพณีต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจและสังคม ประเพณีไท-ยวนเท่าที่ทราบจากการบอกเล่าของผู้รู้ มีดังนี้

๑. ประเพณีไปเจ้: เป็นประเพณีที่หนุ่มๆ ในหมู่บ้านไท-ยวน รวมกลุ่มกัน กลุ่มละประมาณ ๗-๑๐ คน ในวันเทศกาลสงกรานต์ หรือวันขึ้นปีใหม่ของไทย แล้วออกเดินทางพร้อมด้วยอุปกรณ์เครื่องดนตรีมีกลอง แคน ฉิ่ง ฉาบ เป็นต้น หนุ่มๆ เหล่านี้จะร้องรำทำเพลงแฉะเวียนไปตามบ้าน เมื่อถึงบ้านใดบ้านเจ้าของบ้านจะเชิญให้ขึ้นบ้านให้การต้อนรับหุงหาอาหารเลี้ยงดู บางครั้งอาจให้เงิน หรือข้าวสารอาหารแห้งไว้เป็นเสบียง และหากค่าลงที่บ้านใดก็จะพักค้างคืนที่บ้านนั้นด้วย คณะจะเดินทางรอนแรมไปหลายวัน เมื่อขึ้นบ้านใดพบหญิงสาวถูกใจก็จะหมายตาไว้และจะหาโอกาสติดต่อผูกพันจนถึงขั้นสู่ขอแต่งงาน ต่อไป

๒. ประเพณีเที่ยวช่วง: ในสมัยก่อนไม่มีโรงสี และข้าวบรรจุถุงสำเร็จอย่างเช่นทุกวันนี้ ชาวไท-ยวน ต้องตำข้าวกินอุปกรณ์ที่สำคัญ คือ ครก มีทั้งครกที่ทำด้วยมือ และครกกระเดื่อง หรือที่ชาวไท-ยวน เรียกว่า “มอง” สาว ๆ ชาวไท-ยวน นิยมตำข้าวกันในยามค่ำหลังจากเสร็จจากนา สาวๆ จะแบกข้าวจากเรือนมาคนละคระบุงมารวมกลุ่มตำข้าวด้วย “มอง” (ครกกระเดื่อง) ขณะที่ตำข้าวอยู่นั้น หนุ่มๆ ในหมู่บ้านที่หมายปองก็จะเข้ามาเที่ยว เรียกว่า “เที่ยวช่วง” ช่วง คือ บริเวณบ้านที่ตำข้าว โดยหนุ่มไท-ยวน จะมากันเป็นกลุ่ม ๆ ละ ๓-๔ คน เมื่อมาถึงช่วง หนุ่มสาวคู่ใดรักชอบกันก็จะอยู่ช่วยตำข้าวเป็นโอกาสได้ใกล้ชิดกัน โดยคนอื่นจะหลีกเลี่ยงให้ ในขณะเดียวกันหากมีหนุ่มกลุ่มอื่นเข้ามาเที่ยวช่วง หนุ่มกลุ่มแรกก็จะออกจากช่วงไปเปิดโอกาสให้หนุ่มกลุ่มใหม่ได้มาเที่ยวสาวบ้าง ในบางครั้ง ถ้าหนุ่มที่หลงรักหญิงสาวเกิดหึงหวงไม่ต้องการให้หนุ่มอื่นเข้าไปเที่ยวสาวที่ตนรัก ก็จะแอบอยู่ปากทางเพื่อคอยดักตีหัวหนุ่มคู่อริอีกด้วย การเที่ยวช่วงจึงสนุกสนานและตื่นเต้น ประทับใจ ที่หนุ่มสาวกว่าจะได้แต่งงานกัน ก็ต้องฝ่าฟันอุปสรรคนานามาไม่น้อยทีเดียว^๕

๓. ประเพณีบุญกลางบ้าน: เป็นประเพณีที่เกิดจากความเชื่อ และเป็นประเพณีที่ไม่เหมือนกับกลุ่มชนใดที่ว่า ในรอบปีหนึ่ง ๆ ชุมชนหมู่บ้านซึ่งประกอบด้วยหลายครัวเรือนและในแต่ละครัวเรือนอาจจะมีความสนใจไปทำให้ “ผิดผี” จนผีต้องมาทำร้ายด้วยรูปแบบต่างๆ เช่น ทำให้เกิดเจ็บไข้

^๔ระวีวรรณ อินทร์แฮม, ภาษาถิ่น, (ราชบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๗.

^๕สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, ๘ ขาดิพันธุ์ในราชบุรี, (ราชบุรี: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, ๒๕๔๗), หน้า ๕๙-๖๐.

ไม่สบาย สัตว์เลี้ยงล้มตาย นอกจากจะแก้ไขปัญหากับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นรายกรณีแล้ว วิธีการหนึ่ง ที่ช่วยเสริมสร้างกำลังใจให้ชาวไทยวนชุมชน คือ การทำบุญกลางบ้าน หรือเป็นพิธีกรรมเพื่อปัดล้าง ความให้ทางหายไปจากหมู่บ้านนั่นเอง^๖

การเล่นพื้นบ้านของกลุ่มชนไท-ยวน จังหวัดราชบุรี มีดังนี้

๑. จ้อย: เป็นการละเล่นชนิดหนึ่ง ลักษณะมุขปาฐะ คือ เป็นการเล่าเรื่องสืบทอดกันมา เนื้อหาส่วนใหญ่จะแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ประเภทคำสอน เช่น จ้อยปุสอนหลาน และประเภท การร้องเกี่ยวกับระหว่างหนุ่ม สาว มักใช้ร้องเล่นกันในเทศกาลต่าง ๆ

๒. ต่อไก่: เป็นการเล่นยามว่างหลังฤดูทำนาของชาวไท-ยวน การเล่นต่อไก่จะแบ่งผู้เล่น ออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายชายและฝ่ายหญิง อุปกรณ์ที่ใช้ได้แก่ สุ่มไก่ และผ้าคลุมสุ่มไก่ วิธีการเล่น ตัวแทนฝ่ายหนึ่งจะเข้าไปอยู่ในสุ่มไก่ที่มีผ้าคลุมไว้ ทำที่เป็นไก่ที่ถูกจับไว้ ฝ่ายตรงข้ามคอยปฏิบัติตาม คำสั่งแล้วแต่จะขอให้ทำอะไร อาจขอให้รำร้องหรือแสดงท่าทางต่างๆ ถ้าทายชื่อผิดก็เปลี่ยนให้อีกฝ่าย หนึ่งมาเป็นไก่ในสุ่มแทน ผลัดเปลี่ยนกันทายต่อไป

๓. ผีอ้อ หรือผีกะลา: เป็นการเล่นอีกอย่างหนึ่ง โดยคัดเลือกผู้ที่จะยอมให้ผีเข้า ปิดตาแล้ว นั่งบนกะลาคนอื่น ๆ นั่งเรียกผีให้มาเข้าสิง เมื่อผีเข้าสิงแล้วก็จะประคองตัวมานั่งเพื่อจะถามเรื่องราว ต่าง ๆ หรือจะให้ร้องรำทำเพลงตามแต่จะนึกสนุก

๔. ผีสุ่ม: วิธีการเล่นคล้ายผีอ้อหรือผีกะลา เพียงแต่เปลี่ยนอุปกรณ์จากกะลาเป็นสุ่ม วิธีการเล่นให้ผู้ที่จะให้ผีเข้านั่งบนสุ่ม คนอื่น ๆ ร้องว่า “นางสุ่มเอ๋ย สุ่มบกสุ่มหนอง สุ่มปลาในคลอง แม่ทองสุ่มเอ๋ย” ร้องหลาย ๆ เที้ยวจนกว่าผีจะเข้า เมื่อผีเข้าสิงแล้ว ก็จะถามเรื่องต่างๆ อาจเป็นเรื่อง ทำนายทายทักเนื้อคู่โชคชะตาต่าง ๆ

๕. ผีมะกวก: อุปกรณ์ใช้มะกวก ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการเตรียมเส้นฝ้ายสำหรับทอผ้า นำมะกวกมาตกแต่งแขนขา นำไม้สอดในมะกวกนำไปแขวนไว้กลางทุ่งนา พร้อมเครื่องเช่นผี ประกอบด้วย ข้าวหน้าหม้อ ๑ ปั้น ไข่ต้ม ๒ ฟอง หมาก พลุ ดอกไม้ ธูปเทียน ทั้งมะกวกไว้ ๓-๔ ผีฯ สังเกตจนเห็นว่า มะกวกเริ่มแกว่งไปมา แสดงว่าผีเข้าแล้วจึงเชิญมะกวกมาสู่ขวัญบ้าน แล้วถามเรื่อง ต่าง ๆ เช่น การทำนายทายทักดวงชะตา เนื้อคู่^๗

^๖สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, คนราชบุรี, หน้า ๑๒๔.

^๗สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, ๘ ขาดิพันธุ์ในราชบุรี, หน้า ๕๘-๕๙.

ความเชื่อของชาวไท-ยวน โดยทั่วไป มีดังนี้

๑. ทุกครัวเรือนของไท-ยวน ยังคงเชื่อและนับถือผีบรรพชน เช่น บรรพบุรุษ (เลี้ยงผี) เช่น เมื่อลูกสาวบ้านใดแต่งงาน หรือทำผิดผีจะต้องไปบอกกล่าว หรือขอขมาผีประจำตระกูล (ผีบรรพชน) ผีแต่ละตระกูลชอบเครื่องเซ่นไม่เหมือนกัน บางตระกูลชอบขนมหวาน บางตระกูลชอบเหล้า มะพร้าวอ่อน ไก่หนุ่ม (ไข่) แต่แต่ละตระกูลจะมีผู้รับเป็นเจ้าพิธี ลูกหลานผู้ใดต้องการจะเซ่นสรวงก็ต้องนำเครื่องเซ่นไปให้เจ้าพิธีเป็นผู้ทำพิธีบรรพสรวง

ตามปกติแต่ดั้งเดิมผู้ที่มีผีประจำตระกูลผีเดียวกัน (ผีเฮือนเดียวกัน) จะนับถือเป็นญาติพี่น้องกัน ผู้ที่มีผีเฮือนเดียวกันจะไม่แต่งงานกัน ทุกๆ ๓ ปี ผู้มีผีเฮือนเดียวกันจะนัดพบรวมญาติ เพื่อทำพิธีไหว้ผีประจำตระกูลของตน และมีการกินเลี้ยงสังสรรค์ ซึ่งเรียกว่า “กินปางใหญ่” แต่ถ้าปีใดมีเดือนแปดสองหน ปีนั้นก็จะกินปางใหญ่กันอีก มีคำพูดเพื่อเตือนเวลาให้กินปางใหญ่ว่า “สองปีฮามสามปีเลี้ยง”

อย่างไรก็ตาม วิถีชีวิตของกลุ่มชนไท-ยวน กำลังเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาของสังคมและกระแสโลกาภิวัตน์ วิถีชีวิตที่เคร่งครัดในความเชื่อตามคติโบราณที่ถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบันกำลังจะถูกกลบออกจากประเพณี เนื่องจากความความสะดวกสบาย ของวัฒนธรรมแบบใหม่ที่เข้ามาแทนที่ การนับถือผีบรรพบุรุษก็จะหายไปจากกลุ่มชนไท-ยวน ถ้าลูกหลานยังไม่มีความรู้สึกในสายเลือดต้นตระกูลและพระคุณของบรรพชน^๔

สรุปได้ว่า ไท-ยวน ราชบุรี ได้สืบทอดวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ตลอดจนได้แสดงความเป็นชาติพันธุ์ในรูปของการดำรงชีวิต ภายใต้ขนบธรรมเนียม ประเพณีอันทรงคุณค่าของกลุ่มชนที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ภูมิปัญญาแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ รู้จักการใช้ภูมิปัญญา และหาวัตถุดิบที่ได้จากพืชในท้องถิ่น โดยมี ผ้าจากไท-ยวนราชบุรี ที่มรดกทางวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชนไท-ยวน แก่สาธารณชนอย่างกว้างขวาง

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับผ้าขึ้นดินจกตระกูลราชบุรี

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วยผ้าขึ้นดินจกตระกูลราชบุรี โดยมีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

^๔อุดม สมพร, ผ้าจากไท-ยวน-ราชบุรี, หน้า ๑๙.

“ผ้าจก ไท-ยวน” เป็นผ้าจกของชาวไท-ยวน ราชบุรี ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นที่รู้จักในวงกว้าง โดยเป็นผ้าที่ทอสำหรับประกอบหรือตกแต่งผ้าผืนใหญ่ เป็นเครื่องนุ่งห่มสำหรับหญิงและชาย เช่น ประกอบเชิงซิ่นเรียกว่า ซิ่นตีนจก หรืออาจทอผ้าซิ่นเป็นลวดลายจกทั้งผืนก็ได้ ประเภทของผ้าจกไท-ยวน ราชบุรีแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท ตามลักษณะและโอกาสที่นำไปใช้ ดังนี้

๑. ผ้าซิ่นตีนจก หมายถึง ซิ่นที่ประกอบด้วยส่วนที่เป็นผ้าซึ่งทอลวดลาย โดยวิธีการทอด้วยการควักเส้นด้ายพิเศษมาผูกมัดกับเส้นยืนเป็นลวดลายต่างๆ ตามแบบ มักจะใช้ในโอกาสพิเศษต่าง ๆ ผ้าซิ่นจกของชาวไท-ยวนราชบุรี มี ๓ ลักษณะ คือ

๑.๑ ซิ่นตีนจก จกเฉพาะตีน ตัวซิ่นเป็นผ้าพื้นสีดำหรือสีคราม ซิ่นบางผืนมีตัวซิ่นทอด้วยวิธีมุก ส่วนหัวซิ่นใช้ผ้าขาว ผ้าแดงเย็บต่อกันแล้วจึงต่อกับตัวซิ่น

๑.๒ ซิ่นจกทั้งตัว ทั้งตีนซิ่นและตัวซิ่นทอด้วยวิธีจกแต่ทอเป็นผ้าคนละซิ่นแล้วนำมาเย็บต่อกันเป็นผ้าผืนเดียว ตัวซิ่นที่พบส่วนมากทอจกด้วยลายภูค ลายนก หรือลายมะลิเลื้อยพันรอบตัวซิ่น

๑.๓ ซิ่นตีนจกด้วยมุก มีตีนซิ่นทอด้วยการจกเช่นเดียวกับซิ่นตีนจกทั่วไป ส่วนตัวซิ่นทอด้วยวิธีมุก

๒. ผ้าซิ่นตา ซิ่นตาชาวไท-ยวนราชบุรี มีศิลปะการทอรองจากซิ่นตีนจก เรียก “ซิ่นตาหมู” ซิ่นตาหมูชนิดนี้แตกต่างจากซิ่นอื่นตรงที่ส่วนตัวซิ่นมีการจกลายประกอบเป็นหมู่ๆ พันรอบตัวซิ่นเว้นระยะเป็นช่วง ๆ ลายที่ใช้จกส่วนใหญ่เป็นลายหักขอเหลี่ยม ลายมะลิเลื้อย ลายดอกจัน เป็นต้น เป็นซิ่นที่มีศิลปะการทอรองจากซิ่นตีนจก ส่วนใหญ่เป็นลายที่ทอง่าย ๆ

๓. ผ้าซิ่นชีว เป็นซิ่นที่ทอขึ้นเพื่อใช้นุ่งในการทำงานอยู่กับบ้าน ตีนซิ่นเป็นผ้าพื้นสีดำ ส่วนตัวซิ่นเป็นสีเขียวจกลายประกอบระหว่างรอยต่อตีนกับตัว และตัวกับหัวซิ่น

๔. ผ้าซิ่นแล่ เป็นซิ่นที่ใช้นุ่งทำงานทั้งในบ้านและนอกบ้าน มีวิธีการทอไม่ยาก ผู้หญิงไท-ยวนในสมัยก่อนมีซิ่นแล่ไว้นุ่งกันทุกคน

ผู้หญิงไท-ยวนในสมัยก่อนจะต้องฝึกหัดทอผ้าซิ่นใช้เอง ทั้งผ้าซิ่นและผ้าที่ใช้ในวิถีชีวิต โดยเฉพาะผู้หญิงทุกคนจะต้องทอผ้าซิ่นตีนจกให้เป็น เพราะมีค่านิยมกันว่าสตรีใดที่สามารถทอผ้าจกได้จะเป็นผู้มีคุณสมบัติของกุลสตรี เหมาะสมพร้อมที่จะแต่งงานเป็นแม่บ้านได้ ฉะนั้น ในแต่ละครัวเรือนจะต้องมีการสอนและฝึกหัดให้ลูกสาว เมื่อใดผู้เป็นลูกสาวแต่งงาน เมื่อนั้นผู้เป็นแม่จะต้องเตรียมผ้าซิ่นตีนจกไว้สำหรับรับไหว้ ผ้าซิ่นตีนจกผืนนั้นผู้เป็นลูกสาวจะใช้นุ่ง หรือเก็บรักษาไว้จนเป็นมรดกตกทอดถึงลูกหลานในเวลาต่อมา ผ้าซิ่นตีนจกบางผืนถูกเก็บจำไว้จนถึงปัจจุบัน มีอายุยาวนาน

มากกว่าร้อยปี^๙ ปัจจุบัน ผ้าจากไท-ยวน ราชบุรี พบว่า มีแหล่งกำเนิดแตกต่างกันตามลักษณะของ ลวดลาย แบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. ผ้าจากตระกูลคุบัว แหล่งที่พบมากคือ ตำบลคุบัว และตำบลดอนตะโก ลายที่ใช้ทอจนได้แก่ ลายดอกเซีย ลายหักนกคู่ ลายโค้งแก้ง ลายหน้าหมอน และลายนกคู่กินน้ำฮ่อมเต้า โดยสร้าง ลวดลายด้วยการใช้ด้ายยืนเป็นสีดำ ด้ายพุ่งสีดำ จกแดงแซมเหลืองหรือเขียวพื้นผ้าเว้นพื้นดำไว้มาก เพื่อให้เห็นลายจกเด่นชัด ลายประกอบมีไม่มาก ความกว้างของตีนขึ้นประมาณ ๙-๑๑ นิ้ว

๒. ผ้าจากตระกูลดอนแร่ แหล่งที่พบมากคือ ตำบลดอนแร่ ตำบลห้วยไผ่ ตำบลหนองปลาหมอและตำบลรางบัว ลวดลายที่ใช้ได้แก่ ลายกาบ ลายกาบดอกแก้ว ลายนกคู่กินน้ำฮ่อมเต้า สร้าง ลวดลายด้วยการจกเต็มพื้นผ้าใช้ลายประกอบมาก เว้นพื้นดำไว้น้อยเพื่อให้ความเด่นชัดของลายหลัก ลดน้อยลงไม่นิยมใช้หลายสีโดยจะใช้สีแดงเป็นหลัก ความกว้างของตีนขึ้นประมาณ ๑๔-๑๕ นิ้ว

๓. ผ้าตระกูลจกหนองโพ-บางกะโด แหล่งที่พบคือ ตำบลหนองโพ บางกะโด มีลวดลาย สีสันและขนาดใกล้เคียงกับผ้าจากตระกูลคุบัว แตกต่างกันตรงชายผ้าตีนขึ้นผ้าจกของตระกูลหนองโพ-บางกะโด เว้นพื้นดำระหว่างชายชะเปาถึงเลียบเหลืองไว้มากกว่าผ้าจากตระกูลคุบัวลักษณะของ ลายนกคู่กินน้ำฮ่อมเต้าของตระกูลหนองโพ-บางกะโด มีหางยาวมากกว่าคล้ายกับพญาหงส์ใกล้เคียง กับลายนกของผ้าไท-พวนในภาคเหนือ

สรุปได้ว่า ผ้าชิ้นตึก หรือผ้าจก ไท-ยวนราชบุรี เป็นผ้าจกของชาวไท-ยวน ราชบุรี ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นที่รู้จักในวงกว้าง โดยเป็นผ้าที่ทอสำหรับประกอบหรือตกแต่งผ้าผืนใหญ่ เป็นเครื่องนุ่งห่มสำหรับหญิงและชาย เช่น ประกอบเชิงขึ้นเรียกว่า ขึ้นตีนจก หรืออาจทอผ้าชิ้นเป็น ลวดลายจกทั้งผืนก็ได้

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนา

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วยกระบวนการพัฒนา โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

คำว่า พัฒนา ในภาษาไทย มาจาก วุฒฺณ ในภาษาบาลี และ วรณ ในภาษาสันสกฤต แปลว่า ความเจริญ^{๑๐} เจริญ หรือ จำริญ หมายถึง เติบโต งอกงาม มากขึ้น หรือสมบูรณ์^{๑๑} คำว่า การ

^๙เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐.

^{๑๐}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๘๒๗.

^{๑๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒๒.

พัฒนา เป็นคำกลาง ๆ ไม่ได้มีความหมายในทางดีหรือชั่ว ขึ้นอยู่กับว่าจะพัฒนาไปทางไหน ให้เกิดอะไรขึ้น ถ้าการพัฒนานั้นประกอบด้วยสติปัญญา นำมาซึ่งประโยชน์สุขอย่างถูกต้องก็เป็นของดี หากเป็นไปในทางตรงกันข้าม คือ มีต้นหาอุปาทานเป็นเจ้าเรือน ก็เรียกว่า เป็นการพัฒนาเพื่อความพินาศหาใช้วิวัฒนาการไม่ ส่วนคำว่า พัฒนา ตรงกับภาษาบาลีว่า วฑฺฒน แปลว่า รก ดังพุทธภาษิตว่า น สียา โลกวฑฺฒโน ซึ่งมักแปลกันว่า ไม่พึงเป็นคนรกโลก ซึ่งคนรกโลกก็คือคนที่ทำโลกให้รกไปด้วยสิ่งที่ไม่มียประโยชน์ ชีวิตของผู้คนจึงไม่มีประโยชน์^{๑๒}

โดยรูปศัพท์ คำว่า พัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ซึ่งความหมายดังกล่าวนี้เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทยและเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่น ๆ ด้วย^{๑๓} การพัฒนา ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Development แปลว่า การเปลี่ยนแปลงที่ละเอียดละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมกว่าเดิมหรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ^{๑๔} การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงตามแผน หรือการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Planned or Directed Change) นั่นคือการพัฒนามิได้เป็นเรื่องธรรมชาติ หากเป็นความพยายามของมนุษย์ ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยกำหนดทิศทางหรือรายละเอียดเอาไว้ล่วงหน้าว่าจะพัฒนาอะไร พัฒนาอย่างไร ช้าเร็วอย่างไร ใครจะเป็นผู้พัฒนาและเป็นผู้ถูกพัฒนา เป็นต้น^{๑๕}

แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชีวิตได้เกิดขึ้นหรือมีมานานแล้ว อาทิเช่น แนวคิดของนักปราชญ์ชาวกรีก คือ เพลโต (Plato) ที่ปรากฏในหนังสืออูตมรัฐ (The Republic) แนวคิดของอริสโตเติล (Aristotle) ในหนังสือการเมือง (Politics) และแนวคิดนักปรัชญาตะวันออก เช่น แนวคิดของพระบรมศาสดาพุทธเจ้า (Buddha) ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก (Tripitaka) เป็นต้น แต่แนวคิดในเชิงวิชาการนั้น คำว่า การพัฒนา หรือ Development เกิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ โดยกลุ่มนัก

^{๑๒}วรนุช สปิยารักษ์, เอกสารประกอบการสอน รายวิชา การพัฒนาสังคม, (ปทุมธานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๘), หน้า ๓.

^{๑๓}สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๕.

^{๑๔}เกศินี จุฑาวิจิตร, **การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๓๗.

^{๑๕}สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓.

เศรษฐศาสตร์ได้บัญญัติคำนี้ขึ้นเพื่อนำมาใช้เรียกการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในทวีปยุโรป^{๑๖}

คริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ นักเศรษฐศาสตร์ได้นิยามคำว่า การพัฒนา หมายถึง ความเจริญเติบโต โดยเน้นความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เช่น ผลผลิตรวมของประเทศเพิ่มขึ้น รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น รายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อคนของประชากรเพิ่มขึ้น มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากขึ้น ประชากรมีรายได้เพียงพอที่สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนได้ ซึ่งล้วนแต่เป็นการพัฒนาเป็นกระบวนการทางสังคม ที่ผลผลิตออกมาในรูปซึ่งสามารถวัดได้ด้วยเกณฑ์ทางเศรษฐศาสตร์ เพราะเหตุที่ นักเศรษฐศาสตร์กำหนดความหมายของการพัฒนา โดยรูปศัพท์และความหมายทั่วไป คือ ความเจริญเติบโต แต่เป็นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ตามเนื้อหาของวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นการเน้นความหมายเชิงปริมาณ คือ การเพิ่มขึ้นหรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น ๆ นั้นเอง^{๑๗}

การปฏิวัติอุตสาหกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ นี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว อาทิ การเปลี่ยนแปลงการใช้แรงงานจากคนและสัตว์เป็นพลังงานจากเทคโนโลยี ได้แก่ เครื่องจักร เครื่องยนต์ต่าง ๆ ทำให้วิถีการดำรงชีวิตเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหลายประการ เช่น อาชีพเปลี่ยนจากเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม สถานที่ประกอบอาชีพเปลี่ยนจากเรือนสวนไร่นาเป็นโรงงานอุตสาหกรรม ระบบการผลิตแบบเพื่อการยังชีพเป็นเพื่อการค้า ที่อยู่อาศัยเปลี่ยนจากชนบทไปเป็นเมือง สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนจากสิ่งแวดล้อมธรรมชาติเป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ชีวิตในโรงงานอุตสาหกรรมยังไม่ได้รับมาตรฐานหลายประการ เช่น การขาดสวัสดิภาพและความปลอดภัย โรงงานคับแคบ แสงสว่างไม่เพียงพอ มีการใช้แรงงานจากเด็กและผู้หญิง การได้รับค่าจ้างต่ำ เป็นต้น

นักเศรษฐศาสตร์จึงได้นำคำว่าพัฒนามาใช้เพื่อเรียกวิถีการยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของชาวยุโรปในขณะนั้นให้สูงขึ้น และเวลาต่อมาก็ได้รับการยอมรับจากนักสังคมศาสตร์โดยทั่วไป โดยเฉพาะนักสังคมวิทยาพัฒนาการและนักมานุษยวิทยาพัฒนาการ จึงทำให้คำว่า การพัฒนาได้รับการยอมรับและนำไปใช้กันอย่างแพร่หลาย^{๑๘}

^{๑๖}ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, (จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๘), หน้า ๑.

^{๑๗}เกศินี จุฑาวิจิตร, **การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น**, หน้า ๓๘.

^{๑๘}ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, หน้า ๒.

หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง คำว่าการพัฒนาได้ถูกนำไปใช้กันกว้างขวางมากขึ้น โดยประธานาธิบดี แฮร์รี เอส. ทรูแมน (Harry S. Truman) แห่งประเทศสหรัฐอเมริกา ได้เป็นผู้จุดประกายให้กับชุมชนโลก โดยมีนัยของการผลักดันความคิดเรื่องของการพัฒนาซึ่งได้รับการวิเคราะห์ว่าเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ในขณะเดียวกันก็เป็นการสร้างบทบาทของสหรัฐอเมริกาในชุมชนโลก ดังคำกล่าวสุนทรพจน์ของ ทรูแมน (Truman) เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม ค.ศ. ๑๙๔๙ ซึ่งเป็นวันเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดี คนที่ ๓๓ ของสหรัฐอเมริกา และถือว่าเป็นศักราชใหม่ของโลก คือ ศักราชแห่งการพัฒนา โดยได้กล่าวว่า “เราจะต้องเริ่มลงมือทำงานอันหาญกล้าขึ้นใหม่ของเร คือ การนำความก้าวหน้าทางศาสตร์ต่าง ๆ และทางอุตสาหกรรมของเรามาใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงและสร้างความเติบโตในแถบถิ่นด้อยพัฒนา คติจักรวรรดินิยมแบบเก่า ซึ่งได้แก่ การเอารัดเอาเปรียบเพื่อประโยชน์จากต่างชาตินั้นไม่มีอยู่ในแผนงานของเรา งานที่เราได้วางไว้ คือ การพัฒนาโดยมีมโนทัศน์ว่าจะใช้ความยุติธรรมแบบประชาธิปไตยเป็นพื้นฐาน”^{๑๙}

โดยคำว่า “ด้อยพัฒนา” จึงตีความได้ว่า ประชาชนอเมริกากว่าสองพันล้านคน คือ คนด้อยพัฒนา ตามความคิดของ ทรูแมน (Truman) ในทันที ซึ่งในช่วงแรก ๆ การพัฒนาไม่มีความหมายที่ชัดเจนนัก แต่เป็นการเปรียบเทียบกับสภาพของการด้อยพัฒนา ซึ่งมีความหมายรวม ๆ ถึงสภาพของประเทศโลกที่สามที่มีรายได้ต่ำ สุขภาพอนามัยและการศึกษาดำ โดยได้มีการนำเสนอแนวคิดที่ว่าประเทศที่ร่ำรวยควรให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ประเทศที่ด้อยพัฒนา สหรัฐอเมริกาซึ่งมีบทบาทสำคัญในสหประชาชาติจึงเป็นหัวหอกสำคัญในการช่วยสร้างการพัฒนาให้แก่ประเทศด้อยพัฒนาต่าง ๆ ทั่วโลก^{๒๐}

ทั้งนี้ การที่ประเทศต่าง ๆ ที่ประสบปัญหาภายหลังจากสงคราม ทำให้ต้องทำการปรับปรุงแก้ไขสภาพทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองของประเทศตนให้กลับฟื้นคืนสู่สภาพเดิม บางประเทศที่ได้รับเอกราชให้ปกครองตนเองก็ต้องการแนวทางและวิธีการในการพัฒนาประเทศตนเอง เพื่อให้หลุดพ้นจากการเป็นประเทศที่ด้อยพัฒนา

ต่อมา ในปี ค.ศ. ๑๙๖๐ ประธานาธิบดี จอห์น ฟิตซ์เจอราร์ด เคนเนดี (John Fitzgerald Kennedy) ได้เสนอองค์การสหประชาชาติ (United Nations) ถือว่าปี ค.ศ. 1960-1969 เป็นทศวรรษแห่งการพัฒนาของโลก ซึ่งเป็นที่ยอมรับและยังได้ประกาศเพิ่มเติมให้ปี ค.ศ. ๑๙๗๐-๑๙๗๙ เป็นทศวรรษที่สองของการพัฒนาโลกต่อไปอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ คำว่า การพัฒนาจึงได้ถูกนำไปใช้กัน

^{๑๙}แฮร์รี เอส. ทรูแมน (Harry S. Truman) อ้างใน นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร, *การพัฒนาสังคม*, (จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๔), หน้า ๒.

^{๒๐}จามะรี เชียงทอง, *สังคมวิทยาการพัฒนา*, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๙), หน้า ๒๙.

อย่างแพร่หลายมากขึ้น คำว่า การพัฒนา ในความหมายตามธรรมชาติได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไป โดยมีการให้คุณค่าเพิ่มเติม ซึ่งคุณค่าที่มีการกล่าวถึงนี้ คือ วิธีการผลิตโดยเฉพาะวิธีการผลิตแบบอุตสาหกรรมที่ถูกมองว่าเป็นการพัฒนาการของสังคมชั้นสูง การกำหนดคุณค่าดังกล่าวทำให้การพัฒนาที่มีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ถูกกำหนดให้มีวิวัฒนาการไปในทิศทางเดียวกันได้แก่ วิธีการผลิตแบบอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์แบบตะวันตก ด้วยเหตุนี้จึงมีการวิเคราะห์ว่า การพัฒนาเป็นเหมือนลัทธิอาณานิคมใหม่ที่เป็นการครอบงำจากทางประเทศตะวันตก ทำให้มีการจัดแบ่งประเทศในโลกออกตามระดับของการพัฒนาประเทศและอุดมการณ์ทางการเมือง ประกอบด้วย

๑. ประเทศในกลุ่มที่ได้พัฒนาอุตสาหกรรมในระดับสูงตามลัทธิทุนนิยม ได้แก่ อเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน และญี่ปุ่น เป็นต้น

๒. ประเทศในกลุ่มสังคมนิยมภายใต้ระบบสังคมนิยมเต็มรูปแบบ ได้แก่ รัสเซีย จีน โปแลนด์ เชโกสโลวาเกีย เป็นต้น

๓. ประเทศในโลกที่สาม ส่วนใหญ่เป็นประเทศซึ่งแต่เดิมเคยเป็นอาณานิคมของจักรวรรดินิยมตะวันตก มีระดับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระดับต่ำ ได้แก่ ประเทศในแอฟริกาและเอเชีย เช่น เอธิโอเปีย อียิปต์ บราซิล ลาว พม่า รวมทั้งไทย เป็นต้น

โดยประเทศในโลกที่สามซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศซึ่งแต่เดิมเคยเป็นอาณานิคมของจักรวรรดินิยมตะวันตก ที่เรียกว่า ประเทศด้อยพัฒนา (Underdeveloped Countries) นี้ ต่อมา มีการเปลี่ยนการเรียกชื่อให้ดูดีกว่าเดิมว่า ประเทศกำลังพัฒนา (Developing Countries)^{๒๑}

ในส่วนของประเทศไทยนั้น ปรากฏหลักฐานว่า มีการใช้คำว่า พัฒนา เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๒ (สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์) นับตั้งแต่คณะปฏิวัติได้เข้าบริหารราชการแผ่นดินเป็นต้นมา ตามที่ จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น โดยฐานะที่เป็นประธานสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนในบทนำของแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๐๖-๒๕๐๙) ระยะที่สอง (พ.ศ. ๒๕๐๗-๒๕๐๙)

ความว่า “นับตั้งแต่คณะปฏิวัติได้เข้าบริหารราชการแผ่นดินเป็นต้นมา ได้ถือการพัฒนาประเทศและส่งเสริมความสมบูรณ์พูนสุขของประชาชนชาวไทยโดยรับเร่งเท่าที่จะพึงกระทำได้ เป็นนโยบายสำคัญที่สุด รัฐบาลชุดที่แล้ว ซึ่งมี ฯพณฯ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้พิจารณาเห็นว่า ความเจริญรุ่งเรืองและเสถียรภาพในด้านเศรษฐกิจของประเทศนั้น นอกจากจะเป็น

^{๒๑} ธีรยุทธ บุญประดิษฐ์, ทรัพย์อุปถัมภ์, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, หน้า ๓.

การส่งเสริมเพิ่มรายได้และมาตรฐานการครองชีพของประชาชนแล้ว ยังเป็นสิ่งที่จะนำมาซึ่งความมั่นคงในด้านการป้องกันประเทศ เสถียรภาพด้านการเมือง ความเสมอภาพในระบบสังคม ตลอดจนส่งเสริมอารยธรรมและวัฒนธรรมของชาติด้วย ในการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ภายในประเทศ กำลังคนในสาขาวิชาการต่าง ๆ และเงินทุนเป็นสำคัญ นอกจากนั้นจำเป็นจะต้องวางนโยบาย แนวทาง และมาตรการที่เหมาะสม ทั้งจะต้องมีหน่วยงานระดับชาติเป็นผู้ดำเนินการให้บรรลุถึงจุดหมาย เพื่อสนองนโยบายของรัฐบาลดังกล่าวข้างต้น รัฐบาลจึงเห็นเป็นการสมควรที่จะจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้น เพื่อใช้เป็นหลักในการพัฒนา โดยกำหนดแนวทางเป้าหมาย และจัดทำโครงการที่แน่นอน เพื่อประโยชน์ในการประเมินผลที่ได้จากการพัฒนาเศรษฐกิจ ตรวจสอบผลงานของส่วนราชการที่มีหน้าที่พัฒนา และเพื่อให้ต่างประเทศทราบถึงนโยบายและมาตรการของรัฐบาลในการพัฒนาประเทศ รัฐบาลจึงได้ตั้งสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้นเมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๕๐๒ ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาการต่าง ๆ เป็นกรรมการ และได้ตั้งสำนักงานสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติเป็นหน่วยปฏิบัติงานในความควบคุมของคณะกรรมการบริหาร ฯ”

ในเชิงวิชาการของประเทศไทย จึงปรากฏมีคำว่า การพัฒนา ตามที่ระบุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ ซึ่งได้เริ่มเป็นทางการในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งเป็นปีแรกที่มีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติของประเทศไทย กระทั่งปัจจุบัน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทุกฉบับ จึงได้แสดงนโยบายและแนวคิดหลักในการวางแผนและกลยุทธ์การพัฒนาตลอดจนผลกระทบต่อประเทศเมื่อเสร็จสิ้น ซึ่งแตกต่างกันไปตามแต่ละช่วงเวลาที่ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแต่ละฉบับ^{๒๒}

สืบเนื่องจาก สภาพธรรมชาติที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ซึ่งหมายความว่า มนุษย์โดยธรรมชาติย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่มีช่วยกันที่มนุษย์อยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง เช่น ฤๅษี การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์อาจมีได้หลายลักษณะและเรียกต่างกัน เป็นต้นว่า ครอบครัว (Family) เผ่าพันธุ์ (Tribe) ชุมชน (Community) สังคม (Society) และประเทศ (Country) และเมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่มย่อมเป็นธรรมชาติที่ในแต่ละกลุ่มจะต้องมีผู้นำกลุ่มและผู้ตามคือประชาชนหรือคนในกลุ่ม รวมทั้งมีการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่มหรือการจัดระเบียบภายในกลุ่ม ซึ่งอาจเรียกว่า การบริหารหรือการพัฒนาภายใน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและความสุข และในบางกรณีการควบคุมดูแลอาจเกี่ยวข้องกับภายนอกด้วย เช่น กรณีการติดต่อ ประสานงาน การต่อสู้ หรือการทำสงครามกับกลุ่มอื่น สภาพเช่นนี้ได้มีวิวัฒนาการตลอดมา โดยผู้นำกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น ในระดับประเทศอาจ

^{๒๒}จามะรี เชียงทอง, สังคมวิทยาการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๒๙.

เรียกว่านักบริหารหรือผู้บริหาร ขณะที่การควบคุมดูแลหรือการจัดระเบียบนั้นเรียกว่าการบริหาร ที่กล่าวมานี้ เป็นมุมมองในแง่ของนักบริหาร แต่ถ้าในมุมมองของนักพัฒนา อาจเรียกผู้บริหารและการบริหารนั้นว่า นักพัฒนาและการพัฒนา ตามลำดับ ด้วยเหตุผลเช่นนี้ มนุษย์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการพัฒนาได้ง่าย และทำให้กล่าวได้อย่างมั่นใจว่า ที่ใดมีกลุ่ม ที่นั่นย่อมมีการพัฒนา^{๒๓}

โดยนัยนี้ ความสำคัญของการพัฒนามีขึ้นโดย ๓ ฐานะ ได้แก่ (๑) การพัฒนาในฐานะที่เป็นกระบวนการ การพัฒนาในฐานะนี้เกี่ยวกับทฤษฎีวิวัฒนาการทั้งแนวเก่า แนวใหม่ ความแตกต่างทางสังคม การผสม ผสมและการปรับตัวด้วยการทำให้ดีขึ้น ตลอดจนขั้นตอนของวิวัฒนาการทางสังคม (๒) การพัฒนาในฐานะที่เป็นการปฏิสัมพันธ์ เป็นการพัฒนาของสังคมที่ค่อยพัฒนาด้วยการติดต่อสัมพันธ์ และการขาดตอนของกระบวนการวิวัฒนาการ และ (๓) การพัฒนาในฐานะที่เป็นการปฏิบัติการ โดยฐานะที่พัฒนานั้นจะต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบและตรวจสอบกระบวนการแห่งความเจริญเติบโต และการเปลี่ยนแปลงโดยมีเป้าหมายให้เลือกสำหรับการพัฒนาหลาย ๆ เป้าหมาย^{๒๔}

อย่างไรก็ตาม เมื่อสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป แนวทางการพัฒนาที่ทำอยู่เดิมไม่เหมาะสม ก็จำเป็นต้องปรับแนวทางการพัฒนาหรือปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าเดิม ความสำคัญของการพัฒนาจึงมีใน ๒ แนวทาง คือ เพื่อแก้ปัญหา และพัฒนาสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ดีกว่าเดิม^{๒๕} ดังนี้

๑. เพื่อแก้ไขปัญหา

ในบริบทของประเทศไทย ตั้งแต่มีการวางแผนพัฒนาประเทศมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยได้รับผลสำเร็จในระดับหนึ่งซึ่งเป็นที่น่าพอใจ สร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับสูงอย่างต่อเนื่องยาวนาน แต่เป็นการเจริญเติบโตในเชิงปริมาณ ยังขาดคุณภาพและตั้งอยู่บนพื้นฐานการพัฒนาที่ไม่สมดุลและไม่ยั่งยืน ปัญหาเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่สะสมมานาน คือ ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้และการกระจายผลประโยชน์ของการพัฒนาระหว่างกลุ่มคนและระหว่างสังคมเมืองกับสังคมชนบท โดยในสังคมเมืองเป็นฐานธุรกิจ บริการและอุตสาหกรรมที่ก้าวหน้าและเป็นแหล่งดึงดูดทรัพยากรและแรงงานจากชนบท เพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ขณะที่สังคมชนบทเป็นฐานการเกษตรที่ล้าหลังและเป็นกลุ่มคนส่วน

^{๒๓} วัชร วัชรนิภาวรรณ, ความหมายของการพัฒนา คำที่มีความหมายใกล้เคียง และแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ม.ป.ป.), หน้า ๓.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗-๘.

^{๒๕} อีรวลีย์ ศิลารัตน์, การจัดการความรู้ชุมชน, (จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๔๙), หน้า ๘-๙.

ใหญ่ของประเทศซึ่งยังมีรายได้ต่ำ และขาดโอกาสการพัฒนาให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ปัญหาเชิงโครงสร้างดังกล่าวยังคงเป็นปัญหาสะสมต่อเนื่องและยังไม่ได้รับการแก้ไขให้เป็นรูปธรรมอย่างจริงจัง

ตั้งแต่เกิดวิกฤติเศรษฐกิจเมื่อปี ๒๕๔๐ ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมไทย เกิดภาวะการว่างงานเพิ่มขึ้นเกือบ ๓ เท่าตัว ความยากจนมากขึ้นกว่าก่อนเกิดวิกฤติ จึงได้มีการพัฒนาประเทศมาตามลำดับทุกปี จนถึงประมาณปี ๒๕๔๕ ให้ความยากจนลดลง แต่การกระจายรายได้ของครอบครัวยังไม่ดีขึ้น กลับมีปัญหาความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้มากขึ้น^{๒๖}

รัฐบาลจึงได้มีการกำหนดมาตรการการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ ทั้งในเรื่องระบบบริการพื้นฐานทางเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการกระจายการลงทุน มาตรการปรับปรุงโครงสร้างด้านการคลัง เพื่อนำระบบภาษีมาเป็นรายได้บำรุงท้องถิ่น มาตรการปรับโครงสร้างด้านการเกษตร การปฏิรูปที่ดิน การพัฒนาบริการสาธารณสุข เป็นต้น นอกจากนี้สภาพปัญหาทางการเมืองก็ส่งผลทำให้การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของประเทศเกิดความล่าช้าและมีผลกระทบต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจที่มีการถดถอย การขยายตัวทางเศรษฐกิจลดลงจากที่ประมาณการอย่างมาก การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศเกิดความล่าช้าไม่สามารถเบิกจ่ายงบประมาณในการลงทุนได้ เป็นต้น สถานการณ์เศรษฐกิจมีแนวโน้มขยายตัวต่ำ มีข้อจำกัดจากความไม่แน่นอนของสถานการณ์ทางการเมืองที่ยังไม่สามารถหาข้อยุติได้ จึงส่งผลกระทบต่อการขยายตัวและการขับเคลื่อนมาตรการเศรษฐกิจที่สำคัญ ๆ นอกจากนั้น ยังส่งผลกระทบต่อการฟื้นตัวของการใช้จ่ายและการลงทุนภาคเอกชน ขณะที่การฟื้นตัวของการส่งออกที่มีแนวโน้มช้ากว่าที่คาดไว้เดิม ตามแนวโน้มความล่าช้าในการฟื้นตัวของเศรษฐกิจโลก

๒. เพื่อพัฒนาสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ดีกว่าเดิม

การพัฒนาสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ดีกว่าเดิม เป็นแนวคิดการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไป โดยแนวคิดการพัฒนาประเทศในอดีตได้ให้ความสำคัญกับการเร่งรัดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์การพัฒนาได้มุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมและการผลิตเพื่อส่งออก โดยอาศัยความได้เปรียบทางทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์มาใช้ขยายฐานการผลิตเพื่อสร้างรายได้และการมีงานทำ ซึ่งถือว่ามีความเหมาะสมสำหรับช่วงเวลานั้น แต่การรุดหน้าทางเศรษฐกิจโดยรวมและความเจริญด้านวัตถุที่เพิ่มมากขึ้น ก็ไม่ได้ทำให้สังคมไทยมีความอยู่ดีกินดีอย่างทั่วหน้า วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ดั้งเดิมและเรียบง่ายได้เปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ

^{๒๖}สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ๒ ปี แห่งการเปลี่ยนแปลง, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๖), หน้า ๗๓.

และความไม่มั่นคงขอครอบครัว ชุมชนและสังคม ดังนั้น จึงได้มีการปรับแนวคิดการพัฒนาดังแต่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ เป็นต้นมา จากเดิมที่มุ่งเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ เป็นหลักมาเป็นการเน้นคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา เพราะคนเป็นปัจจัยชี้ขาดความสำเร็จของการ พัฒนาในทุกด้าน โดยการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเพียงเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะช่วยให้คนมีความสุขและมี คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ ยังได้ปรับเปลี่ยนการวางแผนจากการแยกส่วนมาเป็นแบบการเชื่อมโยง บูรณาการเพื่อให้เกิดการเกื้อกูลต่อกัน และใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับทุก ขั้นตอนเป็นหลักในการดำเนินงานด้านการพัฒนา ด้วยการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันรับผิดชอบ ในลักษณะเป็นเครือข่ายการพัฒนา^{๒๗} แนวคิดการพัฒนาที่ใช้คนเป็นศูนย์กลางและเป็นเป้าหมายของ การพัฒนาได้นำมาใช้โดยกำหนดวิสัยทัศน์ที่เน้นคนและความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของคนในสังคม เป็นสำคัญ เนื่องจาก คนเป็นทั้งผู้ขับเคลื่อนการพัฒนา และผู้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนา ดังนั้น การพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสม สามารถสร้างภูมิคุ้มกัน และรองรับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น ได้อย่างเท่าทัน จึงเป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญ ในขณะเดียวกันคนในทุกช่วงวัยจำเป็นต้องได้รับการ เสริมสร้างความรู้ ทักษะ และศักยภาพในทุกด้านอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นฐานรากสำคัญทางสังคมที่มี บทบาทต่อการพัฒนาประเทศในอนาคตอย่างยั่งยืน^{๒๘}

การพัฒนามีความสำคัญในแง่ของความก้าวหน้า ในแง่ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนเพื่อให้เกิด ความเจริญ และในแง่ของวิธีการในการดำเนินการพัฒนา เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี ขึ้น^{๒๙}

โดยนัยนี้ การพัฒนา ในเชิงสังคมวิทยาอาจจำแนกได้ ๓ ระดับ คือ ระดับตนเอง ระดับ ชุมชนสังคม และระดับประเทศชาติ ดังนี้

๑. การพัฒนาตนเอง

การพัฒนาตนเองเป็นความขวนขวายสนใจใฝ่รู้ของบุคคล เพื่อสั่งสมพัฒนาศักยภาพ ความรู้ความสามารถของตนเอง ด้วยการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง อีกทั้ง รู้จักพัฒนา ปรับปรุง ประยุกต์ใช้ความรู้เชิงวิชาการ รวมถึงเทคโนโลยีต่าง ๆ^{๓๐} การพัฒนาตนเองเป็น

^{๒๗} ญัตติ ตรีพยุภูมิ, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, หน้า ๒๗-๒๘.

^{๒๘} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, การพัฒนาคนเพื่ออนาคตประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า คำนำ.

^{๒๙} นาชัย ทนผล, พัฒนาชุมชน หลักการ และยุทธวิธี, (เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร สถาบัน เทคโนโลยี การเกษตรแม่โจ้, ๒๕๕๐), หน้า ๔๕.

^{๓๐} จีระ งอกศิลป์, การประเมินสมรรถนะทางการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๑), หน้า ๖๔.

กระบวนการในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองของบุคคล โดยปรับพฤติกรรมใหม่ของบุคคลให้เป็นคนที่สมบูรณ์แบบ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาตนเองด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา เพื่อให้บุคคลนั้นสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นตลอดจนสภาพแวดล้อมของโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา บุคคลที่สามารถพัฒนาตนเองตลอดเวลาย่อมปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและสามารถที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองได้ ดังนั้น บุคคลที่จะพัฒนาตนเองได้จะต้องเป็นผู้มุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงตัวเอง โดยมีความเชื่อหรือแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาตนเองที่ถูกต้อง ทั้งนี้ แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาตนเองที่สำคัญ คือ

... มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่มีคุณค่าอยู่ในตัวเองทำให้สามารถที่จะฝึกหัดและพัฒนาตนเองได้ในเกือบทุกเรื่อง

... ไม่มีบุคคลใดที่มีความสมบูรณ์แบบทุกด้านจนไม่จำเป็นต้องพัฒนาในเรื่องใด ๆ อีก

... แม้บุคคลจะเป็นผู้ที่รู้จักตนเองดีที่สุด แต่ก็ไม่สามารถปรับเปลี่ยนตนเองได้ในบางเรื่อง ยังต้องอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่นในการพัฒนาตนเอง การควบคุมความคิด ความรู้สึก และการกระทำของตนเอง มีความสำคัญเท่ากับการควบคุมสิ่งแวดล้อมภายนอก

... อุปสรรคสำคัญของการปรับปรุงและพัฒนาตนเอง คือ การที่บุคคลมีความคิดติดยึด ไม่ยอมปรับเปลี่ยนวิธีคิด จึงไม่ยอมสร้างนิสัยใหม่ หรือฝึกทักษะใหม่ ๆ ที่จำเป็นต่อตนเอง

... การปรับปรุงและพัฒนาตนเองสามารถดำเนินการได้ตลอดเวลาและอย่างต่อเนื่องเมื่อพบปัญหาหรือข้อบกพร่องเกี่ยวกับตนเอง

การพัฒนาตนเองจึงมีแนวคิดพื้นฐานจากการยอมรับว่ามนุษย์ทุกคนที่เกิดมาไม่มีใครที่จะสมบูรณ์แบบแต่ที่เหมือนกัน คือ ทุกคนมีศักยภาพ มีความสามารถที่จะพัฒนาตนเองได้เพื่อความสมบูรณ์แห่งตน บุคคลควรมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาและควรพัฒนาตนเองไปอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต นั่นเอง^{๓๑} เทคนิคในการพัฒนาตนเอง (Self-Development) มีดังนี้

๑.๑ การควบคุมตน (Self-control) เป็นเทคนิควิธีการพัฒนาตนอย่างหนึ่ง เป็นการควบคุมภายใน สำหรับการควบคุมตนมีผู้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลกระทำเพื่อให้ได้สิ่งที่ตนต้องการ โดยสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ตนเองพิจารณาตัดสินใจเลือกด้วยตนเอง หรือการควบคุมตน คือ กระบวนการที่บุคคล ใช้วิธีการหนึ่งวิธีการใด หรือ หลายวิธีรวมกัน เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเอง จากพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ไปสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์

^{๓๑}จิราภรณ์ พรหมทอง, “การพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้เพื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ ๒๑”, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๙): ๖๔-๖๕.

๑.๒ การทำสัญญากับตน (Self-Contract) เป็นเครื่องมือที่มีพลังต่อการก้าวไปสู่ความสำเร็จการทำสัญญากับตนเป็นข้อตกลงที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรที่ทำกับตนเอง

๑.๓ การกำกับตน (Self-Regulation) เป็นเทคนิคการพัฒนาตนอีกวิธีหนึ่ง เป็นการกำกับพฤติกรรมของตน การกำกับตนประกอบด้วย มาตรฐานของพฤติกรรม ความรู้สึกต่อพฤติกรรม และการเปรียบเทียบระหว่างพฤติกรรม ๒ อย่าง และเมื่อใดมีความรู้สึกว่าการพัฒนานั้นไม่เหมาะสม การปรับพฤติกรรมโดยวิธีการกำกับตนหรือวิธีอื่นก็จะเกิดขึ้น

๑.๔ การปรับตน (Self-Modification) การปรับตนจะสามารถทำได้สำเร็จต้องอาศัยองค์ประกอบ คือ การรู้จักตน (Self-Knowledge) การวางแผน (Planning) การรวบรวมสารสนเทศ (Information Gathering) และการปรับเปลี่ยนแผนโดยอาศัยสารสนเทศใหม่^{๓๒}

โดยหลักการ การพัฒนาตนเอง ต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการ ๓ ขั้นตอน ประกอบด้วย (๑) ขั้นการตระหนักรู้ถึงความจำเป็นในการปรับปรุงตนเอง เป็นขั้นที่ต้องการจะพัฒนาตนเองเพื่อความสำเร็จ คือ การพัฒนาตนเองในแง่ความรู้และในทุกด้านให้ดีที่สุด (๒) ขั้นการวิเคราะห์ตนเอง โดยการสังเกตตนเอง ประเมินตนเอง และสังเกตผู้อื่น และ (๓) ขั้นการวางแผนและตั้งเป้าหมาย^{๓๓}

๒. การพัฒนาชุมชนและสังคม

การพัฒนาทุกด้านต่างมุ่งสร้างสังคมให้เกิดความเข้มแข็ง เนื่องจากสังคมเข้มแข็งจะเป็นรากฐานการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ให้ดีขึ้นด้วย เมื่อสังคมเข้มแข็งก็จะเป็นรากฐานให้เศรษฐกิจดี การเมืองดี การเรียนรู้หรือการศึกษาดี และศีลธรรมดี แต่ถ้านโยบายภาครัฐ สถาบันการศึกษา และสื่อสารมวลชน สถาบันเศรษฐกิจ และสถาบันศาสนา ไม่ส่งเสริมหรือทำลายความเข้มแข็งของชุมชน สังคมย่อมขาดฐาน ทุกอย่างก็จะสลายลงถึงแม้จะมีความพยายามสอนให้คนเป็นคนดีแต่ศีลธรรมเหล่านี้ก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้^{๓๔}

การพัฒนาชุมชนมีความสลับซับซ้อน การดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จต้องอาศัยเครื่องมือและเทคนิคในการส่งเสริมกลวิธีเพื่อการพัฒนาตามหลักการพัฒนาชุมชนและสังคมแบบจัดการ ซึ่งเป็นหลักการที่สนับสนุนแนวความคิดและการปฏิบัติสำหรับนักพัฒนาในการจัดการส่งเสริมและสนับสนุนการทำงานในชุมชน ดังนี้

^{๓๒}ไพศาล ไกรสิทธิ์, การพัฒนาตน, (ราชบุรี: สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, ๒๕๔๒), หน้า ๒๐.

^{๓๓}ปราณี รามสูตร และจำรัส ตัวสุวรรณ, พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ณะการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒๕.

^{๓๔}ประเวศ วะสี, ยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๔), หน้า ๓๑-๓๒.

๒.๑ หลักการช่วยกันคิด (Non-Directive Method) หมายถึง การพัฒนาที่เจ้าหน้าที่พัฒนาประชาชน หรือหน่วยงานอื่น ๆ เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) องค์กรธุรกิจเอกชนบางประเภทที่ค้ากำไร แต่ก็ทำงานพัฒนาร่วมกับประชาชน หลักการนี้คือ การสมทวิกันระหว่างผู้เกี่ยวข้อง ดำเนินการพัฒนาชุมชน หลักการนี้เป็นส่วนหนึ่งของหลักการ PAR (Participatory Action Research) ตรงตัว A คือการพัฒนา

๒.๒ หลักการ PAR (Participatory Action Research) คือ การดำเนินการพัฒนาและวิจัยการพัฒนาพร้อมกันไป โดยทั้งเจ้าหน้าที่พัฒนาและประชาชนร่วมช่วยกันดำเนินการ

๒.๓ หลักการพึ่งตนเอง (Self-Reliance) หลักการนี้ต้องอาศัยปัจจัย ๕ ตัวด้วยกันที่เรียกว่า TERMS (Technology Economic Resource Mental and Socio-cultural) ดังนี้

T เทคโนโลยีคือ มีเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็น

E เศรษฐกิจ คือ มีอาชีพและรายได้พออยู่พอกิน

R ทรัพยากรธรรมชาติ คือ มีความสมดุลในสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

M จิตใจ คือ มีจิตใจที่เข้มแข็งและแน่วแน่ว่าจะพึ่งตนเองได้ รู้จักพอในผลของความพยายาม

S - สังคมและวัฒนธรรม คือ การมีคนจำนวนหนึ่งสมัศรสมานสามัคคี มีผู้นำที่เข้มแข็ง มีค่านิยม และอุดมการณ์ส่งเสริมการพึ่งตนเอง

๒.๔ หลักการ BAN (Balance Ability and Networking) ซึ่งนี้มีสาระ ๓ ประการ คือ (๑) การรักษาสมดุล (balance) คือ บุคคลแต่ละคน ควรมีสุภาพอนามัยที่ดี ในแต่ละครอบครัว ควรมีความมั่นคง และในแต่ละชุมชน ควรเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง หรือเป็นชุมชนที่มีความสมัศรสมานสามัคคี (๒) การสร้างความสามารถ (Ability) คือ ความสามารถในการทำให้เกิดการพึ่งตนเองได้ ซึ่งต้องมีปัจจัย ๕ ด้าน ดังที่กล่าวแล้ว ในระหว่างที่เสริมสร้างความสามารถเหล่านั้นอยู่ มีความจำเป็นต้องรักษาสมดุลหรือการที่ปัจจัยเหล่านั้นต้องมีความมั่นคงเข้มแข็ง ดำเนินการเพิ่มขีดความสามารถไปเรื่อย ๆ อย่างมั่นคง และขณะเดียวกันต้องรักษาสมดุลระหว่างปัจจัย ๕ ด้านนั้นด้วย และ (๓) การสร้างเครือข่าย (Networking) หรือการมีเพื่อน พันธมิตร การพัฒนาซึ่งอาจเป็นบุคคล ชุมชนองค์กรหนึ่งใดก็ได้ มิตรเหล่านั้นจะเป็นที่พึ่งของกันและกัน อาจเรียนรู้จากกันและกัน ช่วยเหลือกันเวลามีปัญหา ช่วยเหลือกันเสริมสร้างความเจริญก้าวหน้า หรือช่วยเหลือกันป้องกันศัตรูคู่แข่งกัน ให้หิบบิยมเทคโนโลยีหรืออบประมาณแก่กันและกัน

๒.๕ หลักการจัดการ (management) ซึ่งต้องรู้จักตนเอง รู้สภาพของชุมชน รู้ปัญหา และรู้ความต้องการของตนและชุมชน มีการส่งเสริมการศึกษาอบรม และมีการสร้างกลุ่มเพื่อช่วยเหลือตนเอง^{๓๕}

ประการสำคัญ คือ องค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาสังคม ได้แก่ ทุน ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นทุนที่เป็นเงินทอง ทุนในรูปแบบทรัพย์สิน ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุนทางสังคม ซึ่งได้แก่ สิ่งต่าง ๆ ที่ทำให้คนในสังคมนั้น มีวิถีการดำเนินชีวิตที่ดี มีความเป็นปึกแผ่น มีความสามัคคี มีความสมานฉันท์ มีคุณธรรม จริยธรรม ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ มีเอกลักษณ์เฉพาะของสังคมนั้น ดังนั้น ทุนทางสังคมจะเกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ วิถีการดำเนินชีวิต ภูมิปัญญา ภาษาที่ใช้ ความเชื่อทางศาสนา สิ่งเหล่านี้ทำให้สังคมนั้น ๆ มีวิถีที่ดำเนินไปในทางที่ดี มีความสามัคคี มีความเอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นำไปสู่สังคมที่มีความเข้มแข็ง มีพลังที่จะร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนาให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น การเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อม ความเป็นโลกาภิวัตน์ ทำให้ค่านิยมของความเป็นไทยแต่เดิมเปลี่ยนแปลงไปเป็นวิถีชีวิตแบบตะวันตกยิ่งขึ้น การฟื้นฟูทุนทางสังคมไทยจึงเป็นสิ่งที่ควรพิจารณาพัฒนา ปรับปรุง และฟื้นฟูให้ทุนทางสังคมไทยมีความเข้มแข็ง โดยนัยนี้ องค์ประกอบของการฟื้นฟูทุนทางสังคมของไทยประกอบด้วย

องค์ประกอบที่ ๑ คน ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ ต้องพัฒนาคนส่วนใหญ่ให้มีคุณภาพที่ดี สุขภาพที่ดี มีความรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น มีความซื่อสัตย์สุจริต มีคุณธรรม จริยธรรม มีความเพียร มีค่านิยมและรักความเป็นไทย รู้ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมที่งดงาม รู้ประวัติศาสตร์ไทย ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องที่ต้องพัฒนาและปรับระบบความคิด ระบบการศึกษาต้องทำอย่างต่อเนื่อง ปลูกฝังอย่างจริงจัง เน้นที่เยาวชนคนรุ่นใหม่ ความสำเร็จต้องใช้เวลานานชั่วอายุคน ซึ่งต้องวางแผนปรับพื้นฐานให้ดี

องค์ประกอบที่ ๒ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ดีของคนไทย ต้องได้รับการส่งเสริม สนับสนุนให้มีการสืบทอด เพราะวัฒนธรรมและประเพณีที่ดีเหล่านี้ ล้วนเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของคนไทย การสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในระดับครอบครัว และชุมชน สร้างสังคมให้มีความเอื้ออาทรต่อกัน วัฒนธรรม ประเพณีหลายเรื่อง เช่น เทศกาลงานบุญต่าง ๆ การละเล่นของไทย ความกตัญญูกตเวที การเคารพผู้ใหญ่ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ต้องมีการทำความรู้ ความเข้าใจอย่างละเอียด และวางระบบสืบทอดส่งเสริมให้มีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและกว้างขวางต่อไป

^{๓๕}สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม, หน้า ๑๔๑-๑๔๔.

องค์ประกอบที่ ๓ ศิลปะ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งก่อสร้าง การแสดงละคร และศิลปะการป้องกันตัวของไทย ล้วนเป็นเรื่องที่มีคุณค่าที่ควรรักษา และสืบทอดให้ยาวนาน สิ่งเหล่านี้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะมีคุณค่าทางจิตใจที่เชื่อมโยงให้คนไทยรักในความเป็นไทยไว้

องค์ประกอบที่ ๔ ภาษา การใช้ภาษาไทยที่ถูกต้องทั้งการพูด การเขียน เป็นเรื่องสำคัญที่ควรส่งเสริมและสร้างค่านิยมที่ถูกต้องในด้านนี้ให้กว้างขวางขึ้น ภาษาประจำท้องถิ่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่ควรให้การส่งเสริมเช่นกัน สิ่งเหล่านี้ได้ยึดโยงความเป็นไทยไว้ แต่ทั้งนี้ก็ควรส่งเสริมให้คนไทยได้รู้ภาษาอื่น ๆ จะช่วยให้มีความรู้ความเข้าใจกว้างขวางขึ้น มีทุนทางความรู้มากยิ่งขึ้น

องค์ประกอบที่ ๕ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย เป็นทุนทางสังคมที่จะสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน สามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น ควรมีการส่งเสริมประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานะที่เปลี่ยนแปลงไป และสืบทอดความรู้ให้กว้างขวางก้าวหน้ายิ่งขึ้น เป็นทุนทางความรู้ ทุนทางปัญญา

องค์ประกอบที่ ๖ กระบวนการประชาคม เป็นการรวมตัวของชาวชุมชนที่ทำให้เกิดการร่วมคิดร่วมทำของคนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ผ่านมาประสบความสำเร็จในระดับชุมชนอยู่พอสมควรที่สามารถนำมาเป็นตัวอย่างขยายผล ทำให้การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งดำเนินไปได้ แต่เป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาอย่างเป็นขั้นตอนและสนับสนุนให้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ การเตรียมความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน จึงเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญ^{๓๖}

๓. การพัฒนาประเทศชาติ

การพัฒนาประเทศไทย ขณะที่เริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ ขณะนั้นประเทศไทยยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ สิ่งแวดล้อมที่ยังบริสุทธิ์ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่ถูกเรียกว่าพัฒนาแล้ว คนไทยยังยากจนอยู่ มีระดับการศึกษาโดยเฉลี่ยที่ต่ำ มีการว่างงานมาก และภาคเอกชนก็ยังไม่เข้มแข็ง เพื่อแก้ไขปัญหา ณ ช่วงเวลานั้น รัฐจึงต้องเป็นผู้นำในการพัฒนาเร่งลงทุนสร้างโครงสร้างพื้นฐาน มุ่งสร้างงาน ให้คนไทยมีรายได้ พ้นจากความยากจนให้รวดเร็วที่สุด^{๓๗} ตั้งแต่เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นเครื่องมือนำทางในการพัฒนาประเทศเป็นต้นมา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๔ มีแนวคิดการพัฒนาที่ได้จำแนกตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแต่ละฉบับ ดังนี้

^{๓๖}สรเสรีญ วงษ์เชอุม, การวางแผนพัฒนาประเทศ, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง, ๒๕๕๔), หน้า ๘๒-๘๕.

^{๓๗}สันติ บางอ้อ, “สภาพัฒน์กับการพัฒนาประเทศ: การพัฒนาที่ยั่งยืนของไทย ตอนที่ ๒”, โพสต์ทูเดย์, (๒๑ มิถุนายน ๒๕๕๖): ๙.

ตารางที่ ๒.๑

การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแต่ละฉบับ^{๓๘}

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	แนวคิดหลัก
ฉบับที่ ๑-๒ (๒๕๐๔-๒๕๑๔)	เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจเพื่อก้าวสู่ความทันสมัย (Modernization Theory)
ฉบับที่ ๓ (๒๕๑๕-๒๕๑๙)	เน้นการปรับโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการพัฒนา (Structural Adjustment) ยังคงยึดหลักการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย
ฉบับที่ ๔ (๒๕๒๐-๒๕๒๔)	ฟื้นฟูฐานะเศรษฐกิจของชาติ และรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ (ยังคงให้ความสำคัญกับการเติบโตทางเศรษฐกิจ)
ฉบับที่ ๕-๖ (๒๕๒๕-๒๕๓๔)	พัฒนาแนวรุกเน้นการเติบโตการกระจายความเจริญ (Redistribution with Growth) โดยยึดพื้นที่เป็นหลัก มีการกำหนดความจำเป็นพื้นฐานและดัชนีชี้วัดเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชน
ฉบับที่ ๗ (๒๕๓๕-๒๕๓๙)	สังคมโลกเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ประเทศไทยเริ่มเห็นความจำเป็นในการนำแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนมาใช้
ฉบับที่ ๘ (๒๕๔๐-๒๕๔๔)	การพัฒนาแบบองค์รวมเน้น คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา (Holistic/People-Centered Oriented)
ฉบับที่ ๙ (๒๕๔๕-๒๕๔๙)	เน้นการพัฒนาสู่สังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ฉบับที่ ๑๐ (๒๕๕๐-๒๕๕๔)	มุ่งพัฒนาสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) คนไทยมีคุณธรรมนำความรอบรู้ เท่าทันโลก ครอบครัวยุบอุ่น ชุมชน สังคม สันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพและทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน

^{๓๘} เกศินี จุฑาวิจิตร, การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น, หน้า ๗๒-๗๓.

ตารางที่ ๒.๑ (ต่อ)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	แนวคิดหลัก
ฉบับที่ ๑๑ (๒๕๕๕-๒๕๕๙)	คนไทยภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีมิตรไมตรีบนวิถีชีวิตแห่งความพอเพียง ยึดมั่นวัฒนธรรมประชาธิปไตย และหลักธรรมาภิบาล การบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานที่ทั่วถึง มีคุณภาพ สังคมมีความปลอดภัยและมั่นคง อยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดี เกื้อกูลและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ระบบการผลิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมีความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน อยู่บนฐานทางเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองและแข่งขันได้ในเวทีโลก สามารถอยู่ในประชาคมภูมิภาคและโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี

ปัจจุบัน อยู่ในช่วง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (๒๕๖๐-๒๕๖๔) มีแนวคิดการพัฒนาที่ใช้คนเป็นศูนย์กลางและเป็นเป้าหมายของการพัฒนาได้นำมาใช้โดยกำหนดวิสัยทัศน์ที่เน้นคนและความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของคนในสังคมเป็นสำคัญ เนื่องจาก คนเป็นทั้งผู้ขับเคลื่อนการพัฒนา และผู้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนา

ดังนั้น การพัฒนาคน ให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสม สามารถสร้างภูมิคุ้มกัน และรองรับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นได้อย่างเท่าทัน จึงเป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญ ในขณะเดียวกันคนในทุกช่วงวัยจำเป็นต้องได้รับการเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และศักยภาพในทุกด้านอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นฐานรากสำคัญทางสังคมที่มีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศในอนาคตอย่างยั่งยืน^{๓๙}

การพัฒนาประเทศด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ เป็นจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญของการพัฒนา เพราะได้เชื่อมต่อกับภาพอนาคตประเทศไทยใน ๒๐ ปีข้างหน้าสู่การปฏิบัติในระยะเวลา ๕ ปี (๒๕๖๐-๒๕๖๔) โดยแต่ละยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ กำหนดแผนงานหรือโครงการสำคัญที่ต้องดำเนินการให้เห็นผลเป็นรูปธรรมในช่วง ๕ ปี

^{๓๙}สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, การพัฒนาคนเพื่ออนาคตประเทศไทย, หน้า คำนำ.

แรกของการขับเคลื่อนภาพอนาคตเพื่อวางรากฐานการพัฒนาในระยะยาวสู่ประเทศพัฒนาแล้วและรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างเหมาะสม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ มุ่งพัฒนาให้คนไทยทุกช่วงวัย เป็นคนที่สมบูรณ์ มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย ค่านิยมที่ดี มีจิตสาธารณะ และมีความสุข โดยมีสุขภาพและสุขภาพที่ดี ครอบครัวอบอุ่น เป็นคนเก่งที่มีทักษะความรู้ความสามารถและพัฒนาตนเองได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต รวมถึง มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ ผู้ด้อยโอกาสได้รับการพัฒนาศักยภาพรวมทั้งชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้^{๔๐}

การพัฒนามีลักษณะเป็นกระบวนการ (Process) เปลี่ยนแปลงที่ต้องมีองค์ประกอบของเครื่องชี้วัดที่สำคัญและต้องผสมผสานระหว่าง (๑) การเปลี่ยนแปลง (Change) ในทางบวก ได้แก่ การปรับปรุงเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตเสมอ ถ้าเปลี่ยนแปลงในทางลบไม่ถือว่าเป็นการพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องดีขึ้น เจริญขึ้น งอกงามขึ้น และต้องเกี่ยวข้องกับ ๔ แกนหลัก คือ คน โครงสร้าง เทคโนโลยี และระบบหรืองาน (รวมทั้งสิ่งแวดล้อมด้วย) (๒) การเปลี่ยนแปลงนั้นต้องมีการควบคุม (Control) ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงได้ โดยการกำหนดเป็นแผนที่ชัดเจนและนำไปสู่การปฏิบัติที่ดำเนินตามเป้าหมายอย่างเด่นชัดและปรับเปลี่ยนยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์และเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมีจุดเน้นของการพัฒนาโดยประชาชน เพื่อประชาชน และเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน และ (๓) ผลของการพัฒนานั้นต้องเกิดความเสมอภาค (Equity) และการกระจายใหม่ (Redistribution) ในการกระจายความเป็นธรรมในเรื่องรายได้ และการกระจายความเป็นธรรมในเรื่องคุณภาพชีวิต (Quality of Life) แก่กลุ่มคนในสังคมอย่างยุติธรรมและจะต้องทำให้เกิดความเท่าเทียมกันอย่างแท้จริงในเรื่องโอกาส (การศึกษา การทำงาน ความก้าวหน้า ฯลฯ)^{๔๑}

องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (The United National Educational Scientific and Cultural Organization: UNESCO) ระบุว่า

$$D = f(P+M)$$

เมื่อ D = Development คือ การพัฒนา

^{๔๐}สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนฯ ๑๒ ฉบับประชาชน นวัตกรรมคือหัวใจของการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.), หน้า ๑๕.

^{๔๑}ดิเรก ฤกษ์ห่วย, “ทฤษฎีและแนวทางการพัฒนาสังคม”, ใน เอกสารการสอนชุดวิชาคหกรรมศาสตร์กับการพัฒนาชุมชน, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓), หน้า ๒๘๒.

f = Function คือ หน้าที่

P = Planning คือ การวางแผน

M = Management คือ การบริหารงานหรือการจัดการ

ดังนั้น การพัฒนาจะเกิดขึ้นได้ด้วยการวางแผนที่ดี มีการบริหารงานและการจัดการอย่างเป็นระบบ ทำให้การดำเนินการเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ^{๔๒}

การพัฒนาเป็นกระบวนการ (Process) ที่ได้รับการตีค่าในระดับสูง ส่งผลให้สิ่งที่ตรงกันข้ามกับกระบวนการนี้ไม่ได้รับการตีค่ากลายเป็นความด้อยพัฒนา สิ่งที่ตรงกันข้ามกับแนวคิด การพัฒนา ที่อาจมีคุณค่าสูงยิ่งอาจยากที่จะประเมินคุณค่าหลายอย่าง เช่น เรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

การพัฒนาไม่ว่าจะในระดับใดก็ตาม ก็ล้วนมีลักษณะที่สำคัญ ๕ ประการ คือ

๑. การพัฒนาเป็นกระบวนการ (Process) การพัฒนาเป็นกระบวนการศึกษา วิเคราะห์ปัญหา และความต้องการของมนุษย์ รวมทั้ง ศึกษาแนวทางในการแก้ปัญหา และความต้องการของมนุษย์ทุกด้านอย่างเป็นบูรณาการ และอย่างมีประสิทธิภาพ โดยจะต้องเริ่มต้นตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน สังคม ไปจนถึงระดับประเทศ

๒. การพัฒนาเป็นวิธีการ (Method) การพัฒนา ประกอบด้วย วิธีการในการจัดการระบบทรัพยากรต่าง ๆ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำเนินการ เพื่อให้การพัฒนามีความต่อเนื่อง วิธีการพัฒนานี้รวมเอาการสร้างองค์การพัฒนา และเสริมสร้างทักษะและความรู้ของประชาชนในสังคมโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในแต่ละท้องถิ่น

๓. การพัฒนาคือการเคลื่อนไหว (Movement) การพัฒนามีลักษณะเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ การพัฒนาจึงมีความเกี่ยวข้องกับการระดมความร่วมมือทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการระดมความร่วมมือจากกลุ่มบุคคลที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนา ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลด้อยโอกาสในการแสดงความคิดเห็น สะท้อนปัญหา ความต้องการรวมตัวและตระหนักรู้ถึงปัญหาความต้องการพื้นฐานร่วมกัน รวมทั้งร่วมกันคิดและแก้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้น ขณะเดียวกันการพัฒนามีความจำเป็นที่จะให้กลุ่มบุคคลภายใต้โครงการพัฒนาต่าง ๆ เข้าใจบริบททางสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของตน รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน กลุ่มบุคคลจะต้องมีการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงความคิดและทัศนคติไปในทางก้าวหน้าและสร้างสรรค์

^{๔๒} อัจฉรา โพธิยานนท์, การศึกษากับการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: เทคนิคปริ้นติ้ง, ๒๕๓๙),

๔. การพัฒนาคือการจัดทำโครงการหรือโปรแกรม (Project or Program) โครงการหรือโปรแกรมเป็นการปฏิบัติอย่างหนึ่งของการพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาต่าง ๆ ทำให้วัตถุประสงค์ของการพัฒนาเป็นจริงขึ้นมาได้ โครงการพัฒนาที่ได้รับผลสำเร็จจะต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคลกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายของการพัฒนา ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจสังคม และสติปัญญาในองค์กร กลุ่มบุคคลที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนา ประกอบด้วย บุคคลทุกระดับชั้นนับตั้งแต่กลุ่มผู้นำ และกลุ่มผู้ปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ

๕. การพัฒนาคือโอกาส (Opportunity) การให้โอกาสแก่บุคคลในการพัฒนาชีวิตสังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งจำเป็น คนที่จะได้รับโอกาสมากยิ่งขึ้น คือ คนยากจนหรือคนด้อยโอกาส ยิ่งด้อยโอกาสมากที่สุดยิ่งควรได้รับโอกาสมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งจะช่วยให้ได้รับสิทธิมากขึ้นในเรื่องความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) และการพัฒนาคุณภาพของคน^{๔๓}

การพัฒนาที่ถูกต้องควรเป็นไปเพื่อสภาพชีวิตที่ดี อุปมาชีวิตที่สมบูรณ์จำเป็นต้องมีพหุวิทยาแห่งชีวิต ได้แก่ กายพหุวิทยา คือ การพัฒนาร่างกายให้เจริญถูกต้องด้วยการเจริญกายภาวนา จิตตพหุวิทยา คือ การพัฒนาจิตให้มีสุขภาพและสมรรถภาพทำหน้าที่ได้ดีด้วยการเจริญสมถกรรมฐานให้พ้นจากนิวรณ์รบกวนจิตใจด้วยการเจริญภาวนา โพธิพหุวิทยา คือ การพัฒนาสติปัญญาให้เห็นโลกและชีวิตตามเป็นจริงด้วยการเจริญวิปัสสนากรรมฐานให้พ้นจากอำนาจอวิชชาครอบงำ (ความไม่รู้) ด้วยการเจริญภาวนา และเมตเตยยพหุวิทยา คือ การสร้างมิตรภาพที่มีรากฐานมั่นคงในเพื่อนมนุษย์มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในฐานะเพื่อนร่วมทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกัน มีเมตตาอย่างปราศจากความเบียดเบียนและแบ่งฝักแบ่งฝ่ายเป็นศัตรูกัน^{๔๔}

การพัฒนามีลักษณะที่ก้าวหน้า (Progress) ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับเทคนิคที่ต้องดำเนินการโดยผู้เชี่ยวชาญ นักพัฒนา หรือนักบริหาร เพื่อนำเทคนิคเข้ามาใช้ในการปฏิบัติงานพัฒนาให้สำเร็จ โดยถือว่าความก้าวหน้าหรือการพัฒนานั้น คือ ความเจริญเติบโต (Growth) ซึ่งชี้วัดจากถาวรวัตถุประเทศพัฒนาแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สหรัฐอเมริกาเป็นตัวอย่างของการพัฒนาที่ก้าวหน้า โดยความก้าวหน้าดังกล่าวครอบคลุมถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในทุกด้าน อันเป็นส่วนสำคัญทำให้

^{๔๓}กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร: เทพเพ็ญวานิสัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๕-๑๖.

^{๔๔}พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินทปญโญ), เยาวชนกับความรอดของสังคม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๙), หน้า ๔๕-๔๖.

ประเทศมีความมั่งคั่ง รายได้ของประเทศสูง ขณะเดียวกัน ประชาชนก็มีรายได้สูง มีวิถีชีวิตที่หรูหรา ฟุ่มเฟือย และสะดวกสบาย^{๔๔}

สรุปได้ว่า การพัฒนา คือ การทำให้ดีขึ้น หรือการทำให้เจริญกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่งเป็นผลผลิตจากการใช้ปัจจัยนำเข้า และกระบวนการต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดผลผลิตนั้น เป็นลักษณะของการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นกว่าเดิมโดยมีการกำหนดทิศทางหรือแผนงานการดำเนินงานไว้อย่างชัดเจน มิใช่เกิดขึ้นโดยความบังเอิญ การพัฒนา มีความสำคัญใน ๒ แนวทาง คือ เพื่อแก้ไขปัญหา และเพื่อพัฒนาสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นกว่าเดิม ด้วยเหตุนี้ เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปย่อมก่อให้เกิดปัญหาใหม่ ๆ ขึ้นได้ และในขณะเดียวกัน เมื่อสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป แนวทางการพัฒนาที่ทำอยู่เดิม อาจไม่มีความเหมาะสม จำเป็นต้องปรับแนวทางดำเนินงานไปจากแบบเดิม หรือปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าเดิม ดังนั้น การพัฒนาจึงมีความสำคัญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ตราบใดที่สิ่งแวดล้อมยังคงมีการเปลี่ยนแปลงไป การพัฒนาเป็นบริบทของการดำเนินงานในแง่ของความก้าวหน้า โดยต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งนี้ การพัฒนา อาจจำแนกได้ ๓ ระดับ คือ ระดับตนเอง ระดับชุมชนสังคม และระดับประเทศชาติ

๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับคติชนวิทยา

คติชนวิทยา เป็นความรู้ที่ได้มาจากการศึกษาวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ที่มีวิวัฒนาการของกลุ่มอย่างเด่นชัด โดยมุ่งเน้นไปยังกลุ่มคนที่ความเจริญแบบสมัยใหม่ยังเข้าไปไม่ถึงมากนัก ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้จะยังคงมีวิถีชีวิตคล้ายๆ กัน มีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่น เป็นแบบญาติพี่น้องกัน มีความคิด ความเชื่อ และแบบของความประพฤติอย่างเดียวกัน และมักจะแตกต่างจากสังคมเมือง หรือสังคมที่มีความเจริญทางวัตถุอย่างมาก

ความหมายของคติชนวิทยา

คติ หมายถึง แนวทาง วิถีทาง อาทิ คำที่ได้ยินประจำ คือ คติโลก คติธรรม

ชน หมายถึง คนในกลุ่มหนึ่ง หรือในชาติหนึ่ง ๆ

วิทยา หมายถึง ความรู้

^{๔๔}วีริช วิวัชนิภาวรรณ, ความหมายของการพัฒนา คำที่มีความหมายใกล้เคียง และแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา, หน้า ๓๕.

จากรูปศัพท์ดังกล่าว คติชนวิทยา จึงหมายถึง ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

คำว่า คติชน คือ ผลผลิตทางวัฒนธรรมที่คติชนวิทยาสนใจนำมาศึกษา ส่วนคำว่า คติชนวิทยา คือ วิชาว่าด้วยการศึกษาคติชนหรือผลผลิตทางวัฒนธรรมของกลุ่มชน และผลผลิตทางวัฒนธรรมเป็นมรดกที่รับทอดกันมาทางภายในชนกลุ่มเดียวกัน และที่แพร่กระจายไปสู่ชั้นต่างกลุ่ม^{๔๖}

สรุปได้ว่า วิชาคติชนวิทยา เป็นวิชาที่ศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตหรือความเป็นอยู่ของมนุษย์ ตลอดจนผลผลิตหรือการสร้างสรรค์ต่าง ๆ จากอดีตถึงปัจจุบันของมนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ

ลักษณะของคติชนวิทยา

๑. เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดจากคนรุ่นก่อนมาสู่คนรุ่นหลังหลายชั่วอายุคน
๒. ไม่มีใครรู้ว่าผู้ใดเป็นผู้คิดขึ้นมา
๓. ข้อมูลประเภทมุขปาฐะ (Verbal) ในช่วงแรกไม่มีการจดบันทึก แต่จะถ่ายทอดด้วยปากเป็นถ้อยคำบอกเล่าเรียกว่า “มุขปาฐะ”

ความเป็นมาของคติชนวิทยา

คติชนวิทยา เป็นวิชาที่เกิดขึ้นและพัฒนา มาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 มีนักโบราณคดีและนักนิรุกติศาสตร์ชาวอังกฤษและเยอรมัน ได้สนใจเก็บรวบรวมเทพนิยายและเรื่องปรัมปราของคนพื้นบ้านพื้นเมือง อาทิ สองพี่น้องตระกูลกริมม์ ได้รวบรวมและตีพิมพ์นิทานมุขปาฐะ และตีความให้ความหมายเทพนิยาย (myth) ของเยอรมันไว้ด้วย ผู้สนใจอื่นๆ ก็มีอีกหลายคน que ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องโบราณเก่าแก่จนกระทั่งถึง ค.ศ. ๑๘๘๖ (พ.ศ. ๒๓๘๙) นายวิลเลียม จอห์น ธอมส์ (William John Thoms) ได้บัญญัติคำว่า Folklore ขึ้น โดยใช้นามแฝงว่า แอมโบรส เมอร์ตัน (Ambrose Merton) เขียนจดหมายลงในวารสารชื่อ The Athenaeum เสนอว่าควรใช้คำว่า Folklore ซึ่งแปลว่า “ความรู้ของปวงชน” แทนคำว่า “คติโบราณของปวงชน” (popular antiquities) คำว่า Folklore จึงเป็นศัพท์ใช้ทางวิชาการแต่นั้นมา^{๔๗}

^{๔๖} กิ่งแก้ว อรรถากร. คติชนวิทยา. (กรุงเทพมหานคร : หน่วยศึกษานิเทศกรมการฝึกหัดครูโรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๐), หน้า ๒.

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, กิ่งแก้ว อรรถากร. คติชนวิทยา. หน้า ๒.

วัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นศัพท์ที่ใช้ในการสัมมนาระดับชาติของทบวงมหาวิทยาลัย ระหว่างวันที่ ๑ - ๕ พฤศจิกายน ๒๕๒๐ ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตพิษณุโลก และ ต่อมาสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้ใช้อีกในปัจจุบันนี้ โดยให้ความหมายว่า “วัฒนธรรมพื้นบ้าน คือ วิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งได้ปฏิบัติในสังคมชนบท แสดงให้เห็นเอกลักษณ์ของ ชุมชนและท้องถิ่น”

ขอบข่ายของคตินิเวศวิทยา

คติชนวิทยาเป็นวิชาที่ศึกษาเรื่องวัฒนธรรมหลากหลายสาขา อาทิ มานุษยวิทยา สังคมวิทยา และวรรณคดี จึงยากที่จะกำหนดขอบข่ายของวิชาคติชนวิทยาให้แน่ชัดตายตัว เพราะคติชนวิทยาเป็นเรื่องของมนุษย์ ก็ต้องเกี่ยวข้องกับวิชามานุษยวิทยา คติชนวิทยาเป็นเรื่องของคนในสังคมกลุ่มต่าง ๆ ที่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ก็ต้องเกี่ยวข้องกับวิชาสังคมวิทยา และถ้อยคำที่ชาวบ้านใช้นั้น บางครั้ง คล่องจองไพเราะจัดเป็นภาษาวรรณศิลป์ ก็เป็นส่วนที่คล้ายกับวิชาวรรณคดี ซึ่งอาจจะสรุปได้ว่า คติชนวิทยา เป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและประเพณีของชาวบ้านนั่นเอง^{๔๔}

^{๔๘} ศีราพร ฐิตะฐาน ณ ถลาง. ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น การศึกษาคติชนในบริบททางสังคมไทย. (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๓๗), หน้า ๙.

^{๔๙} มัลลิกา คณานุรักษ์. **คดีชนวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐),
หน้า ๑.

ประเภทของข้อมูลทางคติชนวิทยา

ข้อมูลประเภทมุขปาฐะ (Verbal) ได้แก่ ข้อมูลที่ใช้ถ้อยคำเป็นสื่อในการสืบทอดโดยวิธีการบอกเล่า ซึ่งแบ่งแยกย่อยต่อไปได้อีก^{๕๐} ดังนี้

๑. คำกล่าว (Folklore) ซึ่งมีหลายประเภท อาทิ สำนวน คำพังเพย ภาษิต และสุภาษิต ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

สำนวน คือ ถ้อยคำที่เรียบเรียง โวหาร บางทีก็ใช้ว่าสำนวนโวหาร อาทิ สารคดีเรื่องนี้ สำนวนโวหารดี; คดี อาทิ ปิดสำนวน; ถ้อยคำที่ไม่ถูกไวยากรณ์ แต่รับใช้เป็นภาษาที่ถูกต้อง การแสดง ถ้อยคำออกมาเป็นข้อความพิเศษเฉพาะภาษาหนึ่ง ๆ หรือหนังสือแบบหนึ่ง ๆ ลักษณะนาม การใช้เรียกข้อความรายหนึ่ง ๆ อาทิ ข้อความสำนวนหนึ่งบทความ ๒ สำนวน ในคติชนวิทยาจะใช้สำนวนในความหมายว่า ถ้อยคำที่เรียบเรียงไม่ถูกไวยากรณ์ แต่รับใช้เป็นภาษาที่ถูกต้อง เป็นการแสดงถ้อยคำออกมาเป็นข้อความพิเศษของภาษาไทย อาทิ ก้ามใหญ่ แก่เผ็ด เฒ่าหัวงู

คำพังเพย คือ ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบทอดกันมาช้านานแล้ว โดยกล่าวเป็นกลาง ๆ เพื่อให้ตีความเข้ากับเรื่อง หลวงวิจิตรวาทการ ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า คำพังเพยคล้ายภาษิต เพราะมีลักษณะติชม หรือแสดงความคิดเห็นด้วย ทั้งนี้ คำพังเพย ยังเป็นถ้อยคำที่แสดงความจริง ไม่ได้สอนโดยตรง อาจเป็นคำพังเพยแท้ เป็นสำนวน หรือเป็นคำขวัญก็ได้ ตัวอย่าง คำพังเพยแท้ ได้แก่ พุดไปสองไฟเบี้ย นิงเสียตำลึงทอง ตัวอย่าง คำพังเพยคำขวัญ ได้แก่ กรุงศรีอยุธยาไม่สิ้นคนดี จงทำดี จงทำดี ชาติเสียต้องไฉไล ชาติชายต้องไวชื่อ ตัวอย่างคำพังเพยสำนวน มีลักษณะพูดถึงสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่สะท้อนภาพสังคม ได้แก่ เป็นหญ้าแพรกต้องแหลกไปก่อน

ภาษิต คือ ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบทอดกันมาช้านานแล้ว มีความหมายเป็นคติในทางคติชนวิทยา ต้องการในความหมายที่เป็นคำกล่าวที่เป็นคติชวนฟัง จะดีหรือไม่ยังไม่แน่ อาทิ น้ำขึ้นให้รีบตัก

สุภาษิต คือ ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบทอดกันมาช้านานแล้ว มีความหมายเป็นคติสอนใจ อาทิ รักยาวให้บัน รักสั้นให้ต่อ (สุภาษิต = ถ้อยคำที่กล่าวดีแล้ว) ในทางคติชนวิทยา ต้องการความหมายในลักษณะเป็นข้อความที่เน้นคำสอน เป็นความจริงที่พิสูจน์ได้ เชื่อถือได้ เป็นข้อความที่สั้น ๆ แต่กินความลึกซึ้ง อาทิ แพ้เป็นพระ ชนะเป็นมาร น้ำเชี่ยวอย่าขวางเรือ ความพยายามอยู่ที่ไหน ความสำเร็จอยู่ที่นั่น

^{๕๐} เบญจรงค์ เจริญมหาวิทยาลัย. คติชนวิทยาประยุกต์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. (กรุงเทพมหานคร :มหาวิทยาลัยรามคาแหง, ๒๕๕๘), หน้า ๖-๗.

๒. นิทาน เป็นคำมาจากภาษาบาลี หมายถึง คำเล่าเรื่อง แต่นิทานในความหมายทางคติชนวิทยายังมีลักษณะเฉพาะตน ดังนี้

นิทานพื้นบ้านหรือนิทานพื้นเมือง ตามแนวคิดชนวิทยาจะหมายถึงต้องเป็นเรื่องที่เล่าสืบทอดกันมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ (Verbal) ปัจจุบันนิทานได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม มีนักวิชาการแบ่งประเภทของนิทานไว้ ๕ ประเภท ใหญ่ ๆ ดังนี้

๒.๑ เทพนิยาย (Fairy Tale)

๒.๒ นิทานท้องถิ่น (Legend) ได้แบ่งย่อยอีก ดังนี้

๒.๒.๑ นิทานอธิบาย

๒.๒.๒ ความเชื่อ

๒.๒.๓ เกี่ยวกับสมบัติที่ฝังไว้

๒.๒.๔ วีรบุรุษ

๒.๒.๕ คติสอนใจ

๒.๒.๖ นักบวช

๒.๓ นิทานตำนาน (Myth)

๒.๔ นิทานเรื่องสัตว์ (Animal Tale) ได้แบ่งย่อยอีก ดังนี้

๒.๔.๑ สัตว์สอนคติธรรม

๒.๔.๒ เรื่องสัตว์ที่เล่าซ้ำไม่รู้จบ

๒.๕ นิทานตลก (Jest Tale)

๓. บทเพลง (Folksong)

๔. ปริศนาคำทาย (Riddle)

ประวัติการเล่นปริศนาคำทาย ไม่มีใครรู้ว่าชาติใดที่คิดผูกปริศนามาทายก่อน รู้แต่ว่ามีมานานแล้ว และมีเล่นกันทุกชาติ ทุกสังคม สันนิษฐานว่า น่าจะเกิดจากนิสัยที่ชอบถามซอกแซกของคน จึงได้ผูกปริศนาจากสิ่งที่พบเห็นในชีวิตประจำวันเอามาทายเล่นกัน

กรณีวรรณกรรมของไทยปรากฏการทลายปริศนาจากเรื่องพระมโหสถ พระวิรุณบัณฑิต สรรพสิทธิ์ คำฉันท์ ศรีธรรมาชิต ตำนานวันสงกรานต์ และนิทานมุขปาฐะ เรื่องนกกระจาบ เป็นวรรณกรรมชาวบ้านในพื้นที่จังหวัดชลบุรี

๕. ความเชื่อ (Folk – Belief) คนไทยมีความเชื่อเกี่ยวข้องกับศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณเป็นส่วนใหญ่ ความเชื่อจึงเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านประเภทหนึ่ง ที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดและแนวปฏิบัติของคนในสังคม เป็นการปลูกฝังสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน โดยผู้ปลูกฝังยังคงประพฤติปฏิบัติตามความเชื่อนั้น ๆ ให้เห็นเป็นต้นแบบและเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมนั้น ๆ

๖. ภาษาถิ่น (Dialect) คือ ภาษาที่แตกแยกย่อยออกมาจากภาษามาตรฐานของภาคกลาง (Standard Dialect) ตามท้องถิ่นที่อยู่ตามสภาพภูมิประเทศ ที่ใกล้ชิดกันได้ก็รับเอาอิทธิพลของภาษาของชาตินั้นมาปะปน ทำให้คำศัพท์และสำเนียงแตกต่างจากภาษามาตรฐานภาคกลางในประเทศไทย อาทิ ภาคเหนือ มีภาษาพม่า มอญ ขาวเขิน ไทใหญ่ เข้ามาปน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) มีภาษาญวน ลาว ฝรั่งเศส และเขมร เข้ามาปน ภาคใต้ มีภาษามลายู ขว้า เข้ามาปน บางครั้งยังมีภาษาต่างประเทศอื่น ๆ เข้ามาปน ตามกาลสมัยด้วย อาทิ ภาษาทมิฬ อาหรับ อียิปต์ และคำที่เข้ามาพร้อมๆ กับศาสนา ข้อสังเกต เมื่อลองเทียบคำภาษาถิ่นทุกภาคของไทย มีหลายคำที่ตรงกัน ความหมายอย่างเดียวกัน และหลายคำที่ออกเสียงต่างกัน

ภาษาถิ่นยังได้รวมถึงวัฒนธรรมการพูดจา (Folk (Naming) อาทิ ชื่อบ้านนามเมืองที่มีความเชื่อเข้าไปด้วย

วัฒนธรรมการพูดจาของชาวบ้าน (Folk Speech) เป็นการพูดของชาวบ้านที่พูดตรงไปตรงมา จริงใจ โดยไม่ได้ขัดเกลา และไม่สนใจต่อระดับชั้นหรือฐานะของบุคคลในสังคมเป็นสิ่งที่น่าสนใจ ซึ่งสามารถเก็บรวบรวมได้จากคำพูดของชาวบ้าน โดยอาจนำมาจัดเป็นหมวดหมู่ สิ่งเหล่านี้อาจสะท้อนสภาพสังคมลักษณะชาวบ้านด้านจิตใจ ค่านิยม และความเป็นอยู่

ข้อมูลประเภทมุขปาฐะ (Non – Verbal) ได้แก่ ข้อมูลที่ไม่ใช่อัยคำเป็นสื่อในการสืบทอด แต่กลับใช้วิธีเลียนแบบการปฏิบัติและการสังเกตเป็นสื่อในการสืบทอด ได้แก่

๑. สถาปัตยกรรมพื้นบ้าน (Folk Architecture) สถาปัตยกรรมพื้นบ้าน คือ ศิลปะการก่อสร้างของชาวบ้าน ซึ่งสร้างขึ้นตามอิทธิพลทางด้านภูมิศาสตร์ อิทธิพลด้านฤดูกาล อิทธิพลด้านสังคม และอิทธิพลด้านประวัติศาสตร์ ได้แก่ สถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนา อาทิ วัด วิหาร โบสถ์ พระสถูปเจดีย์ พระปรางค์ เรือนไทยภาคต่าง ๆ

๒. ศิลปะกรรมพื้นบ้านหรือศิลปะชาวบ้าน (Folk Art) คือ การประดิษฐ์ทำสิ่งของต่าง ๆ ให้สวยงาม อาจเป็นลวดลายหรือรูปทรงที่ปรากฏในวัตถุที่ชาวบ้านประดิษฐ์หรือสร้างขึ้น อาทิ การทำ

หัวเรือเป็นรูปต่าง ๆ หรือการเขียนภาพตามหัวเรือ “กอและ” ของคนไทยมุสลิมภาคใต้ เป็นต้น โดยศิลปะเหล่านั้น จะมีลักษณะเฉพาะของแต่ละพื้นที่ตามสภาพแวดล้อมที่ชาวบ้านผู้สร้างศิลปะนั้น ๆ อาศัยอยู่

๓. หัตถกรรมพื้นบ้าน (Folk Craft) คือ สิ่งประดิษฐ์ที่เป็นฝีมือของชาวบ้าน ที่เป็นไปตามรูปแบบประเพณีที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่น โดยอาศัยวัสดุของท้องถิ่นเพื่อให้คนทั่วไปใช้ อาทิ การสานตะกร้า การสานกระบุง การสานบ่อ การทอผ้า การทำเครื่องดนตรี การทำเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ การทำของเล่นสำหรับเด็ก การทอเสื่อ ซึ่ง “ถ้าของประติษฐ์นั้นมีประโยชน์ใช้สอยมากกว่าความสวยงามก็เป็นแค่หัตถกรรมพื้นบ้าน แต่ถ้ามีความสวยงาม มีการประดิษฐ์ประดอยลวดลายในหัตถกรรมนั้น ๆ ทำให้เกิดความประทับใจทางสุนทรียภาพมากกว่าประโยชน์ใช้สอยก็เป็นศิลปะ” อาจเรียกใหม่ว่า “ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน”

๔. เครื่องแต่งกายพื้นบ้าน (Folk Costume) คือ รูปแบบและสีสันทนแต่งกายของชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่น ที่มีลักษณะรูปแบบเฉพาะของตนเอง ซึ่งอาจเป็นรูปแบบของเสื้อผ้าหรือสิ่งประดับอย่างอื่น ๆ อาทิ การแต่งกายของชาวเล การแต่งกายของคนไทยมุสลิมภาคใต้ การแต่งกายของชาวอีสาน หรือการแต่งกายของชาวเหนือ จะมีลักษณะแตกต่างทำให้รู้ว่าเป็นคนถิ่นใด โดยดูได้จากเครื่องแต่งกายพื้นบ้านนั่นเอง

๕. โภชนาการพื้นบ้าน (Folk Cookery) คือ อาหารพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่นที่มีเครื่องปรุง รสชาติ กลิ่น และสีสันทนของอาหารไม่เหมือนกัน ตามสภาพแวดล้อมที่ชาวบ้านอาศัยอยู่ในถิ่นต่าง ๆ

ข้อมูลประเภทผสม (Mix) ได้แก่ ข้อมูลที่ผสมผสานระหว่างการใช้ถ้อยคำและการเลียนแบบปฏิบัติเป็นสื่อในการสืบทอด ได้แก่ การละเล่นพื้นบ้าน การละเล่นของเด็ก ประเพณี และพิธีกรรมของชาวบ้าน ดังนี้

๑. การละเล่นพื้นบ้าน หรือบางครั้งเรียกว่า การละเล่นพื้นเมือง จุดประสงค์ใหญ่ของการเล่นแบบนี้ ต้องการความเพลิดเพลินบันเทิงใจ เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียด หลังจากเสร็จงานที่เป็นภารกิจประจำวัน โดยมากจะเล่นในโอกาสเทศกาลต่าง ๆ ของท้องถิ่น

๒. การละเล่นของเด็ก มีทั้งการละเล่นของเด็กและการละเล่นของผู้ใหญ่

๓. ประเพณีและพิธีกรรมของชาวบ้าน ประเพณี (Tradition) เป็นแบบแผนของพฤติกรรมที่กลุ่มคนในสังคมประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน และสิ่งที่ชาวบ้านประพฤติปฏิบัติในส่วนใหญ่มักมาจากความเชื่อ โดยนำความเชื่อนั้นมาปฏิบัติในรูปของพิธีกรรมบางอย่าง ด้วยเหตุนี้

ประเพณีหลายอย่างจึงมักเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม นักมานุษยวิทยาบางคนบอกว่า การประกอบพิธีกรรม คือ การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของคนรุ่นก่อนให้แก่คนรุ่นต่อมา

๒.๕ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom/local knowledge) เป็นการสะท้อนความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรมในการแก้ไข ปัญหาของมนุษย์ซึ่งเกิดขึ้นจากวิถีการ ดำรงชีวิต ที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ของการดำรงชีวิต ให้ผสมผสานกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของกลุ่มชน คุณประโยชน์และข้อจำกัดของภูมิปัญญาท้องถิ่น

กระทรวงศึกษาธิการ กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Folk Wisdom) หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่าน กระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญา และตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจาก ความรู้เฉพาะ หลายๆ เรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาเป็นศาสตร์ เฉพาะสาขาวิชาต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การ จัดการ และการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชนและใน การตัวของตัวเอง หากมีการสืบค้นหาเพื่อศึกษา และนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จักกันเกิดการ ยอมรับ ถ่ายทอด และพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้^{๕๑}

ศักดิ์ชัย เกียรติวนาจันทร์ ได้ให้ความหมายของ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ว่า คือ องค์ความรู้ ความสามารถของชุมชนที่สั่งสมสืบทอดกันมานาน เป็นความจริงแท้ของชุมชนเป็นศักยภาพที่จะใช้ แก้ปัญหา จัดการปรับตนเรียนรู้ และถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข เป็นแก่น ของชุมชนที่ จรรโลง ความเป็นชาติให้อยู่รอดจากทุกภัยพิบัติทั้งปวง^{๕๒}

จารุวรรณ ธรรมวัต ได้ให้ความหมาย ของภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ แบบแผน การดำเนินชีวิต ที่มีคุณค่าแสดงถึงเฉลียวฉลาดของบุคคล และสังคมซึ่งได้สั่งสมและปฏิบัติต่อกันมา ภูมิปัญญา

^{๕๑} กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๙ : ๒ อ้างในกองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. ภูมิปัญญา ท้องถิ่น. (ม.ป.พ. : องค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิตย), หน้า ๑.

^{๕๒} ศักดิ์ชัย เกียรติวนาจันทร์, ๒๕๔๒ : ๒ อ้างใน กองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. ภูมิปัญญา ท้องถิ่น. (ม.ป.พ. : องค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิตย), หน้า ๑.

จะเป็นทรัพยากรบุคคล หรือทรัพยากรความรู้ก็ได้จากการศึกษาความหมายและแนวคิดของภูมิปัญญาของชาวบ้านที่กล่าวมาแล้วข้างต้นพอ^{๕๓}

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาไทย หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความสามารถในการดำเนินชีวิตอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ โดยใช้สติปัญญาสั่งสมความรู้อย่างแพร่หลาย ผสมผสานความกลมกลืนระหว่างศาสนา สภาพภูมิอากาศ สภาพแวดล้อมการประกอบอาชีพ และกระบวนการเหล่านี้มาจนหลายชั่วคนซึ่งจะเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์นั้น เกิดจากการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์เป็นระยะเวลายาวนาน โดยอาศัยภูมิปัญญาที่มีอยู่มาใช้ในการตั้งถิ่นฐาน การประกอบอาชีพ การปรับตัว และแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต จนเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของธรรมชาติและสังคม

ประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑. เป็นการเสริมสร้างกระบวนการพัฒนาชุมชน เริ่มต้นที่การมีส่วนร่วม ร่วมในด้านความคิด และการวางแผน การเป็นหุ้นส่วนในการสนับสนุนปัจจัยจำเป็นต่าง ๆ ความเป็นเจ้าภาพในการดำเนินการและรับผลประโยชน์ของชุมชน การเสริมสร้างศักยภาพ ความเชื่อมั่น ความเข้มแข็งของชุมชน และความสามารถในการพึ่งพาตนเองของชุมชน

๒. ประชาชนในท้องถิ่นสามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อ การนำไปพัฒนา อาทิ ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมท้องถิ่น แนวทางการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น

ข้อจำกัดของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อจำกัดของภูมิปัญญาท้องถิ่น ถูกมองว่ามีลักษณะที่ยากต่อการเข้าใจและนำไปใช้ มีความจำเพาะเจาะจงในเชิงพื้นที่ (site specific) สามารถนำไปใช้ได้อย่างได้ผลดีในบางพื้นที่ที่มีสภาพคล้ายคลึงกันในด้านภูมิสังคมเท่านั้น จึงไม่สามารถใช้ได้อย่างแพร่หลายทั่วไปในทุกพื้นที่ แต่ความเป็นจริงภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถนำไปประยุกต์และดัดแปลงใช้ได้อย่างเหมาะสมในหลากหลายพื้นที่ มีวิธีการหลายอย่างที่ทำให้ความรู้เหล่านี้ เกิดประโยชน์แก่สังคมปัจจุบันโดยเฉพาะการจัดการภัยพิบัติธรรมชาติภัย กิจกรรมดังต่อไปนี้

๑. การอนุรักษ์เป็นการบำรุงรักษาสิ่งที่ดีงามไว้ อาทิ ประเพณีต่างๆ หัตถกรรม และคุณค่าหรือการ ปฏิบัติตนเพื่อความสัมพันธ์อันดีที่เป็นการสร้างมิตรภาพระหว่างคนและสิ่งแวดล้อม

๒. การฟื้นฟูเป็นการรื้อฟื้นสิ่งที่ดีงามที่หายไป หรือกำลังจะหายไป ให้กลับมาคงอยู่และ เป็นประโยชน์ อาทิ การขุดลอกหนองบึงแหล่งน้ำธรรมชาติเพื่อกักเก็บน้ำ และเพื่อเป็นทางระบายน้ำ

^{๕๓} จารุวรรณ ธรรมวัตติ, ๒๕๕๓ : ๑ อ้างในกองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. ภูมิปัญญาท้องถิ่น. (ม.ป.พ. : องค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิตย์), หน้า ๑.

การฟื้นฟูสภาพ ป่าไม้เพื่อเป็นแหล่งอาหารพื้นบ้านของครัวเรือนและชุมชน และการฟื้นฟูภูกระเบียบ
ข้อบังคับการใช้น้ำตามประเพณี เพื่อการจัดการน้ำที่เป็นธรรมและมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร
อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

๓. การประยุกต์เป็นการปรับเปลี่ยนหรือการผสมผสานภูมิปัญญา ที่เป็นความรู้เก่าเพื่อให้
สามารถเข้ากับความรู้ใหม่ หรือมีความเหมาะสมกับสมัยใหม่ อาทิ การผสมผสานวิธีการพยากรณ์
สภาพภูมิอากาศตามภูมิ ปัญญาท้องถิ่นกับหลักวิชาการเทคโนโลยี และเครื่องมือสมัยใหม่ที่จะช่วยให้การ
พยากรณ์อากาศมีความครอบคลุม ถูกต้องและแม่นยำมากยิ่งขึ้น การทำพิธีบวงสรวงต้นไม้ เพื่อให้เกิด
ความสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติ และรักษาป่ามากยิ่งขึ้น การประยุกต์ประเพณีการทำบุญ
ข้าวเปลือกที่วัด มาเป็นการสร้างธนาคารข้าว เพื่อช่วยเหลือผู้ที่ขาดแคลนที่เกิดจากผลกระทบของภัย
แล้งหรือน้ำท่วม การปรับระบบการผลิตทางการเกษตรให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการเกิด
ภัยแล้งและการเกิดอุทกภัยซ้ำซาก เป็นต้น

๔. การสร้างใหม่ เป็นการค้นคิดใหม่ทำใหม่ที่สัมพันธ์กับความรู้พื้นฐานดั้งเดิม อาทิ การ
ประดิษฐ์เครื่องสูบน้ำแบบสุญญากาศที่มีพลังสูง การสร้างทำนบกั้นน้ำแบบชาวบ้าน การสร้าง
เครื่องมือจับปลาแบบอนุรักษ์ การจัดตั้งศูนย์เฝ้าระวังและเตือนภัยด้านอุทกภัยและภัยแล้งของชุมชน
ภายในลุ่มน้ำ เป็นต้น

ครุภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน หรือนักคิดท้องถิ่น

บุคคลภายในชุมชนที่มีบทบาทหน้าที่ในการประดิษฐ์คิดค้น สร้างสรรค์ นวัตกรรมที่เป็น
ประโยชน์ต่อ ครัวเรือนและชุมชน เพื่อใช้ดำเนินชีวิตในการจัดการภัยพิบัติต่าง ๆ คือ ครุภูมิปัญญา
ปราชญ์ชาวบ้าน หรือนักคิดท้องถิ่นในท้องถิ่น ซึ่งเป็นบุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาและเป็นเจ้าของภูมิปัญญา
ชาวบ้านด้านใดด้านหนึ่ง ที่เกิดจากการสร้างสรรค์เป็นผลงานดีเด่นเป็นที่ยอมรับ เป็นบุคคลที่ได้รับการ
ยกย่องในฐานะเป็นผู้เชี่ยวชาญ และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวด้วยการนำภูมิปัญญานั้น มาใช้
ประโยชน์ในการดำรงชีวิตจนประสบผลสำเร็จอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน
ทั่วไป เป็นการถ่ายทอดเชื่อมโยงคุณค่าของอดีตกับปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม พร้อมทั้งสามารถ
เผยแพร่ และถ่ายทอดเชื่อมโยงคุณค่าของภูมิปัญญาในแต่ละสาขานั้นๆ ให้แพร่หลายไปอย่าง
กว้างขวาง ด้วยการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ ลักษณะองค์รวมของภูมิ
ปัญญามีความเด่นชัดในหลายด้าน อาทิ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรม และหัตถกรรม ด้าน
การแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้าน
ศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี และด้านโภชนาการ
คุณสมบัติของครุภูมิปัญญาไทย คุณสมบัติของผู้ที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ดังนี้

๑. คนเหล่านี้มีธรรมในทางปฏิบัติจริงอยู่ในใจทุกท่าน คงแก่เรียน เป็นแรงบันดาลใจ โดยเฉพาะธรรมชาติของความรัก ความเมตตา ความอยากแบ่งช่วยคน เป็นธรรมะโดยการ ปฏิบัติ ชอบ คิด ปฏิบัติและคิดทำสรุปบทเรียน แล้วนำมาเป็นความรู้ให้คนเห็นได้อย่างชัดเจน มีทั้งวิชาการและ ภาควิปฏิบัติ

๒. เป็นคนดีมีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถในวิชาชีพต่างๆ มีผลงานด้านการพัฒนา ท้องถิ่นของตน เป็นผู้นำทั้งความคิด การปฏิบัติและการปกครอง ได้รับการยอมรับจากบุคคลในชุมชน และ ทั่วไปอย่างกว้างขวาง ทั้งยังเป็นผู้ที่ใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนาของตนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใน การดำรงวิถี ชีวิตโดยตลอด

๓. เป็นผู้คงแก่เรียนและหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ แสวงหาด้วยการเรียนรู้อยู่เสมอไม่ หยุด นิ่ง เป็นผู้ลงมือทำโดยทดลองทำตามที่เราเรียนมา อีกทั้งลองผิดลองถูก หรือสอบถามจากผู้อื่น ๗ จนประสบ ความสำเร็จเป็นผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ในแต่ละด้านอย่างชัดเจน ยอมรับการเปลี่ยนแปลง ความรู้ใหม่ ๆ ที่เหมาะสมนำมาปรับปรุงรับใช้ชุมชนและสังคมอยู่เสมอ

๔. เป็นผู้ที่สนใจและเอาใจใส่ปัญหาของท้องถิ่น ศึกษาปัญหา หาทางแก้ไข และช่วยเหลือ สมาชิกในชุมชนของตนและชุมชนใกล้เคียงอย่างไม่ย่อท้อ จนประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับของ สมาชิกและบุคคลทั่วไป

๕. เป็นผู้ขยันหมั่นเพียร ลงมือทำงานและ ผลิตผลงานอยู่เสมอ ปรับปรุงและพัฒนา ผลงานให้มีคุณภาพมากขึ้น อีกทั้งมุ่งทำงานของตนอย่างต่อเนื่อง

๖. เป็นนักปกครองและประสานประโยชน์ของท้องถิ่น เป็นผู้ประสานประโยชน์ให้บุคคล เกิดความรัก ความเข้าใจ ความเห็นใจและมีความสามัคคีกัน ซึ่งจะทำให้ท้องถิ่นหรือสังคมมีความ เจริญ มีคุณภาพชีวิตสูงขึ้นกว่าเดิม

๗. มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้เป็นเลิศ เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและบุคคลทั่วไป ทั้งชาวบ้านนักวิชาการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา โดยอาจเข้าไปศึกษาหาความรู้ หรือเชิญท่านเหล่านั้น ไปเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ได้

๘. เป็นผู้มีความรู้หรือบริวารดี คอยให้การสนับสนุนช่วยเหลือให้กำลังใจในการดำเนิน กิจกรรม ช่วยให้เกิดผลงาน ที่มีคุณค่า

๙. เป็นผู้มีความรอบรู้และเชี่ยวชาญปราชญ์ ผู้ทรงภูมิปัญญา สร้างสรรค์ผลงานพิเศษ ใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและมนุษยชาติอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ จนได้รับการยกย่องว่าเป็น “ปราชญ์ชาวบ้าน” ครูภูมิปัญญาในภาคอีสานมีแนวคิดที่ว่า คนอีสานควรแก้ปัญหาด้วยตนเอง ที่ผ่าน

มามากจะมีคนอื่นนอก หมู่บ้านมาช่วยคิดช่วยแก้ไขให้ ซึ่งหลาย ๆ ครั้งกลับกลายเป็นการสร้างปัญหาให้กับคน เน้นการเรียนรู้จากชีวิตจริง จากประสบการณ์จริง ทำให้สามารถสร้างสรรค์วิธีคิดแบบใหม่ บนฐานของการพึ่งตนเอง เพื่อการพัฒนาตนเองและพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยอาศัยต้นทุนทาง ธรรมชาติที่มีอยู่ในมือของชาวบ้านบวกกับความรู้จริง ย่อมทำให้คนสามารถอยู่ได้อย่างมีความสุขใน ชนบท

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของภูมิปัญญา มีส่วนสำคัญที่จะทำให้ภูมิปัญญาที่มีอยู่เกิดคุณค่า แก่ความภาคภูมิใจ ได้แก่ ความคิดที่เกิดจากการจินตนาการจากสภาพแวดล้อมที่มีอยู่ในสังคม ความรู้ อาจเกิดจากภูมิความรู้ที่ได้จากการทดสอบทดลองหลายครั้งจนได้ความรู้ที่แท้จริง ความเชื่อถืออันเป็น พื้นฐานในการดำรงชีวิต ที่มีบาปบุญคุณโทษ และจิตวิญญาณเข้ามาเกี่ยวข้องค่านิยมที่คนในสังคมให้ การยกย่องเชิดชูว่าเป็นสิ่งดีงาม ควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้มีการสืบทอดแก่ลูกหลาน ความเห็นที่เกิด จากพิจารณารอบคอบจากชุมชนจนเกิดการ ยอมรับด้วยความจริงใจ ความสามารถอันเกิดจาก พรสวรรค์หรือจากการฝึกฝนจนสามารถแก้ปัญหาของชุมชน ได้ ความฉลาดไหวพริบการแก้ไขเช่นกัน ย่อมเกิดขึ้นจากจินตนาการ ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ และ ค่านิยม การสั่งสมประสบการณ์ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จนสามารถสร้างองค์ความรู้และสังเคราะห์ใหม่ให้มี ความก้าวหน้าและนำมาใช้ งานได้ดีมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วยงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

สุชาดา แสงดวงดี, นนทกร ภิรมย์ภู, ณัฐนันท์ ชันศรี และนันทสิทธิ์ เนียมสังข์ ได้ทำ การวิจัยเรื่อง “การพัฒนากลยุทธ์ผลิตภัณฑ์ผ้าจากเศษผ้าทอจากคูบัว” จากผลการวิจัยพบว่า การ พัฒนากลยุทธ์ทางการผลิตผ้าทอจากคูบัว เริ่มจากการสำรวจความต้องการ และข้อปัญหาเบื้องต้น และสรุปวิเคราะห์ความต้องการของผู้ผลิตผ้าทอจาก จากผลสรุปดังกล่าวพบว่า ปัญหาจากปัจจัย ภายในและภายนอกของกลุ่มพัฒนาอาชีพผ้าทอจากคูบัว เพื่อให้เกิดกลยุทธ์ทางการผลิตผ้าทอจากแก่ กลุ่มพัฒนาอาชีพ และชาวบ้านในชุมชนคูบัว จากนั้นจึงได้นำทฤษฎีการคิดสร้างสรรค์มาปรับใช้ในเป็น แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความน่าสนใจ โดยพัฒนาจากลวดลายของผ้าทอจากคูบัว ที่มีความ งดงามตามแบบดั้งเดิมตั้งแต่สมัยโบราณ เพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มแก่ตัวผลิตภัณฑ์ ซึ่งจะสอดคล้องกับการ นำทฤษฎีการสร้างมูลค่าเพิ่มและพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ได้กล่าวไว้ ดังนี้ “การสร้างหรือผลิตผลิตภัณฑ์ ขึ้นมานั้น จำเป็นต้องมีความแตกต่างเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ตัวผลิตภัณฑ์ เจาะกลุ่มเป้าหมายรายใหม่ จากรายเดิมที่ยังคงเดิมไว้ แต่อาจทำให้เกิดความจำเจกับตัวผลิตภัณฑ์เดิมที่ยังไม่ได้มีความพัฒนา

รูปแบบ การสร้าง“มูลค่าเพิ่ม” ที่ติดมากับตัวผลิตภัณฑ์” ทั้งยังเป็นการเสริมสร้างความร่วมมือกันในกลุ่มชุมชน เพื่อให้กระบวนการผลิตผ้าทอจากคูบัวมีประสิทธิภาพมากขึ้นจากการร่วมมือระหว่าง กลุ่มพัฒนาอาชีพ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีหน้าที่หลักในการช่วยให้คำแนะนำกับชาวบ้านในหมู่บ้านให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการผลิต โดยผู้ทำวิจัยได้มีการนำทฤษฎีการมีส่วนร่วมในชุมชนมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการทำวิจัยครั้งนี้ควบคู่กันเพื่อให้ธุรกิจชุมชนบ้านใต้ ตำบลคูบัว มีรายได้เข้าชุมชนมากขึ้น เสริมสร้างรายได้ให้แก่แต่ละครัวเรือนให้ได้รายได้มากขึ้นจากเดิมสอดคล้องกับทฤษฎีธุรกิจชุมชนที่เน้นพัฒนาธุรกิจชุมชนให้มีความน่าสนใจและเสริมสร้างรายได้แก่ชุมชนและครัวเรือน อย่างไรก็ตาม การวิจัยครั้งนี้ มีข้อค้นพบสำคัญ คือ ผู้ผลิตผ้าทอจากในตำบลคูบัว มีความประสงค์เพื่อเผยแพร่กลยุทธ์ทางการผลิตผ้าทอจาก ที่ทำการพัฒนาโดยการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอกแล้ว แก่ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพทอผ้าจากคูบัว หรือบุคคลภายนอกที่สนใจทำการศึกษากลยุทธ์และกระบวนการต่าง ๆ ในทำทำธุรกิจทอผ้าทอจากคูบัว และกลุ่มพัฒนาอาชีพผ้าทอจากคูบัว ต้องการให้ผู้ทำวิจัยอธิบายและช่วยเหลือในด้านการอธิบายความรู้ความเข้าใจกลยุทธ์ในการผลิตแก่ชาวบ้านในหมู่บ้านให้เข้าใจ และสามารถนำกลยุทธ์นี้ไปปรับใช้ และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และตกลงยินดีเข้าร่วมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการผลิตผ้าทอจากในอนาคตต่อไป^{๔๔}

รสา สุนทรายุทธ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การออกแบบผลิตภัณฑ์และการบริการสำหรับชุมชนหัตถกรรมท้องถิ่นผ้าจาก ไทยวน จังหวัดราชบุรี เพื่อขยายกลุ่มงานผลิตภัณฑ์ออกแบบตกแต่งภายในด้วยนวัตกรรมขึ้นรูปผ้าด้วยแม่พิมพ์และสิ่งทอสีเขียว” จากผลการวิจัยพบว่า การออกแบบผลิตภัณฑ์และการบริการสำหรับชุมชนหัตถกรรมท้องถิ่นผ้าจาก ไทยวน จังหวัดราชบุรี เพื่อขยายกลุ่มงานผลิตภัณฑ์ออกแบบตกแต่งภายในด้วยนวัตกรรมขึ้นรูปผ้าด้วยแม่พิมพ์และสิ่งทอสีเขียว เป็นโครงการที่น่าเอาภูมิปัญญางานหัตถกรรมท้องถิ่นมาใช้ร่วมกับนวัตกรรมการออกแบบในระบบอุตสาหกรรมที่ชุมชนสามารถเข้าถึงได้ง่ายด้วยตนเอง เพื่อเป็นการเปิดตลาดสินค้าใหม่ ๆ และมีการนำระบบการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมมาใช้ รวมไปถึงการใช้แนวคิดการออกแบบการบริการมาช่วยจัดการและบริหารทรัพยากรให้เกิดคุณค่าสูงสุด โดยมีผลผลิตของโครงการนี้ที่แสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมได้แก่ (๑) ก่อให้เกิดแนวทางการผลิตของผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมโดยนวัตกรรมสิ่งทอสีเขียว ได้ผลงานการย้อมผ้าและไหมธรรมชาติด้วยสีสกัดจากธรรมชาติที่มีความสวยงาม มีคุณค่าและปลอดภัยต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม (๒) ผลงานผลิตภัณฑ์เพื่อการออกแบบตกแต่งภายในที่ประกอบไปด้วย ตู้เก็บของ ชั้นวางของ งานตกแต่งผนัง งาน partition wall โต๊ะข้าง โคมไฟ และงาน

^{๔๔}สุชาติดา แสงดวงดี, นนทกร ภิรมย์ภู, ญันนันท์ ชันศรี และนัทธสิทธิ์ เนียมสังข์, “การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ผ้าจากเศษผ้าทอจากคูบัว”, งานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑๑ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, (๑๑-๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๒).

โครงสร้างบล็อกปูน จากการผสมผสานเทคนิควิธีการขึ้นรูปผ้าในแบบต่าง ๆ และ (๓) การออกแบบอัตลักษณ์องค์กร แนวทางการออกแบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสารและพื้นที่เรียนรู้สร้างสรรค์ รวมไปถึงต้นแบบธุรกิจที่สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดได้อีกต่อไป สำหรับแนวทางการพัฒนาต่อยอดในอนาคต สามารถทำได้โดยการนำเอากระบวนการทำงานจากโครงการวิจัยนี้มาพัฒนาสร้างสรรค์ต่อเนื่องด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเครื่องมือ เทคนิควิธีการผลิต รวมไปถึงการกระจายสินค้าในรูปแบบต่าง ๆ จัดให้เกิดกิจกรรมความร่วมมือกับกลุ่มนักร้องแบบ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ต่อกัน อย่างไรก็ตาม จากการตรวจสอบข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและผู้ใช้กลุ่มเป้าหมายทำให้เกิดข้อเสนอแนะและการพัฒนาต่อยอดไปในอนาคตในด้านการนำเอารูปแบบแนวทางในการออกแบบมาพัฒนาสร้างสรรค์มากขึ้นกว่าเดิมที่เคยเป็น โดยการจัดให้เกิดกิจกรรมความร่วมมือการออกแบบกับกลุ่มนักร้องแบบศิลปิน และนักเรียน นักศึกษาด้านการออกแบบเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ต่อกัน สร้างความยั่งยืนให้กับงานหัตถกรรมของชุมชน นอกจากนี้ยังมีนวัตกรรมการขึ้นรูปผ้าและการทำผ้าทอให้กันน้ำอีกมากมาย เช่น การเคลือบนาโนเทคโนโลยี เป็นต้น ซึ่งหากเทคโนโลยีเหล่านี้แพร่หลายและเข้าถึงได้ง่ายมากขึ้น ผู้ประกอบการเองก็สามารถปรับรูปแบบการผลิตให้เหมาะสม แปลงใหม่ สวยงาม และคุ้มค่ามากยิ่งขึ้น^{๕๕}

เสรี เพิ่มชาติ อัญชลี จันทาโก วราภรณ์ ลิ้มเปรมวัฒนา และพฤกษ์ จิรสัตยาภรณ์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าผ้าจกราชบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) สภาพการณ์ ปัญหา และความคิดเห็นต่อผ้าจกราชบุรี ดังนี้ กลุ่มผู้ผลิต สภาพการณ์การผลิตผ้าจกราชบุรีปัจจุบันเปลี่ยนไปจากลักษณะของกลุ่มทอผ้าและศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านเป็น ๓ ลักษณะคือ แหล่งผลิตที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มผลิตและจำหน่ายทั่วไป แหล่งผลิตที่แยกตัวกันผลิตและจำหน่ายทั่วไป และแหล่งผลิตที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มผลิตและจำหน่ายตามคำสั่งของลูกค้า ลักษณะการผลิตใช้วิธีการแบบดั้งเดิม วัสดุที่ใช้ส่วนใหญ่ เป็นใยสังเคราะห์ มีการประยุกต์สวดลายและสีสันทันใหม่ตามความต้องการของผู้บริโภค และมีการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย ปัญหาการผลิต ได้แก่ วัสดุมีราคาแพง ขาดคนทอผ้า วัสดุไม่ได้คุณภาพ ขาดเงินทุนหมุนเวียนในการทำธุรกิจใช้ระยะเวลานานในการทอผ้า เป็นต้น และความคิดเห็นต่อผ้าจกราชบุรีโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยให้ความสำคัญในด้านผลิตภัณฑ์ ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านราคา ด้านการส่งเสริมทางการตลาด ตามลำดับ กลุ่มผู้สนับสนุน สภาพการณ์สนับสนุนโดยทั่วไป มีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ผ้าจกราชบุรีเป็นที่รู้จักแพร่หลาย และส่งเสริมให้เป็นสินค้าโอท็อปของจังหวัดราชบุรี โดยผ่านกิจกรรมด้านสังคม วัฒนธรรม

^{๕๕}รสา สุนทรายุทธ, “การออกแบบผลิตภัณฑ์และการบริการสำหรับชุมชนหัตถกรรมท้องถิ่นผ้าจกราชบุรี เพื่อขยายกลุ่มงานผลิตภัณฑ์ออกแบบตกแต่งภายในด้วยนวัตกรรมขึ้นรูปผ้าด้วยแม่พิมพ์และสิ่งทอสีเขียว”, วารสารศิลปกรรมบูรพา, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒).

ประเพณี กิจกรรมสร้างจิตสำนึกร่วมกันในชุมชนในโอกาสสำคัญ กิจกรรมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมการจำหน่าย ปัญหาที่กลุ่มผู้สนับสนุนตระหนัก ได้แก่ ขาดคนทอผ้า ขนาดและรูปแบบไม่มาตรฐาน การรับรู้และประชาสัมพันธ์ ขาดการรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย พฤติกรรมการบริโภคเครื่องแต่งกายสำเร็จรูป และนโยบายการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ชัดเจน และความคิดเห็นต่อผ้าจกราชบุรีโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยให้ความสำคัญในด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมทางการตลาด ตามลำดับ กลุ่มผู้บริโภค สภาพการณ์โดยรวมผ้าจกราชบุรียังคงเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคโดยเฉพาะในกลุ่มคนวัยทำงาน ด้วยความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีลวดลายที่สวยงาม และคุณค่าทางจิตใจ แม้จะมีราคาแพงแต่มีแนวโน้มในการบริโภคซ้ำอีก นิยมนำไปตัดเป็นเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ ส่วนใหญ่ซื้อผ้าจากแหล่งผลิตด้วยตนเอง ความถี่ ๗-๑๒ เดือนต่อครั้ง จำนวนซื้อครั้งละ ๒-๓ ผืน มูลค่าการซื้อตั้งแต่ ๑,๐๐๑-๓,๐๐๐ บาท มีการเปรียบเทียบราคาจากแหล่งผลิต การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของผ้าจกโดยวิธีบอกต่อ ปัญหาการบริโภคผ้าจก ได้แก่ คุณภาพของผ้าจก ขนาดและรูปแบบไม่มาตรฐาน จำนวนและปริมาณการผลิต ลวดลายที่หลากหลายแปลกใหม่ การรับรู้และประชาสัมพันธ์ในคุณค่าผ้าจก มีราคาแพง และความคิดเห็นต่อผ้าจกราชบุรีโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยให้ความสำคัญในด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมทางการตลาด ตามลำดับ^{๕๖}

รัชพล จริยากุลธนา ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาอัตลักษณ์ลวดลายผ้าจกไท-ยวนราชบุรี สำหรับการออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ให้กลุ่มพัฒนาอาชีพทอผ้าจก” โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาอัตลักษณ์ลวดลายผ้าจก ชาว ไท-ยวน ของกลุ่มพัฒนาอาชีพทอผ้าจก หมู่ ๔ บ้านใต้ ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์จากอัตลักษณ์ลวดลายผ้าจก ไท-ยวนของกลุ่มพัฒนาอาชีพทอผ้าจก หมู่ ๔ บ้านใต้ ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี เพื่อสร้างมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ในชุมชนจากอัตลักษณ์ลวดลายผ้าจกไท-ยวน ของกลุ่มพัฒนาอาชีพทอผ้าจก หมู่ ๔ บ้านใต้ ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี และเพื่อประเมินความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายที่มีผลต่อผลิตภัณฑ์จากอัตลักษณ์ลวดลายผ้าจกไท-ยวน ของกลุ่มพัฒนาอาชีพทอผ้าจก หมู่ ๔ บ้านใต้ ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า ลวดลายของผ้าจกชาวไท-ยวน เกิดจากการสะกิดด้ายเส้นยืนขึ้นเป็นระยะตามต้องการให้เส้นด้ายพุ่งพิเศษผ่านจากอีกด้านหนึ่งไปอีกด้านตามหน้ากว้างของผ้า ความเชื่อที่ว่าผ้าชนิดเป็นของสูงจึงมีการอนุรักษ์ไว้นิยมทอใช้เป็นสไบหรือผ้าเปี่ยงทางพิธีศาสนา ลายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะคือ ลายดอกเซีย ลายโค้งแก้ง ลายหน้าหมอน ลายนกคุ้มกินน้ำร่วมเต้าเป็นลายหลักเทคนิคพิเศษ

^{๕๖} เสรี เพิ่มชาติ อัญชลี จันทาโก วราภรณ์ ลี้มเปรมวัฒนา และพฤกษ์ จิรสัตยาภรณ์, “การจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าผ้าจกราชบุรี”, วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๖).

คือ การจกใช้ด้ายสีดำเว้นพื้นไว้มากเพื่อจกลายหักให้มีความเด่นชัดมันคงไม่มีความ หลากหลายของลายประกอบ การใช้สีจะเป็นพื้นดำจกแดงและแซมเหลืองเป็นหลัก ผลการออกแบบผลิตภัณฑ์จากอัตลักษณ์ลวดลายผ้าจก ไท-ยวน ของกลุ่มพัฒนาอาชีพทอผ้าจก หมู่ ๔ บ้านใต้ ตำบลคูบัวจังหวัดราชบุรี พบว่าการสร้างแบบสอบถามทางอินเทอร์เน็ตเพื่อหาความต้องการเบื้องต้นของ กลุ่มผู้บริโภคถึงประเภทของผลิตภัณฑ์ สิ่งที่ผู้บริโภคต้องการคือ คือผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องประกอบการแต่งกาย^{๕๗}

วรรณา โชคบรรดาลสุข, กุลยา อนุโลก และวรลักษณ์ ทองประยูร ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกไท-ยวนในจังหวัดราชบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า ลวดลายผ้าตีนจกซึ่งเป็นลายดั้งเดิมของชาวไท-ยวนราชบุรี มี ๘ ลาย คือ ดอกเซีย กาบ หน้าหมอน โกงแก้ง กาบ ดอกแก้ว โกงแก้งซ้อนเซีย กาบซ้อนหัก และหักนกคู่ ส่วนกลุ่มบ้านคุณยายซ้อน กำลังหาญ ลักษณะของลวดลายและการเรียกชื่อลาย มีความแตกต่างกันไปบ้าง แต่มี ๘ ลายเช่นเดียวกัน ได้แก่ เซียซ้อนหัก เซียซ้อนเซีย หักซ้อนหัก โกงแก้ง หน้าหมอน เกี่ยวซ้อนกาบ ซ้อนกาบ และหักดำ ผู้วิจัยได้รวบรวมลายกราฟของผ้าตีนจก แล้วจัดเก็บอย่างเป็นระบบด้วยการจัดทำเป็นคู่มือการทอผ้าตีนจกไท-ยวนราชบุรี เผยแพร่ถ่ายทอดคู่มือไปยังกลุ่มคนที่สนใจ และจัดฝึกอบรมให้กับช่างทอผ้าตีนจกรุ่นใหม่ได้รับความรู้ในการทอผ้าเพิ่มขึ้น สามารถทอผ้าตีนจกลายพื้นฐานได้ และลวดลายผ้าตีนจกมากขึ้น^{๕๘}

^{๕๗} รัชพล จริยากุลสนา, “การศึกษาอัตลักษณ์ลวดลายผ้าจกไท-ยวนราชบุรี สำหรับการออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ให้กลุ่มพัฒนาอาชีพทอผ้าจก”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๖๑).

^{๕๘} วรรณา โชคบรรดาลสุข, กุลยา อนุโลก และวรลักษณ์ ทองประยูร, “การถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกไท-ยวนในจังหวัดราชบุรี”, วารสาร สมาคมนักวิจัย, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๙).

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี” มีวิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ
- ๓.๔ เครื่องมือการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นรูปแบบของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทั้งในส่วนของการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ดังนี้

๓.๑.๑ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มุ่งเน้นการศึกษารวบรวมข้อมูล จากหนังสือ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑. ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎก หนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี

๒. ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎก หนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี

๓.๑.๓. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยดำเนินการดังนี้

๑. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม จากวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๑๕ ท่าน ดังนี้

ผู้นำชุมชน/ผู้นำองค์กรภาคประชาชน จำนวน ๓ ท่าน

หัวหน้าเผ่ากลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน จำนวน ๓ ท่าน

ปราชญ์ชาวบ้าน/ครูภูมิปัญญาชุมชนชาติพันธุ์ไท-ยวน จำนวน ๓ ท่าน

บุคลากรของหน่วยงานภาครัฐหรือสถานศึกษาในพื้นที่ จำนวน ๓ ท่าน

เจ้าของกิจการ/ผู้ประกอบการในพื้นที่ จำนวน ๓ ท่าน

๒. การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามลักษณะของการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน ๑๐ ท่าน ดังนี้

ผู้นำชุมชน/ผู้นำองค์กรภาคประชาชน จำนวน ๒ ท่าน

หัวหน้าเผ่ากลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน จำนวน ๒ ท่าน

ปราชญ์ชาวบ้าน/ครูภูมิปัญญาชุมชนชาติพันธุ์ไท-ยวน จำนวน ๒ ท่าน

บุคลากรของหน่วยงานภาครัฐหรือสถานศึกษาในพื้นที่ จำนวน ๒ ท่าน

เจ้าของกิจการ/ผู้ประกอบการในพื้นที่ จำนวน ๒ ท่าน

๓.๒ พื้นที่ในการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ กำหนดพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย คือ ชุมชนไท-ยวน ราชบุรี จำนวน ๘ ชุมชน ประกอบด้วย

๑. ชุมชนไท-ยวน บ้านคูบัว จังหวัดราชบุรี

๒. ชุมชนไท-ยวน บ้านดอนตะโก จังหวัดราชบุรี

๓. ชุมชนไท-ยวน บ้านหนองโพ จังหวัดราชบุรี

๔. ชุมชนไท-ยวน บ้านบางกะโด จังหวัดราชบุรี

๕. ชุมชนไท-ยวน บ้านดอนแร่ จังหวัดราชบุรี

๖. ชุมชนไท-ยวน บ้านห้วยไผ่ จังหวัดราชบุรี

๗. ชุมชนไท-ยวน บ้านหนองปลาหมอ จังหวัดราชบุรี

๘. ชุมชนไท-ยวน บ้านรางบัว จังหวัดราชบุรี

โดยทั้ง ๘ ชุมชน ล้วนเป็นชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน ในพื้นที่จังหวัดราชบุรี ที่มีผลผลิตทางวัฒนธรรมผ้าจากไท-ยวน หรือมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี ซึ่งแสดงให้เห็นถึงภูมิความรู้หรือภูมิปัญญาของชุมชนชาติพันธุ์ไท-ยวน ที่มีเอกลักษณ์และมีคุณค่าซึ่งเกิดขึ้นในอดีตและได้รับการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง จนเป็นที่ยอมรับ

๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

การวิจัยครั้งนี้ มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และผู้เข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ ดังนี้

๓.๓.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม จำนวน ๑๕ ท่าน ประกอบด้วย

ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง/หน้าที่
๑. ดร.นภสร ไตรภคศรี	วัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี
๒. นายสาโรจน์ มูลมาก	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแร่
๓. อาจารย์อำนวย บุญณรงค์	ข้าราชการบำนาญ (อาชีพรู)
	ประธานวัฒนธรรมตำบลหนองปลาหมอ
๔. คุณอุไร พรหมพรวน	ปราชญ์ชุมชนรางบัว
๕. คุณอุทัย พักแพง	แพทย์ประจำตำบลห้วยไผ่
๖. คุณนิภา มณีจันทร์	ประธานศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้าน
	วัดนาหนอง

๗. คุณนพพร สมัยสมภาพ	ปราชญ์ชาวบ้าน
๘. คุณพนมศักดิ์ ศรีคำ	ปราชญ์ชาวบ้านรางบัว
๙. คุณสุนันท์ พวงมาลัย	กลุ่มทอผ้าขึ้นตีนจกรางบัว
๑๐. คุณจุฬาลักษณ์ มณีจันทร์	สมาชิกช่างทอศูนย์ทอผ้าขึ้นตีนจก วัดนาหนอง
๑๑. คุณทองดำ จาโสด	สมาชิกกลุ่มทอผ้า
๑๒. คุณศศิณีภา ไพร่ทอง	สมาชิกกลุ่มทอผ้า
๑๓. คุณพิมพ์วิมล อัจฉิกรณ์	สมาชิกช่างทอ
๑๔. คุณปัญญา ฝอยทอง	สมาชิกช่างทอ
๑๕. คุณนภา ศรีจันทร์เพ็ญ	ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น

๓.๓.๒ ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยการสุ่มแบบแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามลักษณะของการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน ๑๐ ท่าน ประกอบด้วย

ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง/หน้าที่
๑. นายสาโรจน์ มูลมาก	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแร่
๒. คุณดลตววรรณ มณีจันทร์	รองประธานกลุ่มทอผ้าวัดนาหนอง
๓. อาจารย์อำนาจ บุญนรงค์	ข้าราชการบำนาญ (อาชีพอครู)
	ประธานวัฒนธรรมตำบลหนอง
	ปลาหมอ
๔. คุณอุไร พรหมพรวน	ปราชญ์ชุมชนรางบัว
๕. คุณอุทัย พักแพง	แพทย์ประจำตำบลห้วยไผ่
๖. คุณนิภา มณีจันทร์	ประธานศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้าน

	วัดนาหนอง
๗. คุณนพพร สมัยสมภาพ	ปราชญ์ชาวบ้าน
๘. คุณพนมศักดิ์ ศรีคำ	ปราชญ์ชาวบ้านรางบัว
๙. คุณสุนันท์ พวงมาลัย	กลุ่มทอผ้าขึ้นตีนจกรางบัว
๑๐. คุณนภา ศรีจันทร์เพ็ญ	ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น

๓.๔ เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยมีลักษณะของเครื่องมือและขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

๓.๔.๑ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ซึ่งมีลักษณะดังนี้

๑. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เกี่ยวกับการต้องการฐานข้อมูล (Big Data) ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี ของสมาชิกกลุ่มสัมมาชีพผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี มีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง นำไปสู่การสนทนา ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีบทบาทกำหนดทิศทางการสนทนาร่วมกับผู้สัมภาษณ์เพื่อบรรลุเป้าหมายในการทำความเข้าใจประเด็นคำถามร่วมกันตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒. แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลความต้องการฐานข้อมูล (Big Data) ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี ที่เชื่อมโยงโครงข่ายชาติพันธุ์ไทย-ยวน จังหวัดราชบุรี จากหัวหน้าหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และตัวแทนภาคประชาสังคมที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (ขนาดกลาง) โดยการอภิปรายโต้ตอบแสดงความเห็น/เล่าเรื่องประสบการณ์ ตามประเด็นที่ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) กำหนดขึ้นมา

อย่างเจาะจงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อมูลหลังไหลออกมาจากการปฏิสัมพันธ์ในแนวราบระหว่างสมาชิกในกลุ่มด้วยกันเองและระหว่างกลุ่มสมาชิกกลุ่มกับผู้ดำเนินการสนทนา

๓.๔.๒ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และแบบบันทึกรายละเอียดผลการปฏิบัติการ (รายตัวชี้วัด) ซึ่งมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

๑. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางการกำหนดกรอบแนวคิดสำหรับใช้ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๒. กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓. สร้างเครื่องมือ และนำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบ โดยดำเนินการหาความเที่ยงตรง (Validity) ซึ่งเป็นผลจากการนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จแล้ว เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมในภาพรวมด้านเนื้อหา ภาษา และความครอบคลุม แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม ทั้งนี้ ผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่าน ที่ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (CVI)^๑ ประกอบด้วย

๑. พระครูวิสุทธาจารย์นันทคุณ, ผศ. ดร.	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. รศ.ดร.ศุภณัฐ ทรัพย์นาวิ	ประธานหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รป.ม.) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
๓. ผศ.ดร.วิภาวดี เปือกบัวขาว	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

^๑Wynd C.A., Schmidt B., & Schaefer M.A., “Two Quantitative Approaches for Estimating Content Validity”, *Western Journal of Nursing Research*, 25(2003): 508-518.

๔. ดร.เทวี มณีรัตน์

สาขานวัตกรรมการเกษตร

และการจัดการ (วิชาเอกการจัดการ
ศัตรูพืช)

คณะทรัพยากรธรรมชาติ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

๕. ผศ.ดร.สาโรจน์ เผือกบัวขาว

อาจารย์เกษียร

(จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี)

โดยผลการใช้ดัชนีวัดความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ได้ค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาทั้งฉบับ (Content Validity for Scale , S-CVI) มีค่าตั้งแต่ ๐.๘๐ ขึ้นไป พร้อมกันนี้ได้้นำความคิดเห็นและข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไข แล้วจึงนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ดังนี้

๓.๕.๑ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. ขั้นเตรียมการสัมภาษณ์ คือ การเตรียมความพร้อมก่อนลงพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวันเวลาที่สัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลหลัก พร้อมกับเตรียมเอกสาร และศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง สมุดบันทึก และอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

๒. ขั้นดำเนินการด้านเอกสาร คือ ผู้ศึกษาวิจัยได้นำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากต้นสังกัด (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี) ไปถึงผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัย

๓. ขั้นดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก คือ การปฏิบัติการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยคณะผู้วิจัยจะสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่

บันทึกเสียงไว้คณะผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงในช่วงใด คณะผู้วิจัยจะไม่ทำการบันทึกเสียงไว้

๓.๕.๒ การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. ขั้นการประสานงาน คือ การติดต่อผู้ทรงคุณวุฒิในเบื้องต้นทั้งทางโทรศัพท์และด้วยตนเองเพื่อแนะนำตัวผู้วิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย และขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อให้ข้อมูลที่เกื้อกูลต่อการวิจัยครั้งนี้

๒. ขั้นการเตรียมการ คือ การนำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ซึ่งเป็นหน่วยงานต้นสังกัดของผู้วิจัย เพื่อขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

๓. ขั้นดำเนินการสนทนากลุ่มเฉพาะ คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพที่กระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่มสนทนาขนาดกลาง ได้อภิปรายโต้ตอบแสดงความเห็น/เล่าเรื่องประสบการณ์ ตามประเด็นที่ผู้ดำเนินการสนทนากำหนดขึ้นมาอย่างเจาะจงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลหลังไหล (Flow) ออกมาจากการปฏิสัมพันธ์ในแนวราบระหว่างสมาชิกในกลุ่มผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะด้วยตนเอง และระหว่างผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ดำเนินการสนทนา

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ได้นำข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary Research) และที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ไปวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ดังนี้

๓.๖.๑ ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)

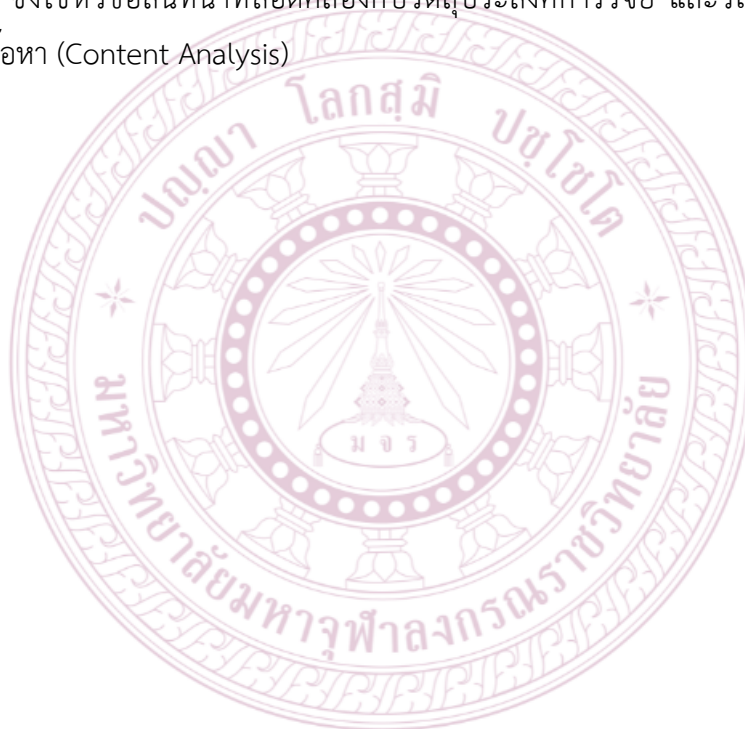
การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงกัน

๓.๖.๒ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยผู้วิจัยพยายามรักษาสำนวนเดิมของผู้ให้สัมภาษณ์ รวมทั้งปรับแก้ให้มีความชัดเจนทางการสื่อสาร ความหมาย และลดข้อความที่ซ้ำซ้อนกัน

๓.๖.๓ ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ที่ประกอบด้วยผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ผู้จดบันทึก (Note Taker) ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant) และผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งใช้หัวข้อสนทนาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย และวิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน จังหวัดราชบุรี ๒) วิเคราะห์พัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี และ ๓) เพื่อจัดทำฐานข้อมูล (Big Data) ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี สามารถนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) อย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงกัน ดังนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน จังหวัดราชบุรี

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลฐานข้อมูล (Big Data) ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๔.๑ องค์ความรู้ที่รับจากการวิจัย

๔.๔.๒ องค์ความรู้ที่สังเคราะห์ได้จากการวิจัย

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน จังหวัดราชบุรี

๔.๑.๑ กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนดั้งเดิม

ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แสดงไว้ว่า ปีพุทธศักราช ๒๓๔๕ พระเจ้ากรุงกษัตริย์พม่ายกกองทัพมาตีเมืองเชียงใหม่ อินแะ หุ่น เป็นแม่ทัพล้อมเมืองเชียงใหม่ไว้ทั้งสี่ด้าน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงทราบข่าวศึก จึงมีพระบรมราชโองการให้กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท เสด็จขึ้นไปบัญชาการศึก มีเจ้าฟ้าหลวงเทพหริรักษ์กับพระยายมราช คุณกองทัพลอง และกรมขุนสุนทรภูเบศร์กับพระองค์เจ้าลำดวน พระองค์เจ้าอินทปัตย์ คุณ

กองทัพวังหน้า ขึ้นไปช่วยพระยาการิละเจ้าเมืองเชียงใหม่กองทัพของวังหน้า เข้าตีพม่าได้ก่อน พม่าที่ล้อมเมืองเชียงใหม่ไว้ได้แตกพ่าย หนีไปซ่อนสุมกำลังพลอยู่ในเมืองเชียงแสน ส่วนกองทัพของวังหลวงที่เจ้าฟ้ากรมหลวงเทพหริรักษ์ และพระยายมราช คุมไปนั้นทำการรบไม่เข้มแข็ง กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ทรงปรับโทษให้ขึ้นไปตีพม่าที่ช่องสุม ณ เมืองเชียงแสนให้พ้นไปจากเขตล้านนาไทยให้จงได้ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๔๖ กองทัพของเจ้าฟ้ากรมหลวงเทพหริรักษ์ และพระยายมราชยกขึ้นไปล้อมเมืองเชียงแสน ขณะเดียวกันกองทัพเมืองลำปาง เมืองน่าน เมืองเชียงใหม่ และกองทัพเมืองเวียงจันทน์ ก็ยกเข้าไปตีเมืองเชียงแสนด้วยเช่นกันรวมเป็นห้ากองทัพ กองทัพทั้งห้าล้อมเมืองเชียงแสนอยู่จนถึงเดือนห้า ปีชวด พ.ศ. ๒๓๔๗ ราษฎรไทยในเมืองเชียงแสนขาดเสบียงอาหาร ผู้คนอดอยาก ต้องฆ่าช้าง ม้า วัว ควาย กินเกือบจะหมดสิ้น ราษฎรไทยจึงเป็นกบฏพากันเปิดประตูเมืองรับกองทัพไทย ทหารไทยฆ่าฟันพม่าแตกหนีออกไปจากเมืองเชียงแสนจนหมดสิ้น นาชาที่ได้รับแต่งตั้งจากพม่าให้นั่งเมืองเชียงแสนก็พาครอบครัวหนี ทหารไทยได้รื้อกำแพงเมือง เผาบ้านเรือน เพื่อมิให้เป็นที่อยู่อาศัยและช่องสุมกำลังของพวกล้อมเมืองได้อีกต่อไป จากนั้นก็ได้อพยพครอบครัวของชาวเชียงแสนได้ประมาณ ๒๓,๐๐๐ กว่าคน จัดแบ่งครัวเรือนออกเป็นห้าส่วน โดยแบ่งให้กับกองทัพเมืองเชียงใหม่ เมืองน่าน เมืองลำปาง เมืองเวียงจันทน์ และกองทัพเมืองหลวง กองทัพละหนึ่งส่วน ดังนั้นชาวโยนกเชียงแสนจึงต้องเดินอพยพครอบครัวไปอยู่ตามเมืองดังกล่าวข้างต้น ส่วนกองทัพเมืองหลวงก็นำเอาชาวโยนกเชียงแสนส่วนหนึ่งเดินทางลงมาที่กรุงเทพมหานคร มีบางส่วนขอตั้งหลักแหล่งที่เมืองสระบุรี^๑ ชาวไท-ยวนราชบุรีมีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน โดยสามารถค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ไท-ยวนว่า มีภูมิเฝ้าที่ตั้งเดิมอยู่ที่ “เชียงแสน” ตั้งแต่สมัยล้านนา ล้านช้าง^๒

๔.๑.๒ กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนราชบุรี

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงโปรดเกล้า ฯ กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนส่วนที่เหลือ ให้ไปตั้งถิ่นฐาน ณ เมืองราชบุรี บริเวณริมฝั่งขวาของแม่น้ำแม่กลอง ห่างจากตัวเมืองราชบุรีไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๒ กิโลเมตร เรียกว่า บ้านไร่นา (ภาษายวนพื้นบ้านเรียกกันว่าเมืองละพี) ปัจจุบันบริเวณนี้เริ่มตั้งแต่วัดศรีชุมพู ตลอดไปจนถึงบริเวณ วัดเทพาวาส อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ชาวไท-ยวนได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ริมแม่น้ำแม่กลองริมฝั่งขวา ถัดจากตัวเมืองปัจจุบันไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๒ กิโลเมตร ดังกล่าวมาแล้ว ต่อมาขยายครัวเรือนออกไปจากที่เดิมอีกหลายพื้นที่ อาทิ ในอำเภอเมือง ที่ตำบลคูบัว ตำบลอ่างทอง ตำบลดอนแร่ ตำบลห้วยไผ่ ตำบลเจดีย์หัก ตำบลหินกอง

^๑ อุดม สมพร, *ผ้าจากไทยวน-ราชบุรี*, (ราชบุรี: โรงพิมพ์การพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๘-๑๑.

^๒ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๒, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลดอนแร่, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

เป็นต้น ชาวไท-ยวนต่างก็สร้างวัดไว้ทำบุญของตนเอง อาทิ วัดคูบัว วัดดอนตะโก วัดใหญ่อ่างทอง วัดนาหนอง วัดหนามพุงดอ วัดเขาลอยมูลโค วัดใหม่นครบาล ฯลฯ พื้นที่อำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดราชบุรี ยังมีชาวไท-ยวน ได้แก่ อำเภอโพธาราม-ที่ตำบลหนองโพ ตำบลบางกะโด อำเภอบ้านโป่ง-ที่ตำบลหนองปลาหมอ อำเภอปากท่อ-ที่ตำบลอ่างหิน ตำบลนาคอก ตำบลทุ่งหลวง (บางส่วน) ตำบลบ่อกระดาน อำเภอบางแพ-ที่ตำบลวัดแก้ว อำเภोजอมบึง-ที่ตำบลรางบัว อำเภอสวนผึ้ง-ที่ตำบลท่าเคย นาขุนแสน ทุ่งแหลมบ้านป่าห้วย บ้านซำหนองหมี่ บ้านนาไผ่เดียว บ้านหนองกลางเนิน ฯลฯ ทั้งนี้ ชาวไท-ยวนได้รับบรรดาศักดิ์จากทางราชการแต่งตั้งให้มีบรรดาศักดิ์ มีหน้าที่เก็บส่วยส่งหลวง ลูกหลานของท่านได้สืบเชื้อสายและนำบรรดาศักดิ์ตั้งเป็นนามสกุล เช่น พระบริรักษ์ภักดี เป็นต้นตระกูลของ “บริรักษ์” อยู่ที่ห้วยไผ่ พระวิจิตสงคราม เป็นต้นตระกูลของ “พระวิจิต” อยู่ที่ดอนตะโก พระณรงค์ภักดี เป็นต้นตระกูลของ “พระณรงค์” อยู่ที่บางกะโด หนองโพ ฯลฯ ด้วยเหตุที่ริมแม่น้ำแม่กลอง บริเวณบ้านไร่นาที่ไม่เพียงพอต่อการเพาะปลูก ชาวไท-ยวนโยนเชียงแสนบางส่วนจึงได้พากันเคลื่อนย้ายไปตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน ณ บริเวณใกล้เคียง เช่น ที่ตำบลคูบัวเมื่อชุมชนมากขึ้นจึงได้ขยายครัวเรือนออกไปตั้งถิ่นฐานห่างออกไปในตำบลต่างๆ ของจังหวัดราชบุรีและจังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดนครปฐมที่บ้านทัพหลวง จังหวัดกาญจนบุรีที่บ้านรางสาละ บ้านแปดหลัง อำเภอไทรโยคที่บ้านพุเตย บ้านพุมุด ฯลฯ วัฒนธรรมของชาวไท-ยวนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน มีภาษาพูดเป็นของตนเอง แต่ปัจจุบันเยาวชนพูดภาษาไท-ยวนน้อย ส่วนการแต่งกายมีลักษณะเฉพาะ แต่ปัจจุบันการแต่งกายเปลี่ยนไปมากขึ้น โดยเน้นความเป็นสมัยนิยมที่มีสีสันสวยงาม^๓ กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน ในพื้นที่จังหวัดราชบุรี ในอดีตได้ย้ายถิ่นฐานมาตั้งบ้านเรือนจนเกิดเป็นชุมชนของชาวโยนกเชียงแสน หรือที่เรียกกันว่า “ไท-ยวน” อพยพมาจากเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เมื่อสองร้อยกว่าปีก่อน โดยเมื่อครั้งที่ยังอยู่เมืองเชียงแสน ชาวบ้านจะนิยมทอผ้าจากที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวไว้ใช้งานเอง^๔

๔.๑.๓ กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนกลุ่มต่างๆ ในราชบุรีปัจจุบัน

ปัจจุบันชาวไท-ยวนได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ริมแม่น้ำแม่กลองริมฝั่งขวา ถัดจากตัวเมืองปัจจุบันไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๒ กิโลเมตร ดังกล่าวมาแล้ว ต่อมาขยายครัวเรือนออกไปจากที่เดิมอีกหลายพื้นที่ อาทิ ในอำเภอเมือง ที่ตำบลคูบัว ตำบลอ่างทอง ตำบลดอนแร่ ตำบลห้วยไผ่ ตำบลเจดีย์หัก ตำบลหินกอง เป็นต้น ชาวไท-ยวนต่างก็สร้างวัดไว้ทำบุญของตนเอง อาทิ วัดคูบัว วัดดอนตะโก วัดใหญ่อ่างทอง วัดนาหนอง วัดหนามพุงดอ วัดเขาลอยมูลโค วัดใหม่นครบาล ฯลฯ อำเภอโพธารามที่ตำบลหนองโพ ตำบลบางกะโด อำเภอบ้านโป่ง ที่ตำบลหนองปลาหมอ อำเภอปากท่อที่ตำบลอ่าง

^๓ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๕, แพทย์ประจำตำบลห้วยไผ่, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

^๔ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑, วัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

หิน ตำบลนาคอก ตำบลทุ่งหลวง (บางส่วน) ตำบลบ่อกระดาน อำเภอบางแพที่ตำบลวัดแก้ว อำเภอจอมบึง ที่ตำบลรางบัว อำเภอสวนผึ้ง ที่ตำบลท่าเคย นาขุนแสน ทุ่งแหลมบ้านป่าหวาย บ้านซำหนองหมี่ บ้านนาไฮ้เดียว บ้านหนองกลางเนิน ฯลฯ^๕ ชาวไท-ยวนในราชบุรี ใช้พื้นที่ดินทำการเกษตรและสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย มีการกระจายตัวไปในพื้นที่ต่างๆ โดยรอบเพื่อหาที่ทำกินเพิ่ม และมีกลุ่มใหญ่ตั้งถิ่นฐานในเขตตำบลคูบัวในปัจจุบัน ในการอยู่อาศัยสร้างบ้านเรือนนั้นชาวไท-ยวนมีรูปแบบวิถีชีวิตและวัฒนธรรม อัตลักษณ์และวิถีชีวิตเป็นของตนเอง ความเชื่อและภูมิปัญญาต่างๆ ได้มีการสืบทอดต่อกันมา และถูกนำมาประยุกต์และดัดแปลงให้เข้ากับบริบทแวดล้อมใหม่ ที่กลุ่มไท-ยวนอพยพมาตั้งถิ่นฐาน การนำองค์ความรู้ และภูมิปัญญาที่ชาวไท-ยวนมีอยู่มาใช้ในรูปแบบต่างๆ การสร้างเรือนอาศัยถือเป็นลักษณะที่สำคัญที่ชาวไท-ยวน มีรูปแบบและความเชื่อ ภูมิปัญญาของตัวเองมาประยุกต์ในการสร้างเรือนอาศัยในบริบทแวดล้อมใหม่ ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมากในหลายๆ อย่าง อาทิ เช่น ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ วัสดุ และภูมิปัญญาในการสร้างเรือน ซึ่งชาวไท-ยวนจะต้องมีการนำองค์ประกอบเหล่านี้มาเป็นข้อจำกัดและนำมาประยุกต์ใช้ เพื่อการสร้างให้มีความกลมกลืนกับบริบทแวดล้อมหลักของพื้นที่เดิมซึ่งเป็นลักษณะที่แตกต่างกัน^๖ และเมื่อมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่จังหวัดราชบุรี ก็นำภูมิปัญญาเชิงช่างการทอผ้าจากที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน มาเผยแพร่ด้วย เมื่อปลูกบ้านเรือนที่อยู่อาศัยสมบูรณ์แล้ว ก็ได้ทอผ้าด้วยวิธีการจกเพื่อนำมาแปรรูปเป็นเครื่องแต่งกาย อาทิ ผ้าชิ้นตีนจก ผ้าขาวม้า ย่ามจก กระเป๋าคาดเอวจก เป็นต้น เป็นการทอเพื่อใช้ในครัวเรือน มิได้มุ่งเน้นการจำหน่าย ปัจจุบัน พบว่า ครัวเรือนของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน มีการขยายตัว มีการแยกครอบครัวออกไปอาศัยอยู่ในหลายๆ อำเภอของจังหวัดราชบุรี แต่ยังคงมีการสืบสาน ภูมิปัญญาฝีมือเชิงช่างงานทอผ้าจก ในพื้นที่อำเภอเมืองราชบุรี จำนวน ๖ ตำบล ได้แก่ ตำบลคูบัว ตำบลดอนแร่ ตำบลห้วยไผ่ ตำบลบ้านไร่ ตำบลอ่างทอง ตำบลดอนตะโก อำเภอจอมบึง ได้แก่ ตำบลรางบัว อำเภอสวนผึ้ง ได้แก่ ตำบลสวนผึ้ง และจากเดิมเป็นการทอเพื่อใช้ในครัวเรือน ปรับเปลี่ยนเป็นการทอเพื่อจำหน่ายสร้างรายได้ให้กับกลุ่มคนดังกล่าว “ผ้าชิ้นตีนจก” ของจังหวัดราชบุรี มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ได้รับการส่งเสริม สนับสนุนจากทุกภาคส่วน ทำให้มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ผลิตภัณฑ์ “ผ้าทอไท-ยวน” ได้รับการยกระดับเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงของจังหวัด สร้างรายได้ให้กับชุมชน และเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป^๗ อย่างไรก็ตาม วิถีชีวิตของกลุ่ม

^๕ เรื่องเดียวกัน, อุดม สมพร, ผ้าจกไทยวน-ราชบุรี, หน้า ๘-๑๑.

^๖ สุริยันต์ จันทรสว่าง และเกรียงไกร เกิดศิริ. เรือนพื้นถิ่นไท-ยวนราชบุรี: กรณีศึกษา ไท-ยวนคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี. วารสารสวนสุนันทาวิชาการและวิจัย, ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๕) : ๔๓.

^๗ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑, วัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

ชนไท-ยวน กำลังเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาของสังคม และกระแสโลกาภิวัตน์ วิถีชีวิตที่เคร่งครัดในความเชื่อตามคติโบราณที่ถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบันกำลังจะถูกกลบออกจากประเพณี เนื่องจากความความสะดวกสบาย ของวัฒนธรรมแบบใหม่ที่เข้ามาแทนที่ การนับถือผีบรรพบุรุษก็จะหายไปจากกลุ่มชนไท-ยวน ถ้าลูกหลานยังไม่มีควมสำนึกในสายเลือดต้นตระกูลและพระคุณของบรรพชน^๔ ชาวไท-ยวนราชบุรีมีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน โดยสามารถค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ไท-ยวนว่า มีภูมิลำเนาตั้งเดิมอยู่ที่ “เชียงแสน” ตั้งแต่สมัยล้านนา ล้านช้าง^๕

สรุปได้ว่า ประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนราชบุรี แบ่งออกเป็น ๓ ช่วง ได้แก่ ๑) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนดั้งเดิม ชาวไท-ยวนราชบุรีมีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน โดยสามารถค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ไท-ยวนว่า มีภูมิลำเนาตั้งเดิมอยู่ที่ “เชียงแสน” ตั้งแต่สมัยล้านนา ล้านช้าง ๒) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนราชบุรี ปัจจุบันชาวไท-ยวนได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ริมแม่น้ำแม่กลองริมฝั่งขวา ถัดจากตัวเมืองปัจจุบันไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๒ กิโลเมตร ดังกล่าวมาแล้ว ต่อมาขยายครัวเรือนออกไปจากที่เดิมอีกหลายพื้นที่ อาทิ ในอำเภอเมือง ที่ตำบลคูบัว ตำบลอ่างทอง ตำบลดอนแร่ ตำบลห้วยไผ่ ตำบลเจดีย์หัก ตำบลหินกอง เป็นต้น ชาวไท-ยวนต่างก็สร้างวัดไว้ทำบุญของตนเอง อาทิ วัดคูบัว วัดดอนตะโก วัดใหญ่อ่างทอง วัดนาหนอง วัดหนามพุงดอ วัดเขาลอยมูลโค วัดใหม่นครบาล ฯลฯ อำเภอโพธารามที่ตำบลหนองโพ ตำบลบางกะโด อำเภอบ้านโป่ง ที่ตำบลหนองปลาหมอ อำเภอปากท่อที่ตำบลอ่างหิน ตำบลนาออก ตำบลทุ่งหลวง (บางส่วน) ตำบลบ่อกระดาน อำเภอบางแพที่ตำบลวัดแก้ว อำเภอจอมบึง ที่ตำบลรางบัว อำเภอสวนผึ้ง ที่ตำบลท่าเคย นาขุนแสน ทุ่งแหลมบ้านป่าหวาย บ้านซำหนองหมี่ บ้านนาไฮ้เดียว บ้านหนองกลางเนิน และ ๓) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนกลุ่มต่างๆ ในราชบุรีปัจจุบัน ชาวไท-ยวนในราชบุรี ใช้พื้นที่ดินทำการเกษตรและสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย มีการกระจายตัวไปในพื้นที่ต่างๆ โดยรอบเพื่อหาที่ทำกินเพิ่ม และมีกลุ่มใหญ่ตั้งถิ่นฐานในเขตตำบลคูบัวในปัจจุบัน ในการอยู่อาศัยสร้างบ้านเรือนนั้นชาวไท-ยวนมีรูปแบบวิถีชีวิตและวัฒนธรรม อัตลักษณ์และวิถีชีวิตเป็นของตนเอง ความเชื่อและภูมิปัญญาต่างๆ ได้มีการสืบทอดต่อกันมา และถูกนำมาประยุกต์และดัดแปลงให้เข้ากับบริบทแวดล้อมใหม่

^๔ เรื่องเดียวกัน, อุดม สมพร, *ผาจากไทยวน-ราชบุรี*, หน้า ๑๙.

^๕ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๒, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแร่, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี

๔.๒.๑ ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน ในจังหวัดราชบุรี

มรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน

ภาษาไทยยวนเป็นภาษาของชาวท้องถิ่นไทยเหนือถิ่นหนึ่ง ควรเรียกว่าภาษา ไต หรือ ภาษา กนไต (คนไท) แต่เนื่องจากเรียกว่า ยวนหรือโยน มาช้านานแล้วคำเรียกนี้จึงเป็นที่คุ้นเคยของคนทั่วไป ต่อมาสังคมล้านนามีพัฒนาการมากขึ้น พบว่า แท้จริงแล้วสังคมล้านนาก็มีคนอีกหลายเผ่าพันธุ์ เช่น คนลัวะ คนอาข่า (อีเก้อ) คนเมี่ยน (เย้า) คนกระเหรี่ยง ฯลฯ จึงเกิดการเรียกคนเมืองหรือคนที่มิใช่คนชาวดอย มิใช่ผู้คนที่อาศัยอยู่ในป่าเขา หากแต่อาศัยอยู่เป็นกลุ่มก้อนในที่ราบลุ่มรวมกันสร้างบ้านแปลงเมือง เมื่อเรียกว่าคนเมือง ภาษาของคนเมืองจึงเรียกว่า คำเมือง ไปด้วย (ซึ่งคำนี้มีความหมายเท่ากับ ภาษา) การเรียกว่า คำเมือง เพิ่มมีขึ้นเมื่อประมาณร้อยกว่าปีมานี้เอง แม้ในพงศาวดารก็เรียกประชากรของล้านนาว่าลาว หรือคนลาว หรือลาวล้านนา และเรียกชาวฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงว่า ลาวล้านช้าง อีกคำหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับไทยยวน คือคำว่า ไทยพายัพ ดังที่ พระธรรมราชา นวตฺร (ฟู อุตตสิโว) ได้ทำหนังสือ “หลักภาษาไทยพายัพ” ซึ่งก็คือภาษาคนยวน หรือภาษาของคนล้านนา แต่ท่านใช้ทิศพายัพ (ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ) มาเรียกเป็นชื่อภาษา คล้ายกับที่มีการใช้ทิศอีสาน (ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ) มาเรียกเป็นทั้งชื่อภาษาและเป็นทั้งชื่อคนไปในคราวเดียวกัน การนำทิศมาเรียกเช่นนี้ทำให้ทราบว่า ศูนย์กลางของทิศคือที่กรุงเทพ ฯ เพราะมีการใช้ภาษาถิ่นกรุงเทพ ฯ เป็นภาษากลาง หรือภาษาราชการ^{๑๐} ควรสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมการทอผ้าตีนจกนี้ให้แก่เยาวชนในพื้นที่ ให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับผ้าขึ้นตีนจกซึ่งเป็นลายผ้าที่มีเอกลักษณ์และมีมูลสูง^{๑๑} ควรพัฒนาผ้าขึ้นตีนจกตลอดไป^{๑๒}

ชาวไท-ยวนแต่โบราณ พูดภาษาคำเมืองกันทุกคน อักษรที่ใช้สื่อสารก็คือ อักษรไท-ยวนโบราณ แต่ในปัจจุบันลูกหลานไท-ยวนที่อยู่ในชุมชนเมืองหรือที่ติดกับตัวเมืองไม่พูดคำเมือง จะมีก็แต่ผู้เฒ่ารุ่นปู่ ย่า เทานั้นที่พูดคำเมือง ชุมชนที่มีเชื้อสายไท-ยวนดั้งเดิมแต่ไม่พูดคำเมือง เช่น หมู่บ้านไร่นาที่ หมู่บ้านวัดเทพอวาส หมู่บ้านดอนตะโก หมู่บ้านเจดีย์หัก ฯลฯ ส่วนชุมชนที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมือง เช่น ตำบลคูบัว ตำบลดอนแร่ ตำบลห้วยไผ่ ตำบลรางบัว ตำบลท่าเคย ตำบลนาคอก ตำบลอ่างหิน ตำบลหนองปลาหมอ ฯลฯ ยังคงพูดคำเมือง และอนุรักษ์ภาษากันเป็นส่วนใหญ่^{๑๓} ภาษาไท-ยวน

^{๑๐}สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, คนราชบุรี, (ราชบุรี: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๑.

^{๑๑} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๙, ช่างทอ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๑๒} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๕, ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๑๓}อุดม สมพร, ผ้าจกไทยวน-ราชบุรี, หน้า ๑๘.

จึงเป็นภาษาในท้องถิ่นของกลุ่มชน ที่มีบรรพบุรุษอยู่ทางดินแดนตอนล่างของประเทศไทย โดยตั้งหลักแหล่งทำมาหากินอยู่แถวจังหวัดเชียงราย กลุ่มชนชาวไทย-ยวนนี้ต่อมาได้อพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดราชบุรีแถวตำบลคูบัว ตำบลดอนแร่ ตำบลดอนตะโก ตำบลห้วยไผ่ ฯลฯ กลุ่มชนชาวไทย-ยวนนี้เป็นกลุ่มชนที่มีสภาพความเป็นอยู่ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนภาษาที่ใช้ใกล้เคียงกับภาษาถิ่นเหนือมาก^{๑๔} วัฒนธรรมของชาวไทย-ยวนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน มีภาษาพูดเป็นของตนเอง แต่ปัจจุบันเยาวชนพูดภาษาไทย-ยวนน้อย^{๑๕}

ประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน

ชาวไทย-ยวน มีประเพณีสืบมาหลายชั่วอายุคน ปัจจุบันประเพณีต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจและสังคม ประเพณีไท-ยวนเท่าที่ทราบจากการบอกเล่าของผู้รู้ ดังนั้น ต้องอนุรักษ์วัฒนธรรมการทอผ้าขึ้นลายจก ให้อยู่คู่กับชาวไทย-ยวนต่อไป เพื่อสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์^{๑๖} ดังนี้

๑. ประเพณีไปเจ้: เป็นประเพณีที่หนุ่มๆ ในหมู่บ้านไท-ยวน รวมกลุ่มกัน กลุ่มละประมาณ ๗-๑๐ คน ในวันเทศกาลสงกรานต์ หรือวันขึ้นปีใหม่ของไทย แล้วออกเดินทางพร้อมด้วยอุปกรณ์เครื่องดนตรีมีกลอง แคน ฉิ่ง ฉาบ เป็นต้น หนุ่มๆ เหล่านี้จะร้องรำทำเพลงแฉะเวียนไปตามบ้าน เมื่อถึงบ้านใดบ้านเจ้าของบ้านจะเชิญให้ขึ้นบ้านให้การต้อนรับหุงหาอาหารเลี้ยงดู บางครั้งอาจให้เงิน หรือข้าวสารอาหารแห้งไว้เป็นเสบียง และหากค้ำลองที่บ้านใดก็จะพักค้างคืนที่บ้านนั้นด้วย คณะจะเดินทางรอนแรมไปหลายวัน เมื่อขึ้นบ้านใดพบหญิงสาวถูกใจก็จะหมายตาไว้และจะหาโอกาสติดต่อผูกพันจนถึงขั้นสู่ขอแต่งงาน ต่อไป

๒. ประเพณีเที่ยวช่วง: ในสมัยก่อนไม่มีโรงสี และข้าวบรรจุถุงสำเร็จอย่างเช่นทุกวันนี้ ชาวไท-ยวน ต้องตำข้าวกินอุปกรณ์ที่สำคัญ คือ ครก มีทั้งครกที่ทำด้วยมือ และครกกระเดื่อง หรือที่ชาวไทย-ยวน เรียกว่า “มอง” สาว ๆ ชาวไท-ยวน นิยมตำข้าวกันในยามค่ำหลังจากเสร็จจากนา สาวๆ จะแบกข้าวจากเรือนมาคนละคระบุงมารวมกลุ่มตำข้าวด้วย “มอง” (ครกกระเดื่อง) ขณะที่ตำข้าวอยู่นั้นหนุ่มๆ ในหมู่บ้านที่หมายปองก็จะเข้ามาเที่ยว เรียกว่า “เที่ยวช่วง” ช่วง คือ บริเวณบ้านที่ตำข้าว โดยหนุ่มไท-ยวน จะมากันเป็นกลุ่ม ๆ ละ ๓-๔ คน เมื่อมาถึงช่วง หนุ่มสาวคู่ใดรักชอบกันก็จะอยู่ช่วยตำข้าวเป็นโอกาสได้ใกล้ชิดกัน โดยคนอื่นจะหลีกเลี่ยงให้ ในขณะเดียวกันหากมีหนุ่มกลุ่มอื่นเข้ามาเที่ยวช่วง หนุ่มกลุ่มแรกก็จะออกจากช่วงไปเปิดโอกาสให้หนุ่มกลุ่มใหม่ได้มาเกี้ยวสาวบ้าง ในบางครั้ง ถ้า

^{๑๔}ระวีวรรณ อินทร์แหยม, ภาษาถิ่น, (ราชบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๗.

^{๑๕} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๕, แพทย์ประจำตำบลห้วยไผ่, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๑๖} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๕, แพทย์ประจำตำบลห้วยไผ่, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

หนุ่มที่หลงรักหญิงสาวเกิดหึงหวงไม่ต้องการให้หนุ่มอื่นเข้าไปเกี้ยวสาวที่ตนรัก ก็จะแอบอยู่ปากทาง เพื่อกอดกอดตีหัวหนุ่มคู่อริอีกด้วย การเที่ยวขงจึงสนุกสนานและตื่นเต้น ประทับใจ ที่หนุ่มสาวกว่าจะได้แต่งงานกัน ก็ต้องฝ่าฟันอุปสรรคนานามาไม่น้อยทีเดียว^{๑๗}

๓. ประเพณีบุญกลางบ้าน: เป็นประเพณีที่เกิดจากความเชื่อ และเป็นประเพณีที่ไม่เหมือนกับกลุ่มชนใดที่ว่า ในรอบปีหนึ่ง ๆ ชุมชนหมู่บ้านซึ่งประกอบด้วยหลายครัวเรือนและในแต่ละครัวเรือนอาจจะมียางคนไปทำให้ “ผิดผี” จนผีต้องมาทำร้ายด้วยรูปแบบต่างๆ เช่น ทำให้เกิดเจ็บไข้ ไม่สบาย สัตว์เลี้ยงล้มตาย นอกจากจะแก้ไขปัญหากับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นรายกรณีแล้ว วิธีการหนึ่ง ที่ช่วยเสริมสร้างกำลังใจให้ชาวไทยยวนชุมชน คือ การทำบุญกลางบ้าน หรือเป็นพิธีกรรมเพื่อปัดรัง ความให้ห่างหายไปจากหมู่บ้านนั่นเอง^{๑๘}

การละเล่นพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ชนไท-ยวน จังหวัดราชบุรี

๑. จ้อย: เป็นการละเล่นชนิดหนึ่ง ลักษณะมุขปาฐะ คือ เป็นการเล่าเรื่องสืบทอดกันมา เนื้อหาส่วนใหญ่จะแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ประเภทคำสอน เช่น จ้อยปู่สอนหลาน และประเภท การร้องเกี่ยวกับระหว่างหนุ่ม สาว มักใช้ร้องเล่นกันในเทศกาลต่าง ๆ

๒. ต่อไก่: เป็นการเล่นยามว่างหลังฤดูทำนาของชาวไท-ยวน การเล่นต่อไก่จะแบ่งผู้เล่น ออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายชายและฝ่ายหญิง อุปกรณ์ที่ใช้ได้แก่ สุ่มไก่ และผ้าคลุมสุ่มไก่ วิธีการเล่น ตัวแทนฝ่ายหนึ่งจะเข้าไปอยู่ในสุ่มไก่ที่มีผ้าคลุมไว้ ทำที่เป็นไก่ที่ถูกจับไว้ ฝ่ายตรงข้ามคอยปฏิบัติตาม คำสั่งแล้วแต่จะขอให้ทำอะไร อาจขอให้รำร้องหรือแสดงท่าทางต่างๆ ถ้าทายข้อผิดก็เปลี่ยนให้อีกฝ่าย หนึ่งมาเป็นไก่ในสุ่มแทน ผลัดเปลี่ยนกันทายต่อไป

๓. ผีอ้อ หรือผีกะลา: เป็นการเล่นอีกอย่างหนึ่ง โดยคัดเลือกผู้ที่จะยอมให้ผีเข้า ปิดตาแล้ว นั่งบนกะลาคนอื่น ๆ นั่งเรียกผีให้มาเข้าสิง เมื่อผีเข้าสิงแล้วก็จะประคองตัวมานั่งเพื่อจะถามเรื่องราว ต่าง ๆ หรือจะให้ร้องรำทำเพลงตามแต่จะนึกสนุก

๔. ผีสุ่ม: วิธีการเล่นคล้ายผีอ้อหรือผีกะลา เพียงแต่เปลี่ยนอุปกรณ์จากกะลาเป็นสุ่ม วิธีการเล่นให้ผู้ที่จะให้ผีเข้านั่งบนสุ่ม คนอื่น ๆ ร้องว่า “นางสุ่มเอ๋ย สุ่มบกสุ่มหนอง สุ่มปลาในคลอง แม่ทองสุ่มเอ๋ย” ร้องหลาย ๆ เทียวจนกว่าผีจะเข้า เมื่อผีเข้าสิงแล้ว ก็จะถามเรื่องต่างๆ อาจเป็นเรื่อง ทำนายทายทักเนื้อคู่โชคชะตาต่าง ๆ

^{๑๗}สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, ๘ ชาติพันธุ์ในราชบุรี, (ราชบุรี: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ราชบุรี, ๒๕๔๓), หน้า ๕๙-๖๐.

^{๑๘}สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, คนราชบุรี, หน้า ๑๒๔.

๕. ฝีมะกวัก: อุปกรณ์ใช้มะกวัก ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการเตรียมเส้นฝ้ายสำหรับทอผ้า นำมะกวักมาตกแต่งแขนขา นำไม้สอดในมะกวักนำไปแขวนไว้กลางทุ่งนา พร้อมเครื่องเช่นผี ประกอบด้วย ข้าวหน้าหม้อ ๑ ปั้น ไผ่ต้ม ๒ ฟอง หมาก พลู ดอกไม้ ธูปเทียน ทั้งมะกวักไว้ ๓-๔ ฝ้ายสังเกตจนเห็นว่า มะกวักเริ่มแกว่งไปมา แสดงว่าผีเข้าแล้วจึงเชิญมะกวักมาสู่ขวัญบ้าน แล้วถามเรื่องต่าง ๆ เช่น การทำนายทายทักดวงชะตา เนื้อคู่^{๑๙}

ความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน

ทุกครัวเรือนของไท-ยวน ยังคงเชื่อและนับถือผีบรรพชน เช่น บรวงสรวง (เลี้ยงผี) เช่นเมื่อลูกสาวบ้านใดแต่งงาน หรือทำผิดผีจะต้องไปบอกกล่าว หรือขอขมาผีประจำตระกูล (ผีบรรพชน) ผีแต่ละตระกูลชอบเครื่องเช่นไม่เหมือนกัน บางตระกูลชอบขนมหวาน บางตระกูลชอบเหล้า มะพร้าวอ่อน ไก่หนุ่ม (ไข่) แต่ละตระกูลจะมีผู้รับเป็นเจ้าพิธี ลูกหลานผู้ใดต้องการจะเช่นสรวงก็ต้องนำเครื่องเช่นไปให้เจ้าพิธีเป็นผู้ทำพิธีบรวงสรวง ตามปกติแต่ดั้งเดิมผู้ที่มีผีประจำตระกูลผีเดียวกัน (ผีเฮือนเดียวกัน) จะนับถือเป็นญาติพี่น้องกัน ผู้ที่มีผีเฮือนเดียวกันจะไม่แต่งงานกัน ทุกๆ ๓ ปี ผู้มีผีเฮือนเดียวกันจะนัดพบรวมญาติ เพื่อทำพิธีไหว้ผีประจำตระกูลของตน และมีการกินเลี้ยงสังสรรค์ ซึ่งเรียกว่า “กินปางใหญ่” แต่ถ้าปีใดมีเดือนแปดสองหน ปีนั้นก็จะกินปางใหญ่กันอีก มีคำพูดเพื่อเตือนเวลาให้กินปางใหญ่ว่า “สองปีสามสามปีเลี้ยง”

การแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน

การแต่งกายของชาวไทยวนจะนิยมนุ่งชิ้นผ้าฝ้ายทอด้วยก็ทอมือ เป็นลายแบบโบราณ ที่มีการยกมุกเป็นลวดลายดอกและมีสีสันทสวยงาม การแต่งกายของสตรีชาวไทยวนในอดีต จะนุ่งผ้าชิ้นแบบตะเข็บเดียวลายขวางลำตัว ซึ่งประกอบด้วย หัวชิ้น ตัวชิ้นและตีนชิ้น นิยมใช้ผ้าสีอ่อน คล้องคอ ใช้ผ้าแถบคาดอก ปลอยชายข้างหนึ่งลงมา หรือห่มเฉียงไหล่ ต่อมานิยมสวมเสื้อแขนกระบอก เสื้อแขนกุด เสื้อคอกระเช้า ห่มสไบเฉียง ไว้ผมยาวเกล้ามวย ปักปิ่นและประดับด้วยดอกไม้หอม ส่วนผู้ชายชาวไทยวน นิยมไว้ผมทรงมหาดไทย มีทั้งสวมเสื้อและไม่สวมเสื้อ นุ่งผ้าเดียวหรือผ้าต๋อยสีเข้ม โดยนิยมนกชายผ้าขึ้นมาเหน็บเอวจนเหมือนกับกางเกงขาสั้นเรียกว่า “เค็ดหม้าม” เพื่ออวดลวดลายสักที่สวยงามบนร่างกายแล้วใช้ผ้าพาดบ่าหรือคลุมตัว ต่อมานิยมนุ่งกางเกงแบบชาวไทใหญ่ ที่เรียกว่า “เตี๋ยสะดอ” และ “สวมเสื้อคอกลม”^{๒๐} การแต่งกายมีลักษณะเฉพาะ แต่ปัจจุบันการแต่งกาย

^{๑๙}สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, ๘ ชาติพันธุ์ในราชบุรี, หน้า ๕๘-๕๙.

^{๒๐} กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ยวน. ผ้าและเครื่องแต่งกายของไท-ยวน. [ออนไลน์], แหล่ง <https://www.nuac.nu.ac.th/ThaiYaun/02ethnic>. [๖ มิถุนายน ๒๕๖๖]

เปลี่ยนไปมากขึ้น โดยเน้นความเป็นสมัยนิยมที่มีสีสันสวยงาม^{๒๑} อย่างไรก็ตามชาวไท-ยวน ในจังหวัดราชบุรีมีลักษณะการแต่งกาย ดังนี้

๑. การแต่งกายของผู้หญิงชาวไท-ยวนสมัยแรกยุคถิ่นฐานดั้งเดิม แต่งกายแบบดั้งเดิมตามเอกลักษณ์ของชนชาติ คือ นุ่งผ้าขึ้นตีนจก ขึ้นตา ขึ้นชีว ขึ้นแล่ และเคียนอกด้วยผ้าแถบเมื่อต้องทำงานหรือทอผ้าในบ้าน ทั้งนี้ ผู้หญิงที่มีฐานะจะสวมสร้อยทองที่คอ สร้อยถั่วแบบ (สายสะพาย)

๒. การแต่งกายของผู้ชายไท-ยวน นุ่งกางเกงชักปักย้อมสีคล้ำ (คล้ายกางเกงจีน) สวมเสื้อแถบแดง ตกแต่งด้วยกระดุมเงิน คาดเอวด้วยกระเป๋าลำสำหรับใส่สัมภาระ^{๒๒}

ดังนั้น การพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี ยังคงเดิมของเก่าเอาไว้ แต่ต้องปรับปรุงเรื่องสีและรูปแบบ^{๒๓} อย่างไรก็ตาม ควรมีการประชาสัมพันธ์ ภาครัฐให้การสนับสนุนมากขึ้น เพื่อให้ประชาชนจังหวัดใกล้เคียงหรือจังหวัดอื่นๆ ที่รู้จัก เพื่อเพิ่มช่องทางการตลาด ทำให้เพิ่มรายได้แก่ผู้ประกอบการอาชีพผ้าทอ และชาวบ้านมีรายได้มากขึ้น^{๒๔} โดยสร้างรูปแบบและแนวทางการสืบทอดการทอผ้าขึ้นตีนจกราชบุรี^{๒๕} ควรจัดให้มีกิจกรรมการทอผ้าขึ้นตีนจก และควรให้ความรู้แก่เยาวชนรุ่นหลังทั้งที่สนใจ หรือที่ต้องการสร้างอาชีพเชิงวัฒนธรรมพื้นถิ่นของชาวไท-ยวน^{๒๖} ควรร่วมมือกันจัดกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับผ้าขึ้นตีนจกให้ต่อเนื่อง^{๒๗} ควรสร้างฐานข้อมูลที่ครอบคลุมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยสืบค้นและเสนอตั้งแต่รุ่นปู่-ย่า, ตา-ยาย, และทวด ลงมาถึงรุ่นบุตรหลาน เพื่อให้ผู้สนใจวัฒนธรรมไท-ยวนได้ทราบข้อมูลที่เป็นจริงตามประวัติศาสตร์^{๒๘}

๔.๒.๒ ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน ในจังหวัดราชบุรี

“ผ้าจก ไท-ยวน” เป็นผ้าจกของชาวไท-ยวน ราชบุรี ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นที่รู้จักในวงกว้าง โดยเป็นผ้าที่ทอสำหรับประกอบหรือตกแต่งผ้าผืนใหญ่ เป็นเครื่องนุ่งห่มสำหรับหญิง

^{๒๑} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๕, แพทย์ประจำตำบลห้วยไผ่, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๒๒} ทิพวรรณ กิริยานันท์. ผ้าทอพื้นเมืองของจังหวัดราชบุรี. (ราชบุรี: วิทยาลัยเทคนิคราชบุรี, ม.ป.ป.), หน้า ๒.

^{๒๓} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๒, รองประธานศูนย์หัตถกรรมพื้นล้านราชบุรี วัฒนาหนอง, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๒๔} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๓, ช่างทอ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๒๕} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๑, สมาชิกกลุ่มทอผ้า, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๒๖} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๙, ช่างทอ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๒๗} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๕, ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๒๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๕, แพทย์ประจำตำบลห้วยไผ่, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

และชาย เช่น ประกอบเชิงขึ้นเรียกว่า ขึ้นตีนจก หรืออาจทอผ้าขึ้นเป็นลวดลายจกทั้งผืนก็ได้ ประเภทของผ้าจกไท-ยวน ราชบุรีแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท ตามลักษณะและโอกาสที่นำไปใช้ ดังนี้

๑. ผ้าขึ้นตีนจก หมายถึง ขึ้นที่ประกอบด้วยส่วนที่เป็นผ้าซึ่งทอลวดลาย โดยวิธีการทอด้วยการควักเส้นด้ายพิเศษมาผูกมัดกับเส้นยืนเป็นลวดลายต่างๆ ตามแบบ มักจะใช้ในโอกาสพิเศษต่าง ๆ ผ้าขึ้นจกของชาวไท-ยวนราชบุรี มี ๓ ลักษณะ คือ

๑.๑ ขึ้นตีนจก จกเฉพาะตีน ตัวขึ้นเป็นผ้าพื้นสีดําหรือสีคราม ขึ้นบางผืนมีตัวขึ้นทอด้วยวิธีมุก ส่วนหัวขึ้นใช้ผ้าขาว ผ้าแดงเย็บต่อกันแล้วจึงต่อกับตัวขึ้น

๑.๒ ขึ้นจกทั้งตัว ทั้งตีนขึ้นและตัวขึ้นทอด้วยวิธีจกแต่ทอเป็นผ้าคนละชิ้นแล้วนำมาเย็บต่อกันเป็นผ้าผืนเดียว ตัวขึ้นที่พบส่วนมากทอจกด้วยลายกูด ลายนก หรือลายมะลิเลื้อยพันรอบตัวขึ้น

๑.๓ ขึ้นตีนจกด้วยกมุก มีตีนขึ้นทอด้วยการจกเช่นเดียวกับขึ้นตีนจกทั่วไป ส่วนตัวขึ้นทอด้วยวิธีกมุก

๒. ผ้าขึ้นตา ขึ้นตาชาวไท-ยวนราชบุรี มีศิลปะการทอรองจากขึ้นตีนจก เรียก “ขึ้นตาหมู่” ขึ้นตาหมู่ชนิดนี้แตกต่างจากขึ้นอื่นตรงที่ส่วนตัวขึ้นมีการจกลายประกอบเป็นหมู่ๆ พันรอบตัวขึ้นเว้นระยะเป็นช่วง ๆ ลายที่ใช้จกส่วนใหญ่เป็นลายหักขอเหลี่ยม ลายมะลิเลื้อย ลายดอกจัน เป็นต้น เป็นขึ้นที่มีศิลปะการทอสูงรองจากขึ้นตีนจก ส่วนใหญ่เป็นลายที่ทอง่าย ๆ

๓. ผ้าขึ้นชีว เป็นขึ้นที่ทอขึ้นเพื่อใช้นุ่งในการทำงานอยู่กับบ้าน ตีนขึ้นเป็นผ้าพื้นสีดํา ส่วนตัวขึ้นเป็นสีเขียวจกลายประกอบระหว่างรอยต่อตีนกับตัว และตัวกับหัวขึ้น

๔. ผ้าขึ้นแล่ เป็นขึ้นที่ใช้นุ่งทำงานทั้งในบ้านและนอกบ้าน มีวิธีการทอไม่ยาก ผู้หญิงไท-ยวนในสมัยก่อนมีขึ้นแล่ไว้นุ่งกันทุกคน

ผู้หญิงไท-ยวนในสมัยก่อนจะต้องฝึกหัดทอผ้าขึ้นใช้เอง ทั้งผ้าขึ้นและผ้าที่ใช้ในวิถีชีวิต โดยเฉพาะผู้หญิงทุกคนจะต้องทอผ้าขึ้นตีนจกให้เป็น เพราะมีค่านิยมกันว่าสตรีใดที่สามารถทอผ้าจกได้จะเป็นผู้มีคุณสมบัติของกุลสตรี เหมาะสมพร้อมที่จะแต่งงานเป็นแม่บ้านได้ ฉะนั้น ในแต่ละครัวเรือนจะต้องมีการสอนและฝึกหัดให้ลูกสาว เมื่อใดผู้เป็นลูกสาวแต่งงาน เมื่อนั้นผู้เป็นแม่จะต้องเตรียมผ้าขึ้นตีนจกไว้สำหรับรับไหว้ ผ้าขึ้นตีนจกผืนนั้นผู้เป็นลูกสาวจะใช้นุ่ง หรือเก็บรักษาไว้จนเป็นมรดกตกทอดถึงลูกหลานในเวลาต่อมา ผ้าขึ้นตีนจกบางผืนถูกเก็บงำไว้จนถึงปัจจุบัน มีอายุยาวนาน

มากกว่าร้อยปี^{๒๙} ปัจจุบัน ผ้าจกไท-ยวน ราชบุรี พบว่า มีแหล่งกำเนิดแตกต่างกันตามลักษณะของ ลวดลาย แบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. ผ้าจกตระกูลคุบัว แหล่งที่พบมากคือ ตำบลคุบัว และตำบลดอนตะโก ลายที่ใช้ทอจก ได้แก่ ลายดอกเซีย ลายหักนกคู่ ลายโค้งแก้ง ลายหน้าหมอน และลายนกคู่กินน้ำฮ่อมเต้า โดยสร้าง ลวดลายด้วยการใช้ด้ายยืนเป็นสีดำ ด้ายพุ่งสีดำ จกแดงแซมเหลืองหรือเขียวพื้นผ้าเว้นพื้นดำไว้มาก เพื่อให้เห็นลายจกเด่นชัด ลายประกอบมีไม่มาก ความกว้างของตีนขึ้นประมาณ ๙-๑๑ นิ้ว

๒. ผ้าจกตระกูลดอนแร่ แหล่งที่พบมากคือ ตำบลดอนแร่ ตำบลห้วยไผ่ ตำบลหนองปลา หมอและตำบลรางบัว ลวดลายที่ใช้ได้แก่ ลายกาบ ลายกาบดอกแก้ว ลายนกคู่กินน้ำฮ่อมเต้า สร้าง ลวดลายด้วยการจกเต็มพื้นผ้าใช้ลายประกอบมาก เว้นพื้นดำไว้น้อยเพื่อให้ความเด่นชัดของลายหลัก ลดน้อยลงไม่นิยมใช้หลายสีโดยจะใช้สีแดงเป็นหลัก ความกว้างของตีนขึ้นประมาณ ๑๔-๑๕ นิ้ว

๓. ผ้าตระกูลจกหนองโพ-บางกะโด แหล่งที่พบคือ ตำบลหนองโพ บางกระโด มีลวดลาย สีเส้นและขนาดใกล้เคียงกับผ้าจกตระกูลคุบัว แตกต่างกันตรงชายผ้าตีนขึ้นผ้าจกของตระกูลหนองโพ- บางกะโด เว้นพื้นดำระหว่างชายชะเปาถึงเล็บเหลืองไว้มากกว่าผ้าจกตระกูลคุบัวลักษณะของ ลายนกคู่กินน้ำฮ่อมเต้าของตระกูลหนองโพ-บางกะโด มีหางยาวมากกว่าคล้ายกับพญาหงส์ใกล้เคียง กับลายนกของผ้าไท-พวนในภาคเหนือ

ดังนั้น ประชาชนจึงให้ความสำคัญต่อผ้าขึ้นตีนจก ที่ถือว่าเป็นลายผ้าขึ้นหนึ่งมีชื่อเสียง จนเป็นที่ยอมรับจากประชาชนที่กว้างขวางมากขึ้น มีภาครัฐให้การสนับสนุนช่วยเผยแพร่ให้เป็นที่ยอมรับ ชาวบ้านมีรายได้จากการประกอบอาชีพมากขึ้น ซึ่งยังสามารถยึดถือเป็นอาชีพหลักของผู้ ประกอบอาชีพด้านนี้^{๓๐} เนื่องจาก “ผ้าขึ้นตีนจก” นับเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกลุ่มคน ชาตินัชนัไท-ยวน ซึ่งใช้ทักษะทางด้านงานช่างฝีมือดั้งเดิม (พรบ.ส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรม พ.ศ.๒๕๕๙) ของช่างทอผ้า โดยลวดลายที่ผ่านผืน “ผ้าจก” หมายถึง ผ้าทอที่ทำขึ้นโดย กระบวนการทอสลักกับการล้วงหรือควักให้เกิดเป็นลวดลายและสีเส้น โดยการเพิ่มเส้นด้ายพุ่งพิเศษ เข้าไปเป็นช่วงๆ ตามลวดลายที่ต้องการไปจนตลอดความกว้างของผ้า การล้วงหรือควักโดยใช้ไม้ หรือ ขนเม่น หรือนิ้วมือ ยกขึ้นให้เกิดเป็นลวดลายที่สวยงาม ผ้าจกเป็นผ้าทอสำหรับประกอบหรือตกแต่ง ผ้าผืนใหญ่ ใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มสำหรับหญิงและชาย เช่น ทอเป็นเชิงขึ้น เรียกว่า ขึ้นตีนจก หรือทอเป็น ผ้าขึ้นลวดลายจกทั้งผืนก็ได้ หรือทอเป็นลวดลายจกแล้วนำไปประกอบส่วนต่างๆ ของสิ่งของเครื่องใช้ มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวได้รับการยอมรับ และมีการสืบทอดต่อๆ กันมาจากรุ่นสู่รุ่นหลาน

^{๒๙}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐.

^{๓๐}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๓, ช่างทอ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

เอกลักษณ์ของผ้าจกไท-ยวน จังหวัดราชบุรี มีความละเอียดอ่อนทั้งด้านการเลือกใช้สี ซึ่งนิยมใช้สีแดงเป็นพื้น ทั้งแดงสดและแดงคร่ำ ด้วยเชื่อว่าสีแดงเป็นสีแห่งพลังและความสดใส นอกจากนี้ยังมีลวดลายที่ประณีตวิจิตรงดงาม โดยลวดลายดั้งเดิมที่ทำสืบทอดต่อกันมา อาทิ ลายหักขอ เหลี้ยว ลายดอกจัน และลายมะลิเลื้อย โดยผ้าชิ้นดินจกไท-ยวน ของจังหวัดราชบุรี แบ่งออกเป็น ๓ สายตระกูลใหญ่ๆ ดังนี้

๑. ผ้าจกตระกูลคูบัว เป็นผ้าจกที่มีลายที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง เช่น ลายดอกเซีย ลายหักนกคู่ ลายโค้งแก้ง ลายหน้าหมอน และลายนกคู่กินน้ำอ่วมเต้า ผ้าจกตระกูลคูบัว พบมากในพื้นที่ตำบลคูบัว ตำบลดอนตะโก อำเภอเมืองราชบุรี โดยในการจกจะใช้เส้นด้ายยืนสีดำ ฟุ้งดำ ไม่มีลายประกอบมากลาย พื้นผ้าเว้นพื้นที่ว่างมากตามแบบของลวดลาย เพื่อจกให้เห็นลายผ้าชัดเจน ส่วนสีเส้นของเส้นใยที่ใช้ทอ จะใช้เส้นใยที่มีสีสันทากหลาย อาทิ จะใช้ฟุ้งดำจากแดง แขนเหลืองหรือเขียว เป็นต้น โดยดินชิ้นจะมีความกว้างประมาณ ๙-๑๕ นิ้ว

๒. ผ้าจกตระกูลหนองโพ-บางกะโด เป็นผ้าจกที่มีลวดลายขนาดและสีเส้นที่มีความใกล้เคียงกับจกตระกูลคูบัว เป็นผ้าจกที่ได้จากชุมชนไท-ยวน ในตำบลหนองโพ-บางกะโด อำเภอโพธาราม โดยผ้าจกตระกูลหนองโพ-บางกะโด จะมีความแตกต่างจากผ้าจกตระกูลคูบัว ตรงชายของดินชิ้น ซึ่งผ้าจกตระกูลหนองโพ-บางกะโด จะมีการเว้นพื้นที่ต่ำระหว่างลายชะเปาถึงเลียบเหลืองไว้กว้างมากกว่าผ้าจกตระกูลคูบัว และผ้าจกตระกูลหนองโพ-บางกะโดจะมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับลายนกของผ้าไท-ยวนในภาคเหนือ คือ ลักษณะของนกคู่กินน้ำอ่วมเต้าของผ้าจกตระกูลหนองโพ-บางกะโด จะมีหางที่ยาวมากกว่าผ้าจกตระกูลคูบัว

๓. ผ้าจกตระกูลดอนแร่ เป็นผ้าจกที่มีลายที่มีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง เช่น ลายกาบ ลายกาบดอกแก้ว และลายนกคู่กินน้ำอ่วมเต้า พบมากในชุมชนไท-ยวน ตำบลดอนแร่ ตำบลห้วยไผ่ อำเภอเมืองราชบุรี ตำบลหนองปลาหมอ อำเภอบ้านโป่ง และตำบลรางบัว อำเภอจอมบึง โดยลักษณะของการจก มีความหลากหลายของลวดลาย และจะมีการจกลายแน่นเต็มผืนผ้า มีการเว้นพื้นที่ต่ำไว้น้อย ทำให้ลดความเด่นชัดของลายหลักลงไป โดยจะคงสีเส้นของเส้นใยเป็นสีแดงเป็นหลัก จะไม่นิยมใช้เส้นใยหลายสี และดินชิ้นจะมีความกว้างประมาณ ๑๔-๑๕ นิ้ว^{๓๑}

๔.๒.๓ ลักษณะลวดลายผ้าชิ้นดินจกของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน ในจังหวัดราชบุรี

จังหวัดราชบุรีเป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่ชาวไท-ยวน ได้ย้ายถิ่นฐานมาตั้งบ้านเรือนจนเกิดเป็นชุมชนของชาวโยนกเชียงแสน หรือที่เรียกกันว่า “ไท-ยวน” ซึ่งอพยพมาจากเชียงแสน จังหวัด

^{๓๑} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑, วัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

เชียงราย ตั้งแต่เมื่อสองร้อยกว่าปีก่อน โดยเมื่อครั้งที่ยังอยู่เมืองเชียงแสนชาวบ้านจะนิยมทอผ้าจากที่มี ลวดลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวไว้ใช้งานเอง และเมื่อได้มาตั้งหลักแหล่งที่ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ก็นำภูมิปัญญาการทอผ้าจาก ของไท-ยวน ที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานมาเผยแพร่ด้วย เมื่อได้ปลูกบ้านเรือนอาศัยสมบูรณ์แล้วก็ได้ออผ้าด้วยวิธีจักเพื่อนำไปแปรรูปเป็นเครื่องแต่งกาย มิได้ มุ่งเน้นเพื่อจำหน่าย อาทิ ผ้าชิ้นตีนจก ผ้าขาวม้า ย่ามจก กระเป๋าคาดเอวจก เป็นต้น เอกลักษณ์ของ ผ้าชิ้นตีนจกไท-ยวน จังหวัดราชบุรีนั้นมีความละเอียดอ่อนทั้งด้านการเลือกใช้สีสันทัน ซึ่งนิยมใช้สีแดง เป็นพื้น ทั้งแดงสดและแดงคร่ำ ด้วยเชื่อว่าสีแดงเป็นสีแห่งพลังและความสดใสนอกจากนี้ยังมีลวดลาย ที่ประณีตวิจิตรงดงาม โดยลวดลายดั้งเดิมที่ทำสืบทอดต่อกันมากี่เช่น ลายหักขอ เหลียวลายดอกจัน และลายมะลิเลื้อย โดยผ้าจากไท-ยวน ของจังหวัดราชบุรีแบ่งออกเป็น ๓ สายตระกูลใหญ่ ๆ ดังนี้

สายที่ ๑ ผ้าจกตระกูลคูบัว เป็นผ้าจกที่มีลายที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง เช่น ลาย ดอกเซีย ลายหักนกคู่ ลายโค้งแกง ลายหน้าหมอน และลายนกคู่กินน้ำฮ่อมเต้า ผ้าจกตระกูลคูบัว จะ พบมากในตำบลคูบัว ตำบลดอนตะโก อำเภอเมือง โดยในการจกจะใช้เส้นด้ายยืนสีดำ ฟุ้งดำ โดยไม่มี ลายประกอบมากลาย พื้นผ้าเว้นพื้นดำไว้มากตามแบบของลวดลาย เพื่อจกให้เห็นลายผ้าชัดเจน ส่วน สีสันทันของเส้นใยที่ใช้ทอ จะใช้เส้นใยที่มีสีสันทันหลากหลาย อาทิ จะใช้ฟุ้งดำดำจกแดง แขนเหลืองหรือ เขียว เป็นต้น โดยตีนชิ้นจะมีความกว้างประมาณ ๙-๑๕ นิ้ว

สายที่ ๒ ผ้าจกตระกูลหนองโพ-บางกะโด เป็นผ้าจกที่มีลวดลายขนาดและสีสันทันที่มี ความใกล้เคียงกับจกตระกูลคูบัว เป็นผ้าจกที่ได้จากชุมชนไทยวน ในตำบลหนองโพ-บางกะโด อำเภอ โพธาราม โดยผ้าจกตระกูลหนองโพ-บางกะโด จะมีความแตกต่างจากผ้าจกตระกูลคูบัวตรงที่ ชายของ ตีนชิ้น ซึ่งผ้าจกตระกูลหนองโพ-บางกะโด จะมีการเว้นพื้นที่ดำระหว่างลายชะเปา ถึงเล็บเหลืองไว้ กว้างมากกว่าผ้าจกตระกูลคูบัว และผ้าจกตระกูลหนองโพ-บางกะโดจะมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับลาย นกของผ้าไท-พวนในภาคเหนือ คือ ลักษณะของนกคู่กินน้ำฮ่อมเต้าของผ้าจกตระกูลหนองโพ-บางกะโด จะมีหางที่ยาวมากกว่าผ้าจกตระกูลคูบัว

สายที่ ๓ ผ้าจกตระกูลดอนแร่ เป็นผ้าจกที่มีลายที่มีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง เช่น ลาย กาบ ลายกาบดอกแก้ว และลายนกคู่กินน้ำฮ่อมเต้า พบมาในชุมชนไท-ยวน ตำบลดอนแร่ ตำบลห้วย ไร่ ตำบลหนองปลาหมอและตำบลรางบัว โดยลักษณะของการจก จะประกอบด้วยความหลากหลาย ของลวดลาย และจะมีการจกลายแน่นเต็มผืนผ้า มีการเว้นพื้นดำไว้น้อย ทำให้ลดความเด่นชัดของลาย หลักลงไป โดยจะคงสีสันทันของเส้นใยเป็นสีแดงเป็นหลัก จะไม่นิยมใช้เส้นใยหลายสี และตีนจกจะมี ความกว้างประมาณ ๑๔-๑๕ นิ้ว ลวดลายผ้าตีนจกซึ่งเป็นลายดั้งเดิมของชาวไท-ยวนราชบุรี มี ๘ ลาย คือ ดอกเซีย กาบ หน้าหมอน โค้งแกง กาบดอกแก้ว โค้งแกงซ้อนเซีย กาบซ้อนหัก และหักนกคู่ ส่วน กลุ่มบ้านขุนยายซ้อน กำลังหาญ ลักษณะของลวดลายและการเรียกชื่อลาย มีความแตกต่างกันไปบ้าง

แต่มี ๘ ลายเช่นเดียวกัน ได้แก่ เชื้อซ้นหัก เชื้อซ้นเซีย หักซ้นหัก โกงแก้ง หน้าหมอน เกี้ยวซ้น กาบ ซ้นกาบ และหักดำ^{๓๒} อย่างไรก็ตาม อุดม สมพร ผู้เป็นลูกหลาน ไท-ยวนท่านหนึ่ง ได้ทำการรวบรวมลายผ้าจากโบราณของชาวไท-ยวนที่อพยพมาอยู่ราชบุรี แล้วนำภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกมาถ่ายทอดสู่ลูกหลาน นับถึงช่วงปี ๒๕๓๗ ได้จำนวน ๘ ลาย ต่อมาในปี ๒๕๓๘ ท่านได้ออกแบบลายผ้าตีนจกใหม่ โดยนำรูปทรงของดอกแคทรายมาสร้างเป็นลายผ้าจกลายที่ ๙ ชื่อ ลายแคทราย^{๓๓} ได้แก่

๑. ลายดอกเซีย
๒. ลายกาบ
๓. ลายหน้าหมอน
๔. ลายโกงแก้ง
๕. ลายกาบดอกแก้ว
๖. ลายโกงแก้งซ้นเซีย
๗. ลายกาบซ้นหัก
๘. ลายหักนกคู่
๙. ลายแคทราย

สำหรับ การทอผ้าจกของชาวไท-ยวน ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต พื้นฐานของการดำรงชีวิต ศาสนา ความเชื่อ ซึ่งแฝงไว้ด้วยภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ปัจจุบันศิลปะการทอผ้าจก ได้รับการสนับสนุนและสืบทอดโดยกลุ่มลูกหลานชาวนไท-ยวนเอง ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าภาคภูมิใจยิ่ง^{๓๔} อย่างไรก็ตาม ควรมีการประชาสัมพันธ์ ภาครัฐให้การสนับสนุนมากขึ้น เพื่อให้ประชาชนจังหวัดใกล้เคียงหรือจังหวัดอื่นๆ ที่รู้จัก เพื่อเพิ่มช่องทางการตลาด ทำให้เพิ่มรายได้แก่ผู้

^{๓๒} วรรณ โชคบรรดาลสุข กุลยา อนุโลก และวรลักษณ์ ทองประยูร. การถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกไท-ยวนในจังหวัดราชบุรี. วารสาร สมาคมนักวิจัย, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๕๙) : ๑๖๖.

^{๓๓} อุดม สมพร, ๒๕๔๐ อ้างใน วรรณ โชคบรรดาลสุข กุลยา อนุโลก และวรลักษณ์ ทองประยูร. การถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกไท-ยวนในจังหวัดราชบุรี. วารสาร สมาคมนักวิจัย, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๕๙) : ๑๗๑.

^{๓๔} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๓, ข้าราชการบำนาญ (อาชีพครู) ประธานวัฒนธรรมตำบลหนองปลาหมอ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖ ; กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, “ผ้าจก” มรดกทางวัฒนธรรมไท-ยวน จังหวัดราชบุรี, [ออนไลน์], แหล่งอ้างอิง : <https://shorturl.asia/U4HmG> [๒๖ เมษายน ๒๕๖๖]

ประกอบอาชีพผ้าทอ และชาวบ้านมีรายได้มากขึ้น^{๓๕} ควรสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมการทอผ้าตีนจกนี้ให้แก่เยาวชนในพื้นที่ ให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับผ้าขึ้นตีนจกซึ่งเป็นลายผ้าที่มีเอกลักษณ์และมีมูลค่าสูง^{๓๖} ควรพัฒนาผ้าขึ้นตีนจกตลอดไป^{๓๗} ควรอย่างยิ่งที่ต้องอนุรักษ์วัฒนธรรมการทอผ้าขึ้นลายจก ให้อยู่คู่กับชาวไทย-ยวนต่อไป เพื่อสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์^{๓๘} ควรสร้างรูปแบบและแนวทางการสืบทอดการทอผ้าขึ้นตีนจกราชบุรี^{๓๙} ประชาชนให้ความสำคัญต่อผ้าขึ้นตีนจก ที่ถือว่าเป็นลายผ้าขึ้นหนึ่งมีชื่อเสียงจนเป็นที่ยอมรับจากประชาชนที่กว้างขวางมากขึ้น มีภาครัฐให้การสนับสนุนช่วยเผยแพร่ให้เป็นที่ยอมรับ ชาวบ้านมีรายได้จากการประกอบอาชีพมากขึ้น ซึ่งยังสามารถยึดถือเป็นอาชีพหลักของผู้ประกอบอาชีพด้านนี้^{๔๐} เพราะมีความโดดเด่นทั้งด้านการทอผ้า การย้อมสี และการออกแบบลวดลาย^{๔๑} มีการนำสิ่งที่ได้มาจากประวัติศาสตร์มาพัฒนา คือ มีการนำรูปแบบการทอผ้าสมัยก่อนมาทำการทอผ้าและพัฒนาารูปแบบ แต่ลวดลายยังคงเดิม^{๔๒} ประกอบด้วย ๘ ลวดลายหลัก ๆ คือ ลายกาบ ลายกาบซ้อนหัก ลายกาบดอกแก้ว ลายดอกเซีย ลายโค้งแก้ง ลายโค้งแก้งซ้อนเซีย ลายหน้าหมอน ลายหักนกคู่^{๔๓} นอกจากนั้น ยังมีลวดลายอื่น ๆ ที่คิดค้นขึ้นมาใหม่ แต่ก็ยังเป็นลายเฉพาะตัวของผ้าทอจากจังหวัดราชบุรีที่สวยงาม อาทิ ลายดอกกล้วยไม้ ลายผึ้ง เป็นต้น กลุ่มผู้ทอผ้าจากต้องมีมาตรการเก็บรวบรวมข้อมูลและจัดทำขั้นตอนการทอผ้า ศิลปะและวัฒนธรรมในการทอผ้า เพื่อให้ประชาชนที่สนใจได้รับข้อมูลเกี่ยวกับผ้าขึ้นตีนจก และขั้นตอน วิธีการทอผ้าขึ้นตีนจกในทุกขั้นตอน เส้นไหมของผ้า ความเป็นมา การเก็บรวบรวมข้อมูลให้มากที่สุด เพื่อให้ประชาชนที่สนใจได้รับข้อมูลที่เป็นจริงเกี่ยวกับผ้าขึ้นตีนจกมากที่สุด^{๔๔}

สรุปได้ว่า ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ยวน ในจังหวัดราชบุรี ได้แก่ มรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ยวน ประเพณีที่สืบทอดมาหลายชั่วอายุคน ได้แก่ ๑) ประเพณี

^{๓๕} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๓, ช่างทอ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๓๖} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๙, ช่างทอ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๓๗} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๕, ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๓๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๕, แพทย์ประจำตำบลห้วยไผ่, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๓๙} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๑, สมาชิกกลุ่มทอผ้า, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๔๐} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๓, ช่างทอ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๔๑} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๑, สมาชิกกลุ่มทอผ้า, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๔๒} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๒, รองประธานศูนย์หัตถกรรมพื้นล้านราชบุรี วัฒนาหนอง, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๔๓} อุดม สมพร, ๒๕๓๘ อ้างใน รสา สุนทรายุทธ, โครงการวิจัยการออกแบบผลิตภัณฑ์และการบริการสำหรับชุมชนหัตถกรรมท้องถิ่นผ้าจก ไทยวน จังหวัดราชบุรี เพื่อขยายกลุ่มงานผลิตภัณฑ์ออกแบบตกแต่งภายในด้วยนวัตกรรมขึ้นรูปผ้าด้วยแม่พิมพ์และสิ่งทอสีเขียว, วารสารศิลปกรรมบูรพา, ๒๕๖๒ : ๔๑-๔๓.

^{๔๔} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๓, ช่างทอ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

ไปเชิง ๒) ประเพณีเที่ยวช่วง และ ๓) ประเพณีบุญกลางบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน ได้แก่ ๑) จ้อย ๒) ต่อไก่ ๓) ผีฮื้อ หรือผีกะลา ๔) ผีลุ่ม และ ๕) ผีมะกวก **ความเชื่อ** ทุกครัวเรือนของไทย-ยวน ยังคงเชื่อและนับถือผีบรรพชน เช่น บรวงสรวง (เลี้ยงผี) เช่นเมื่อลูกสาวบ้านใดแต่งงาน หรือทำผิดผีจะต้องไปบอกกล่าว หรือขอขมาผีประจำตระกูล (ผีบรรพชน) **และการแต่งกาย** เป็นการแต่งกายของชาวไทยยวนจะนิยมนุ่งซิ่นผ้าฝ้ายทอด้วยกึ่งทอมือ เป็นลายแบบโบราณ ที่มีการยกมุกเป็นลวดลายดอกและมีสีสันสวยงาม ได้แก่ ๑) การแต่งกายของผู้หญิงชาวไทย-ยวนสมัยแรกยุคถิ่นฐานดั้งเดิม แต่งกายแบบดั้งเดิมตามเอกลักษณ์ของชนชาติ คือ นุ่งผ้าซิ่นตีนจก ซิ่นตา ซิ่นขัว ซิ่นแล และเคียนอกด้วยผ้าแถบ เมื่อต้องทำงานหรือทอผ้าในบ้าน ทั้งนี้ ผู้หญิงที่มีฐานะจะสวมสร้อยทองที่คอ สร้อยถั่วแปบ (สายสะพาย) และ ๒) การแต่งกายของผู้ชายไทย-ยวน นุ่งกางเกงขักปกย้อมสีคล้ำ (คล้ายกางเกงจีน) สวมเสื้อแลบแดง ตกแต่งด้วยกระดุมเงิน คาดเอวด้วยกระเป๋ากสำหรับใส่สัมภาระ

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลฐานข้อมูล (Big Data) ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าซิ่นตีนจกตระกูลราชบุรี

๔.๓.๑ ประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ยวนราชบุรี แบ่งออกเป็น ๓ ช่วง ได้แก่ ๑) กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ยวนดั้งเดิม ชาวไทย-ยวนราชบุรีมีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน โดยสามารถค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ไทย-ยวนว่า มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่ “เชียงแสน” ตั้งแต่สมัยล้านนา ล้านช้าง ๒) กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ยวนราชบุรี ปัจจุบันชาวไทย-ยวนได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ริมแม่น้ำแม่กลองริมฝั่งขวา ถัดจากตัวเมืองปัจจุบันไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๒ กิโลเมตร ดังกล่าวมาแล้ว ต่อมาขยายครัวเรือนออกไปจากที่เดิมอีกหลายพื้นที่ อาทิ ในอำเภอเมือง ที่ตำบลคูบัว ตำบลอ่างทอง ตำบลดอนแร่ ตำบลห้วยไผ่ ตำบลเจดีย์หัก ตำบลหินกอง เป็นต้น ชาวไทย-ยวนต่างก็สร้างวัดไว้ทำบุญของตนเอง อาทิ วัดคูบัว วัดดอนตะโก วัดใหญ่อ่างทอง วัดนาหนอง วัดหนามพุงดอ วัดเขาลอยมูลโค วัดใหม่นครบาล ฯลฯ อำเภอโพธารามที่ตำบลหนองโพ ตำบลบางกะโด อำเภอบ้านโป่ง ที่ตำบลหนองปลาหมอ อำเภอปากท่อที่ตำบลอ่างหิน ตำบลนาออก ตำบลทุ่งหลวง (บางส่วน) ตำบลบ่อกระดาน อำเภอบางแพที่ตำบลวัดแก้ว อำเภोजอมบึง ที่ตำบลรางบัว อำเภอสวนผึ้ง ที่ตำบลท่าเคย นาขุนแสน ทุ่งแหลม บ้านป่าหวาย บ้านซำหนองหมี่ บ้านนาไผ่เดียว บ้านหนองกลางเนิน และ ๓) กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ยวนกลุ่มต่างๆ ในราชบุรีปัจจุบัน ชาวไทย-ยวนในราชบุรี ใช้พื้นที่ดินทำการเกษตรและสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย มีการกระจายตัวไปในพื้นที่ต่างๆ โดยรอบเพื่อหาที่ทำกินเพิ่ม และมีกลุ่มใหญ่ตั้งถิ่นฐานในเขตตำบลคูบัวในปัจจุบัน ในการอยู่อาศัยสร้างบ้านเรือนนั้นชาวไทย-ยวนมีรูปแบบวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอัตลักษณ์และวิถีชีวิตเป็นของตัวเอง ความเชื่อและภูมิปัญญาต่างๆ ได้มีการสืบทอดต่อกันมา และถูกนำมาประยุกต์และดัดแปลงให้เข้ากับบริบทแวดล้อมใหม่

๔.๓.๒ ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน ในจังหวัดราชบุรี ได้แก่ มรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน ประเพณีที่สืบทอดมาหลายชั่วอายุคน ได้แก่ ๑) ประเพณี ไปเจ็ง ๒) ประเพณีเที่ยวช่วง และ ๓) ประเพณีบุญกลางบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน ได้แก่ ๑) จ้อย ๒) ต่อไก่ ๓) ผีฮ้อ หรือผีกะลา ๔) ผีสุม และ ๕) ผีมะกวก **ความเชื่อ** ทุกครัวเรือนของไท-ยวน ยังคงเชื่อ และนับถือผีบรรพชน เช่น บรรพสรวง (เลี้ยงผี) เช่นเมื่อลูกสาวบ้านใดแต่งงาน หรือทำผัดผัจะต้องไป บอกกล่าว หรือขอขมาผีประจำตระกูล (ผีบรรพชน) **และการแต่งกาย** เป็นการแต่งกายของชาวไทย ยวนจะนิยมนุ่งซิ่นผ้าฝ้ายทอด้วยกี่ทอมือ เป็นลายแบบโบราณ ที่มีการยกมุกเป็นลวดลายดอกและมี สีล้วนสวยงาม ได้แก่ ๑) การแต่งกายของผู้หญิงชาวไท-ยวนสมัยแรกยุคถิ่นฐานดั้งเดิม แต่งกายแบบ ดั้งเดิมตามเอกลักษณ์ของชนชาติ คือ นุ่งผ้าซิ่นตีนจก ซิ่นตา ซิ่นชัว ซิ่นแล และเคียนอกด้วยผ้าแถบ เมื่อต้องทำงานหรือทอผ้าในบ้าน ทั้งนี้ ผู้หญิงที่มีฐานะจะสวมสร้อยทองที่คอ สร้อยถั่วแปบ (สายสะพาย) และ๒) การแต่งกายของผู้ชายไท-ยวน นุ่งกางเกงชักปักษ์อมสีคล้าม (คล้ายกางเกงจีน) สวมเสื้อแถบแดง ตกแต่งด้วยกระดุมเงิน คาดเอวด้วยกระเปาะสำหรับใส่สัมภาระ ผ้าตีนจกของชาว ไท-ยวน ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตพื้นฐานของการดำรงชีวิต ศาสนา ความ เชื่อ ซึ่งแฝงไว้ด้วยภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ปัจจุบันศิลปะการทอผ้าจก ได้รับการสนับสนุนและสืบ ทอดโดยกลุ่มลูกหลานชาวนไท-ยวนเอง ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าภาคภูมิใจยิ่ง ที่สำคัญเป็นแหล่งที่มีความ น่าเชื่อถือและเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักสะสมผ้าที่มีเอกลักษณ์และมีมูลค่าสูง ยังต้องการผ้าจากกลุ่มผู้ผลิตจากชุมชน “คูบัว” อย่างกว้างขวาง

๔.๓.๓ ฐานข้อมูล (Big Data) ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าซิ่น ตีนจกตระกูลราชบุรี

ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าซิ่นตีนจกตระกูลราชบุรี แบ่งออกเป็น ๓ สายตระกูลใหญ่ๆ ดังนี้

สายที่ ๑ ผ้าจกตระกูลคูบัว เป็นผ้าจกที่มีลายที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง เช่น ลายดอก เชียว ลายหักนกคู่ ลายโค้งงอ ลายหน้าหมอน และลายนกคู่กินน้ำห่มเต้า ผ้าจกตระกูลคูบัว จะพบ มากในตำบลคูบัว ตำบลดอนตะโก อำเภอมะนัง โดยในการจกจะใช้เส้นด้ายยืนสีดำ ฟุ้งดำ โดยไม่มีลาย ประกอบมากลาย พื้นผ้าเว้นพื้นดำไว้มากตามแบบของลวดลาย เพื่อจกให้เห็นลายผ้าชัดเจน ส่วนสีสัน ของเส้นใยที่ใช้ทอ จะใช้เส้นใยที่มีสีสันหลากหลาย อาทิ จะใช้ฟุ้งดำดำจกแดง เข้มเหลืองหรือเขียว เป็นต้น โดยดินซิ่นจะมีความกว้างประมาณ ๙-๑๕ นิ้ว

สายที่ ๒ ผ้าจกตระกูลหนองโพ-บางกะโด เป็นผ้าจกที่มีลวดลายขนาดและสีสันที่มีความ ใกล้เคียงกับจกตระกูลคูบัว เป็นผ้าจกที่ได้จากชุมชนไทยวน ในตำบลหนองโพ-บางกะโด อำเภอมะ นัง โดยผ้าจกตระกูลหนองโพ-บางกะโด จะมีความแตกต่างจากผ้าจกตระกูลคูบัวตรงที่ ชายของ

ตีนจีน ซึ่งผ้าจกตระกูลหนองโพ-บางกะโด จะมีการเว้นพื้นที่ต่ำระหว่างลายชะเปา ถึงเล็บเหลืองไว้กว้างมากกว่าผ้าจกตระกูลคูบัว และผ้าจกตระกูลหนองโพ-บางกะโดจะมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับลายนกของผ้าไท-พวนในภาคเหนือ คือ ลักษณะของนกคู่กินฮ่อมเต้าของผ้าจกตระกูลหนองโพ-บางกะโดจะมีหางที่ยาวมากกว่าผ้าจกตระกูลคูบัว

สายที่ ๓ ผ้าจกตระกูลดอนแร่ เป็นผ้าจกที่มีลายที่มีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง เช่น ลายกาบ ลายกาบดอกแก้ว และลายนกคู่กินน้ำฮ่อมเต้า พบมาในชุมชนไท-ยวน ตำบลดอนแร่ ตำบลห้วยไผ่ ตำบลหนองปลาหมอและตำบลรางบัว โดยลักษณะของการจก จะประกอบด้วยความหลากหลายของลวดลาย และจะมีการจกลายแน่นเต็มผืนผ้า มีการเว้นพื้นที่ต่ำไว้น้อย ทำให้ลดความเด่นชัดของลายหลักลงไป โดยจะคงสีสันของเส้นใยเป็นสีแดงเป็นหลัก จะไม่นิยมใช้เส้นใยหลายสี และตีนจกจะมีความกว้างประมาณ ๑๔-๑๕ นิ้ว ลวดลายผ้าตีนจกซึ่งเป็นลายดั้งเดิมของชาวไท-ยวนราชบุรี มี ๘ ลาย คือ ดอกเซีย กาบ หน้าหมอน โกงแก้ง กาบดอกแก้ว โกงแก้งซ้อนเซีย กาบซ้อนหัก และหักนกคู่ ส่วนกลุ่มบ้านคุณยายซ้อน กำลังหาญ ลักษณะของลวดลายและการเรียกชื่อลาย มีความแตกต่างกันไปบ้าง แต่มี ๘ ลายเช่นเดียวกัน ได้แก่ เซียซ้อนหัก เซียซ้อนเซีย หักซ้อนหัก โกงแก้ง หน้าหมอน เกี้ยวซ้อน กาบ ซ้อนกาบ และหักดำ^{๔๕} อย่างไรก็ตาม อุดม สมพร ผู้เป็นลูกหลาน ไท-ยวนท่านหนึ่ง ได้ทำการรวบรวมลายผ้าจกโบราณของชาวไท-ยวนที่อพยพมาอยู่ราชบุรี แล้วนำภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกมาถ่ายทอดสู่ลูกหลาน นับถึงช่วงปี ๒๕๓๗ ได้จำนวน ๘ ลาย ต่อมาในปี ๒๕๓๘ ท่านได้ออกแบบลายผ้าตีนจกใหม่ โดยนำรูปทรงของดอกแคทรายมาสร้างเป็นลายผ้าจกลายที่ ๙ ชื่อ ลายแคทราย^{๔๖} ได้แก่

๑. ลายดอกเซีย
๒. ลายกาบ
๓. ลายหน้าหมอน
๔. ลายโกงแก้ง
๕. ลายกาบดอกแก้ว
๖. ลายโกงแก้งซ้อนเซีย

^{๔๕} วรรณ โชคบรรดาลสุข กุลยา อนุโลก และวรลักษณ์ ทองประยูร. การถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกไท-ยวนในจังหวัดราชบุรี. วารสาร สมาคมนักวิจัย, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๕๙) : ๑๖๖.

^{๔๖} อุดม สมพร, ๒๕๔๐ อ้างใน วรรณ โชคบรรดาลสุข กุลยา อนุโลก และวรลักษณ์ ทองประยูร. การถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกไท-ยวนในจังหวัดราชบุรี. วารสาร สมาคมนักวิจัย, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๕๙) : ๑๗๑.

๗. ลายกาบซ้อนหัก

๘. ลายหักนกคู่

๙. ลายแคทราย

การจัดทำศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม โดยการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลด้านวัฒนธรรมต่างๆ ในพื้นที่จังหวัดราชบุรี ซึ่งในการจัดเก็บข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของการทอผ้าขึ้นตีนจก มีการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ ทั้งด้านภูมิปัญญาการทอ ประเภท เครื่องมือและวัสดุที่ใช้ในการทอ รวมไปถึงการจัดเก็บข้อมูลมีความครอบคลุมทุกพื้นที่ภายในจังหวัดราชบุรี และมีการนำเข้าสู่ที่ประชุมคณะกรรมการพิจารณา ก่อนการบันทึกข้อมูลลงในระบบฐานข้อมูลกลางของกระทรวงวัฒนธรรม ที่เป็นฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ให้บริการสืบค้นข้อมูลด้วยเทคโนโลยี AI ในการแยกแยะ วิเคราะห์คำ หรือภาพที่สืบค้นข้อมูลจากฐานข้อมูลใหญ่ ตามหมวดหมู่ข้อมูลเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประกอบด้วย อาหาร ผ้าและการแต่งกาย ศิลปะการต่อสู้ เทศกาล ภาพยนตร์ บริบททางวัฒนธรรมทั่วไป และเครือข่ายทางวัฒนธรรม^{๔๗} ต้องพัฒนาไปในทิศทางที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ โดยเฉพาะลายที่เป็นเอกลักษณ์ของผ้าขึ้นตีนจกไท-ยวนราชบุรี^{๔๘} กลุ่มผู้ทอผ้าจากต้องมีมาตรการเก็บรวบรวมข้อมูลและจัดทำขั้นตอนการทอผ้า ศิลปะและวัฒนธรรมในการทอผ้า เพื่อให้ประชาชนที่สนใจได้รับข้อมูลเกี่ยวกับผ้าขึ้นตีนจก และขั้นตอน วิธีการทอผ้าขึ้นตีนจกในทุกขั้นตอน เส้นหัวของผ้า ความเป็นมา การเก็บรวบรวมข้อมูลให้มากที่สุด เพื่อให้ประชาชนที่สนใจได้รับข้อมูลที่เป็นจริงเกี่ยวกับผ้าขึ้นตีนจกมากที่สุด^{๔๙} จัดให้มีกิจกรรมการทอผ้าขึ้นตีนจก และควรให้ความรู้แก่เยาวชนรุ่นหลังทั้งที่สนใจ หรือที่ต้องการสร้างอาชีพเชิงวัฒนธรรมพื้นถิ่นของชาวไท-ยวน^{๕๐} ร่วมมือกันจัดกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับผ้าขึ้นตีนจกให้ต่อเนื่อง^{๕๑} สร้างฐานข้อมูลที่ครอบคลุมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยสืบค้นและเสนอตั้งแต่รุ่นปู่-ย่า, ตา-ยาย, และทวด ลงมาถึงรุ่นบุตรหลาน เพื่อให้ผู้สนใจวัฒนธรรมไท-ยวนได้ทราบข้อมูลที่เป็นจริงตามประวัติศาสตร์^{๕๒}

^{๔๗} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑, วัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๔๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๒, รองประธานศูนย์หัตถกรรมพื้นล้านราชบุรี วัฒนาหนอง, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๔๙} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๓, ช่างทอ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๕๐} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๙, ช่างทอ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๕๑} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๕, ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๕๒} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๕, แพทย์ประจำตำบลห้วยไผ่, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

สรุปได้ว่า ประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนราชบุรี แบ่งออกเป็น ๓ ช่วง ดังนี้ ๑) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนดั้งเดิม ชาวไท-ยวนราชบุรีมีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน โดยสามารถค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ไท-ยวนว่า มีภูมิลำเนาตั้งเดิมอยู่ที่ “เชียงใหม่” ตั้งแต่สมัยล้านนา ล้านช้าง ๒) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนราชบุรี ปัจจุบันชาวไท-ยวนได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ริมแม่น้ำแม่กลองริมฝั่งขวา ถัดจากตัวเมืองปัจจุบันไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๒ กิโลเมตร และ ๓) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนกลุ่มต่างๆ ในราชบุรีปัจจุบัน ชาวไท-ยวนในราชบุรี ใช้พื้นที่ดินทำการเกษตรและสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย มีการกระจายตัวไปในพื้นที่ต่างๆ โดยรอบเพื่อหาที่ทำกินเพิ่ม และมีกลุ่มใหญ่ตั้งถิ่นฐานในเขตตำบลคูบัวในปัจจุบัน ส่วนประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน ในจังหวัดราชบุรี ได้แก่ มรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน ประเพณีที่สืบทอดมาหลายชั่วอายุคน ได้แก่ ๑) ประเพณีไปเซิ้ง ๒) ประเพณีเที่ยวข่วง และ ๓) ประเพณีบุญกลางบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน ได้แก่ ๑) จ้อย ๒) ต่อไก่ ๓) ฝั้ว หรือฝักละ ๔) ฝั้วส้ม และ ๕) ฝั้วมะกั่ว ความเชื่อ ทุกครัวเรือนของไท-ยวน ยังคงเชื่อและนับถือผีบรรพชน เช่น บรวงสรวง (เลี้ยงผี) เช่นเมื่อลูกสาวบ้านใดแต่งงาน หรือทำผัดผัสดองไปบอกกล่าว หรือขอขมาผีประจำตระกูล (ผีบรรพชน) และการแต่งกาย เป็นการแต่งกายของชาวไทยวนจะนิยมนุ่งผ้าฝ้ายทอด้วยมือ เป็นลายแบบโบราณ ที่มีการยกมุกเป็นลวดลายดอกและมีสีสันทสวยงาม ได้แก่ ๑) การแต่งกายของผู้หญิงชาวไท-ยวนสมัยแรกยุคถิ่นฐานดั้งเดิม แต่งกายแบบดั้งเดิมตามเอกลักษณ์ของชนชาติ คือ นุ่งผ้าขึ้นตีนจก ขึ้นตา ขึ้นชีว ขึ้นแล และเคียนอกด้วยผ้าแถบเมื่อต้องทำงานหรือทอผ้าในบ้าน ทั้งนี้ ผู้หญิงที่มีฐานะจะสวมสร้อยทองที่คอ สร้อยถั่วแปบ (สายสะพาย) และ ๒) การแต่งกายของผู้ชายไท-ยวน นุ่งกางเกงขักปกย้อมสีคราม (คล้ายกางเกงจีน) สวมเสื้อแถบแดงตกแต่งด้วยกระดุมเงิน คาดเอวด้วยกระเปาะสำหรับใส่สัมภาระ สำหรับลายผ้าตีนจก มี ๙ ลาย ได้แก่ ๑) ลายดอกเซีย ๒) ลายกาบ ๓) ลายหน้าหมอน ๔) ลายโก้งแก้ง ๕) ลายกาบดอกแก้ว ๖) ลายโก้งแก้งซ้อนเซีย ๗) ลายกาบซ้อนหัก ๘) ลายหักนกคู่ และ ๙) ลายแคทราย

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี” สามารถสรุปองค์ความรู้จากการวิจัยตามแผนภาพที่ ๔.๑ ได้ดังนี้

ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี

ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ ไท-ยวน จังหวัดราชบุรี	ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมกลุ่ม ชาติพันธุ์ไท-ยวน ราชบุรี	ฐานข้อมูล (Big Data) ผ้าขึ้นตีน จกตระกูลราชบุรี
<p>- กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนดั้งเดิม ชาวไท-ยวนราชบุรีมีประวัติความเป็นมาอย่างนาน โดยสามารถค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ไท-ยวนว่า มีภูมิลำเนาตั้งเดิมอยู่ที่ “เชียงแสน” ตั้งแต่สมัยล้านนา ล้านช้าง</p> <p>-กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนราชบุรี ได้แก่ อำเภอเมือง ที่ตำบลคูบัว ตำบลอ่างทอง ตำบลดอนแร่ ตำบลห้วยไผ่ ตำบลเจดีย์หัก ตำบลหินกอง เป็นต้น ชาวไท-ยวนต่างก็สร้างวัดไว้ทำบุญของตนเอง อาทิ วัดคูบัว วัดดอนตะโก วัดใหญ่ อ่างทอง วัดนาหนอง วัดหนามพุงตอ วัดเขาลอยมูลโค วัดใหม่นครบาล ฯลฯ อำเภอโพธารามที่ตำบลหนองโพ ตำบลบางกะโด อำเภอบ้านโป่ง ที่ตำบลหนองปลาหมอ อำเภอปากท่อที่ตำบลอ่างหิน ตำบลนาคอก ตำบลทุ่งหลวง (บางส่วน) ตำบลบ่อกระดาน อำเภอบางแพที่ตำบลวัดแก้ว อำเภอจอมบึง ที่ตำบลรางบัว อำเภอสวนผึ้ง ที่ตำบลท่าเคย นาขุนแสน ทุ่งแหลมบ้านป่า</p>	<p>-ประเพณีไปเซิ้ง การละเล่นพื้นบ้าน ความเชื่อ และการแต่งกาย ได้แก่ ๑) การแต่งกายของผู้หญิงชาวไท-ยวนสมัยแรกยุคถิ่นฐานดั้งเดิม แต่งกายแบบดั้งเดิมตามเอกลักษณ์ของชนชาติ คือ นุ่งผ้าขึ้นตีนจก ขึ้นตา ขึ้นขีว ขึ้นแล้ และ ๒) การแต่งกายของผู้ชายไท-ยวน นุ่งกางเกงชักปีก ย้อมสีคราม (คล้ายกางเกงจีน) สวมเสื้อแลบแดง ตกแต่งด้วยกระดุมเงิน คาดเอวด้วยกระเปาะ ถักสำหรับใส่สัมภาระ</p>	<p>-ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี แบ่งออกเป็น ๓ สายตระกูลใหญ่ๆ ได้แก่ สายที่ ๑ ผ้าจกตระกูลคูบัว สายที่ ๒ ผ้าจกตระกูลหนองโพ-บางกะโด และสายที่ ๓ ผ้าจกตระกูลดอนแร่</p> <p>-ลายผ้าขึ้นตีนจกมี ๙ ลาย ได้แก่ ๑) ลายดอกเซีย ๒) ลายกาบ ๓) ลายหน้าหมอน ๔) ลายโก้งแก้ง ๕) ลายกาบดอกแก้ว ๖) ลายโก้งแก้งซ้อน (เซีย๗) ลายกาบซ้อนหัก ๘) ลายหักนกคู่และ ๙) ลายแคทราย</p> <p>-ฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ให้บริการสืบค้นข้อมูลด้วยเทคโนโลยี AI ในการแยกแยะวิเคราะห์คำ หรือภาพที่สืบค้นข้อมูลจากฐานข้อมูลใหญ่ ตามหมวดหมู่ ข้อมูลเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประกอบด้วย อาหาร ผ้าและการแต่งกาย ศิลปะการต่อสู้ เทศกาล ภาพยนตร์ บริบททางวัฒนธรรมทั่วไป และเครือข่ายทางวัฒนธรรม</p>

<p>หวาย บ้านซึ้งหนองหมี บ้านนาไฮ้เดียว บ้านหนองกลางเนิน</p> <p>-กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนกลุ่มต่างๆ ในราชบุรีปัจจุบัน ใช้พื้นที่ดินทำการเกษตรและสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย มีการกระจายตัวไปในพื้นที่ต่างๆ โดยรอบเพื่อหาที่ทำกินเพิ่ม และมีกลุ่มใหญ่ตั้งถิ่นฐานในเขตตำบลคูบัวในปัจจุบัน ในการอยู่อาศัยสร้างบ้านเรือนนั้นชาวไท-ยวนมีรูปแบบวิถีชีวิตและวัฒนธรรม อัตลักษณ์และวิถีชีวิตเป็นของตนเอง ความเชื่อและภูมิปัญญาต่างๆ ได้มีการสืบทอดต่อกันมา และถูกนำมาประยุกต์และดัดแปลงให้เข้ากับบริบทแวดล้อมใหม่</p>		
--	--	--

แผนภาพที่ ๔.๑ ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี

จากแผนภาพที่ ๔.๑ ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี สามารถอธิบายองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยได้ดังนี้

๔.๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

๑. ประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน จังหวัดราชบุรี

ประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนราชบุรี แบ่งออกเป็น ๓ ช่วง ได้แก่ ๑) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนดั้งเดิม ชาวไท-ยวนราชบุรีมีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน โดยสามารถค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ไท-ยวนว่า มีภูมิลำเนาตั้งเดิมอยู่ที่ “เชียงแสน” ตั้งแต่สมัยล้านนา ล้านช้าง ๒) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนราชบุรี ปัจจุบันชาวไท-ยวนได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ริมแม่น้ำแม่กลองริมฝั่งขวา ถัดจากตัวเมืองปัจจุบันไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๒ กิโลเมตร ดังกล่าวมาแล้ว ต่อมาขยายครัวเรือนออกไปจากที่เดิมอีกหลายพื้นที่ อาทิ ในอำเภอเมือง ที่ตำบลคูบัว ตำบลอ่างทอง ตำบลดอนแร่ ตำบลห้วยไผ่ ตำบลเจดีย์หัก ตำบลหินกอง เป็นต้น ชาวไท-ยวนต่างก็สร้างวัดไว้ทำบุญของตนเอง อาทิ วัดคู

บัว วัดดอนตะโก วัดใหญ่อ่างทอง วัดนาหนอง วัดหนามพุงดอ วัดเขาลอยมูลโค วัดใหม่นครบาล ฯลฯ อำเภอโพธารามที่ตำบลหนองโพ ตำบลบางกะโด อำเภอบ้านโป่ง ที่ตำบลหนองปลาหมอ อำเภอปากท่อที่ตำบลอ่างหิน ตำบลนาคอก ตำบลทุ่งหลวง (บางส่วน) ตำบลบ่อกระดาน อำเภอบางแพที่ตำบลวัดแก้ว อำเภोजอมบึง ที่ตำบลรางบัว อำเภอสวนผึ้ง ที่ตำบลท่าเคย นาขุนแสน ทุ่งแหลมบ้านป่าหวาย บ้านซึ้งหนองหมี บ้านนาไผ่เดียว บ้านหนองกลางเนิน และ ๓) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนกลุ่มต่างๆ ในราชบุรีปัจจุบัน ชาวไท-ยวนในราชบุรี ใช้พื้นที่ดินทำการเกษตรและสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย มีการกระจายตัวไปในพื้นที่ต่างๆ โดยรอบเพื่อหาที่ทำกินเพิ่ม และมีกลุ่มใหญ่ตั้งถิ่นฐานในเขตตำบลคูบัวในปัจจุบัน ในการอยู่อาศัยสร้างบ้านเรือนนั้นชาวไท-ยวนมีรูปแบบวิถีชีวิตและวัฒนธรรม อัตลักษณ์และวิถีชีวิตเป็นของตัวเอง ความเชื่อและภูมิปัญญาต่างๆ ได้มีการสืบทอดต่อกันมา และถูกนำมาประยุกต์และดัดแปลงให้เข้ากับบริบทแวดล้อมใหม่

๒. พัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี

ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน ในจังหวัดราชบุรี ได้แก่ มรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน ประเพณีที่สืบทอดมาหลายชั่วอายุคน ได้แก่ ๑) ประเพณีไปเซิ้ง ๒) ประเพณีเที่ยวช่วง และ ๓) ประเพณีบุญกลางบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน ได้แก่ ๑) จ้อย ๒) ต่อไก่ ๓) ผีอ้อ หรือผีกะลา ๔) ผีสุม และ ๕) ผีมะกัวกั ความเชื่อ ทุกครัวเรือนของไท-ยวน ยังคงเชื่อและนับถือผีบรรพชน เช่น บรรพสรวง (เลียงผี) เช่นเมื่อลูกสาวบ้านใดแต่งงาน หรือทำผิดผีจะต้องไปบอกกล่าวหรือขอขมาผีประจำตระกูล (ผีบรรพชน) และการแต่งกาย เป็นการแต่งกายของชาวไทยวนจะนิยมนุ่งขึ้นผ้าฝ้ายทอดด้วยกัทอมือ เป็นลายแบบโบราณ ที่มีการยกมุกเป็นลวดลายดอกและมีสีสันทวยงาม ได้แก่ ๑) การแต่งกายของผู้หญิงชาวไท-ยวนสมัยแรกยุคถิ่นฐานดั้งเดิม แต่งกายแบบดั้งเดิมตามเอกลักษณ์ของชนชาติ คือ นุ่งผ้าขึ้นตีนจก ขึ้นตา ขึ้นชีว ขึ้นแล และเคียนอกด้วยผ้าแถบเมื่อต้องทำงานหรือทอผ้าในบ้าน ทั้งนี้ ผู้หญิงที่มีฐานะจะสวมสร้อยทองที่คอ สร้อยถั่วแปบ (สายสะพาย) และ ๒) การแต่งกายของผู้ชายไท-ยวน นุ่งกางเกงขักปกย้อมสีคราม (คล้ายกางเกงจีน) สวมเสื้อแถบแดง ตกแต่งด้วยกระดุมเงิน คาดเอวด้วยกระเป๋าลักสำหรับใส่สัมภาระ

๓. ฐานข้อมูล (Big Data) ประวัติศาสตร์และพัฒนาก่อวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี

ประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนราชบุรี แบ่งออกเป็น ๓ ช่วง ดังนี้ ๑) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนดั้งเดิม ชาวไท-ยวนราชบุรีมีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน โดยสามารถค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ไท-ยวนว่า มีภูมิเฝ้าเดิมอยู่ที่ “เชียงแสน” ตั้งแต่สมัยล้านนา ล้านช้าง ๒) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนราชบุรี ปัจจุบันชาวไท-ยวนได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ริมแม่น้ำแม่กลองริมฝั่งขวา ถัดจากตัวเมืองปัจจุบันไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๒ กิโลเมตร และ ๓) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนกลุ่มต่างๆ

ในราชบุรีปัจจุบัน ชาวไท-ยวนในราชบุรี ใช้พื้นที่ดินทำการเกษตรและสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย มีการกระจายตัวไปในพื้นที่ต่างๆ โดยรอบเพื่อหาที่ทำกินเพิ่ม และมีกลุ่มใหญ่ตั้งถิ่นฐานในเขตตำบลคูบัวในปัจจุบัน ส่วนประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน ในจังหวัดราชบุรี ได้แก่ มรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน ประเพณีที่สืบทอดมาหลายชั่วอายุคน ได้แก่ ๑) ประเพณีไปเซิ้ง ๒) ประเพณีเที่ยวช่วง และ ๓) ประเพณีบุญกลางบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน ได้แก่ ๑) จ้อย ๒) ต่อไก่ ๓) ผีฮ้อ หรือผีกะลา ๔) ผีสุม และ ๕) ผีมะกวก ความเชื่อ ทุกครัวเรือนของไท-ยวน ยังคงเชื่อและนับถือผีบรรพชน เช่น บรรพสรวง (เลี้ยงผี) เช่นเมื่อลูกสาวบ้านใดแต่งงาน หรือทำผิดผีจะต้องไปบอกกล่าวหรือขอขมาผีประจำตระกูล (ผีบรรพชน) และการแต่งกาย เป็นการแต่งกายของชาวไทยวนจะนิยมนุ่งซิ่นผ้าฝ้ายทอด้วยกี่ทอมือ เป็นลายแบบโบราณ ที่มีการยกมุกเป็นลวดลายดอกและมีสีสันทสวยงาม ได้แก่ ๑) การแต่งกายของผู้หญิงชาวไท-ยวนสมัยแรกยุคถิ่นฐานดั้งเดิม แต่งกายแบบดั้งเดิมตามเอกลักษณ์ของชนชาติ คือ นุ่งผ้าซิ่นตีนจก ซิ่นตา ซิ่นชีว ซิ่นแล และเคียนอกด้วยผ้าแถบเมื่อต้องทำงานหรือทอผ้าในบ้าน ทั้งนี้ ผู้หญิงที่มีฐานะจะสวมสร้อยทองที่คอ สร้อยถั่วแปบ (สายสะพาย) และ ๒) การแต่งกายของผู้ชายไท-ยวน นุ่งกางเกงชักปักษ์อมสีคล้าม (คล้ายกางเกงจีน) สวมเสื้อแถบแดง ตกแต่งด้วยกระดุมเงิน คาดเอวด้วยกระเปาะสำหรับใส่สัมภาระ สำหรับลายผ้าตีนจก มี ๙ ลาย ได้แก่ ๑) ลายดอกเซีย ๒) ลายกาบ ๓) ลายหน้าหมอน ๔) ลายโค้งแก้ง ๕) ลายกาบดอกแก้ว ๖) ลายโค้งแก้งซ้อนเซีย ๗) ลายกาบซ้อนหัก ๘) ลายหักนกคู่ และ ๙) ลายแคทราย

๔.๔.๒ องค์ความรู้ที่สังเคราะห์ได้จากการวิจัย

๑. ประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน จังหวัดราชบุรี

ความเป็นมาของชาวไท-ยวนราชบุรีสามารถค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์พบว่าภูมิลำเนาดั้งเดิมอยู่ที่ “เชียงแสน” ตั้งแต่สมัยล้านนา ล้านช้าง ชนกลุ่มนี้มีวัฒนธรรมของตนมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน มีภาษาพูดเป็นของตนเอง แต่ปัจจุบันเยาวชนพูดภาษาไท-ยวนน้อย ส่วนการแต่งกายมีลักษณะเฉพาะ แต่ปัจจุบันการแต่งกายเปลี่ยนไปมากขึ้น โดยเน้นความเป็นสมัยนิยมที่มีสีสันทสวยงาม แต่อย่างไรก็ตาม ชาวไท-ยวนที่กระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ให้ความสำคัญต่อผ่านซิ่นตีนจกที่ถือว่าเป็นลายผ้าซิ่นหนึ่งมีชื่อเสียงจนเป็นที่ยอมรับจากประชาชนที่กว้างขวางมากขึ้น โดยภาครัฐต้องให้การสนับสนุนช่วยเผยแพร่ให้เป็นที่ยอมรับ เพื่อช่วยให้ผู้ประกอบการ/ชาวบ้านมีรายได้จากการประกอบอาชีพมากขึ้น ซึ่งยังสามารถยึดถือเป็นอาชีพหลักของผู้ประกอบการอาชีพทอผ้าจก เพราะมีความโดดเด่นทั้งด้านการทอผ้า การย้อมสี และการออกแบบลวดลาย

๒. มรดกวัฒนธรรมผ้าซิ่นตีนจกตระกูลราชบุรี

การทอผ้าจกของชาวไท-ยวน ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตพื้นฐานของการดำรงชีวิต ศาสนา ความเชื่อ ซึ่งแฝงไว้ด้วยภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ปัจจุบันศิลปะการทอผ้า

จก ได้รับการสนับสนุนและสืบทอดโดยกลุ่มลูกหลานชาวนไท-ยวนเอง ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าภาคภูมิใจยิ่ง อย่างไรก็ตาม การประชาสัมพันธ์ ภาครัฐให้การสนับสนุนมากขึ้น เพื่อให้ประชาชนจังหวัดใกล้เคียง หรือจังหวัดอื่นๆ ที่รู้จัก เพื่อเพิ่มช่องทางการตลาด ทำให้เพิ่มรายได้แก่ผู้ประกอบการอาชีพผ้าทอ และชาวบ้านมีรายได้มากขึ้น การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมการทอผ้าตีนจกนี้ให้แก่เยาวชนในพื้นที่ให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับผ้าชิ้นตีนจกซึ่งเป็นลายผ้าที่มีเอกลักษณ์และมีมูลสูง

๓. ประวัติศาสตร์และพัฒนาการมรดกวัฒนธรรมผ้าชิ้นตีนจกตระกูลราชบุรี

การสร้างฐานข้อมูลลงเว็บไซต์ (website) ที่ครอบคลุมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยสืบค้น และเสนอตั้งแต่รุ่นปู่-ย่า, ตา-ยาย, และทวด ลงมาถึงรุ่นบุตรหลาน เพื่อให้ผู้สนใจวัฒนธรรมไท-ยวนได้ทราบข้อมูลที่เป็นจริงตามประวัติศาสตร์ ชาวไท-ยวนราชบุรีมีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน โดยสามารถค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ไท-ยวนว่า มีภูมิลำเนาตั้งเดิมอยู่ที่ “เชียงแสน ควรสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมการทอผ้าตีนจกนี้ให้แก่เยาวชนในพื้นที่ให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับผ้าชิ้นตีนจกซึ่งเป็นลายผ้าที่มีเอกลักษณ์และมีมูลสูง

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี” มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน จังหวัดราชบุรี (๒) วิเคราะห์พัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี และ(๓) เพื่อจัดทำฐานข้อมูล (Big Data) ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี โดยมีรายละเอียดดังนี้

๕.๑ สรุป

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุป

๕.๑.๑ ข้อมูลประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน จังหวัดราชบุรี

ประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนราชบุรี แบ่งออกเป็น ๓ ช่วง ได้แก่ ๑) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนดั้งเดิม ชาวไท-ยวนราชบุรีมีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน โดยสามารถค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ไท-ยวนว่า มีภูมิลาเนาตั้งเดิมอยู่ที่ “เชียงแสน” ตั้งแต่สมัยล้านนา ล้านช้าง ๒) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนราชบุรี ปัจจุบันชาวไท-ยวนได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ริมแม่น้ำแม่กลองริมฝั่งขวา ถัดจากตัวเมืองปัจจุบันไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๒ กิโลเมตร ดังกล่าวมาแล้ว ต่อมาขยายครัวเรือนออกไปจากที่เดิมอีกหลายพื้นที่ อาทิ ในอำเภอเมือง ที่ตำบลคูบัว ตำบลอ่างทอง ตำบลดอนแร่ ตำบลห้วยไผ่ ตำบลเจดีย์หัก ตำบลหินกอง เป็นต้น ชาวไท-ยวนต่างก็สร้างวัดไว้ทำบุญของตนเอง อาทิ วัดคูบัว วัดดอนตะโก วัดใหญ่อ่างทอง วัดนาหนอง วัดหนามพุงดอ วัดเขาลอยมูลโค วัดใหม่นครบาล ฯลฯ อำเภอโพธารามที่ตำบลหนองโพ ตำบลบางกะโด อำเภอบ้านโป่ง ที่ตำบลหนองปลาหมอ อำเภอปากท่อที่ตำบลอ่างหิน ตำบลนาคอก ตำบลทุ่งหลวง (บางส่วน) ตำบลบ่อกระดาน อำเภอบางแพที่ตำบลวัดแก้ว อำเภोजอมบึง ที่ตำบลรางบัว อำเภอสวนผึ้ง ที่ตำบลท่าเคย นาขุนแสน ทุ่งแหลมบ้านป่าหวาย บ้านซำหนองหมี่ บ้านนาไฮเดี่ยว บ้านหนองกลางเนิน และ ๓) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนกลุ่มต่างๆ ใน

ราชบุรีปัจจุบัน ชาวไท-ยวนในราชบุรี ใช้พื้นที่ดินทำการเกษตรและสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย มีการกระจายตัวไปในพื้นที่ต่างๆ โดยรอบเพื่อหาที่ทำกินเพิ่ม และมีกลุ่มใหญ่ตั้งถิ่นฐานในเขตตำบลคูบัวในปัจจุบัน ในการอยู่อาศัยสร้างบ้านเรือนนั้นชาวไท-ยวนมีรูปแบบวิถีชีวิตและวัฒนธรรม อัตลักษณ์และวิถีชีวิตเป็นของตัวเอง ความเชื่อและภูมิปัญญาต่างๆ ได้มีการสืบทอดต่อกันมา และถูกนำมาประยุกต์และดัดแปลงให้เข้ากับบริบทแวดล้อมใหม่

๕.๑.๒ พัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นดินจกตระกูลราชบุรี

ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน ในจังหวัดราชบุรี ได้แก่ มรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน ประเพณีที่สืบทอดมาหลายชั่วอายุคน ได้แก่ ๑) ประเพณีไปเซิ้ง ๒) ประเพณีเที่ยวช่วง และ ๓) ประเพณีบุญกลางบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน ได้แก่ ๑) จ้อย ๒) ต่อไก่ ๓) ผีฮ้อ หรือผีกะลา ๔) ผีลุ่ม และ ๕) ผีมะกวก ความเชื่อ ทุกครัวเรือนของไท-ยวน ยังคงเชื่อและนับถือผีบรรพชน เช่น บรวงสรวง (เลี้ยงผี) เช่นเมื่อลูกสาวบ้านใดแต่งงาน หรือทำผัดผัสดึงจะต้องไปบอกกล่าวหรือขอขมาผีประจำตระกูล (ผีบรรพชน) และการแต่งกาย เป็นการแต่งกายของชาวไทยวนจะนิยมนุ่งขึ้นผ้าฝ้ายทอดด้วยกึ่งทอมือ เป็นลายแบบโบราณ ที่มีการยกมุกเป็นลวดลายดอกและมีสีสันทสวยงาม ได้แก่ ๑) การแต่งกายของผู้หญิงชาวไท-ยวนสมัยแรกยุคถิ่นฐานดั้งเดิม แต่งกายแบบดั้งเดิมตามเอกลักษณ์ของชนชาติ คือ นุ่งผ้าขึ้นดินจก ขึ้นตา ขึ้นชิว ขึ้นแล และเคียนอกด้วยผ้าแถบเมื่อต้องทำงานหรือทอผ้าในบ้าน ทั้งนี้ ผู้หญิงที่มีฐานะจะสวมสร้อยทองที่คอ สร้อยถั่วแปบ (สายสะพาย) และ ๒) การแต่งกายของผู้ชายไท-ยวน นุ่งกางเกงชักปกย้อมสีคราม (คล้ายกางเกงจีน) สวมเสื้อแถบแดง ตกแต่งด้วยกระดุมเงิน คาดเอวด้วยกระเป๋าลูกสำหรับใส่สัมภาระ

๕.๑.๓ ฐานข้อมูล (Big Data) ประวัติศาสตร์และพัฒนากาลของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นดินจกตระกูลราชบุรี

ประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนราชบุรี แบ่งออกเป็น ๓ ช่วง ดังนี้ ๑) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนดั้งเดิม ชาวไท-ยวนราชบุรีมีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน โดยสามารถค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ไท-ยวนว่า มีภูมิลาเนาตั้งเดิมอยู่ที่ “เชียงแสน” ตั้งแต่สมัยล้านนา ล้านช้าง ๒) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนราชบุรี ปัจจุบันชาวไท-ยวนได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ริมแม่น้ำแม่กลองริมฝั่งขวา ถัดจากตัวเมืองปัจจุบันไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๒ กิโลเมตร และ ๓) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนกลุ่มต่างๆ ในราชบุรีปัจจุบัน ชาวไท-ยวนในราชบุรี ใช้พื้นที่ดินทำการเกษตรและสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย มีการกระจายตัวไปในพื้นที่ต่างๆ โดยรอบเพื่อหาที่ทำกินเพิ่ม และมีกลุ่มใหญ่ตั้งถิ่นฐานในเขตตำบลคูบัวในปัจจุบัน ส่วนประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน ในจังหวัดราชบุรี ได้แก่ มรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน ประเพณีที่สืบทอดมาหลายชั่วอายุคน ได้แก่ ๑) ประเพณีไปเซิ้ง ๒) ประเพณีเที่ยวช่วง และ ๓) ประเพณีบุญกลางบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน ได้แก่ ๑) จ้อย ๒) ต่อไก่ ๓)

ฝื้อ หรือฝืกะลา ๔) ฝืส่ม และ ๕) ฝืมะกัก ความเชื่อ ทุกครัวเรือนของไทย-ยวน ยังคงเชื่อและนับถือ ฝืบรรพชน เช่น บรรพสรวง (เลี้ยงฝื) เช่นเมื่อลูกสาวบ้านใดแต่งงาน หรือทำฝืฝืจะต้องไปบอกกล่าว หรือขอขมาฝืประจำตระกูล (ฝืบรรพชน) และการแต่งกาย เป็นการแต่งกายของชาวไทยยวนจะนิยมนุ่ง ชินผ้าฝ้ายทอด้วยกี่ทอมือ เป็นลายแบบโบราณ ที่มีการยกมุกเป็นลวดลายดอกและมีสีสันทวยงาม ได้แก่ ๑) การแต่งกายของผู้หญิงชาวไทย-ยวนสมัยแรกยุคถิ่นฐานดั้งเดิม แต่งกายแบบดั้งเดิมตาม เอกลักษณ์ของชนชาติ คือ นุ่งผ้าชินตีนจก ชินตา ชินชีว ชินแล และเคียนอกด้วยผ้าแถบเมื่อต้อง ทำงานหรือทอผ้าในบ้าน ทั้งนี้ ผู้หญิงที่มีฐานะจะสวมสร้อยทองที่คอ สร้อยถั่วแปบ (สายสะพาย) และ ๒) การแต่งกายของผู้ชายไทย-ยวน นุ่งกางเกงชักปักย้อมสีคล้ำม (คล้ายกางเกงจีน) สวมเสื้อแถบแดง ตกแต่งด้วยกระดุมเงิน คาดเอวด้วยกระเปาะถักสำหรับใส่สัมภาระ สำหรับลายผ้าตีนจก มี ๙ ลาย ได้แก่ ๑) ลายดอกเซีย ๒) ลายกาบ ๓) ลายหน้าหมอน ๔) ลายโค้งแก้ง ๕) ลายกาบดอกแก้ว ๖) ลาย โค้งแก้งซ้อนเซีย ๗) ลายกาบซ้อนหัก ๘) ลายหักนกคุ้ม และ ๙) ลายแคทราย

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๑.๑ ประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ยวน จังหวัดราชบุรี

ประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ยวนราชบุรี แบ่งออกเป็น ๓ ช่วง ได้แก่ ๑) กลุ่มชาติพันธุ์ ไทย-ยวนดั้งเดิม ชาวไทย-ยวนราชบุรีมีประวัติความเป็นมาอย่างนาน โดยสามารถค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ไทย-ยวนว่า มีภูมิลำเนาตั้งเดิมอยู่ที่ “เชียงแสน” ตั้งแต่สมัยล้านนา ล้านช้าง ๒) กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ยวนราชบุรี ปัจจุบันชาวไทย-ยวนได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ริมแม่น้ำแม่กลองริมฝั่งขวา ถัดจาก ตัวเมืองปัจจุบันไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๒ กิโลเมตร ดังกล่าวมาแล้ว ต่อมาขยายครัวเรือน ออกไปจากที่เดิมอีกหลายพื้นที่ อาทิ ในอำเภอเมือง ที่ตำบลคูบัว ตำบลอ่างทอง ตำบลดอนแร่ ตำบล ห้วยไผ่ ตำบลเจดีย์หัก ตำบลหินกอง เป็นต้น ชาวไทย-ยวนต่างก็สร้างวัดไว้ทำบุญของตนเอง อาทิ วัดคู บัว วัดดอนตะโก วัดใหญ่อ่างทอง วัดนาหนอง วัดหนามพุงดอ วัดเขาลอยมูลโค วัดใหม่นครบาล ฯลฯ อำเภอโพธารามที่ตำบลหนองโพ ตำบลบางกะโด อำเภอบ้านโป่ง ที่ตำบลหนองปลาหมอ อำเภอปาก ท่อที่ตำบลอ่างหิน ตำบลนาคอก ตำบลทุ่งหลวง (บางส่วน) ตำบลบ่อกระดาน อำเภอบางแพที่ตำบล วัดแก้ว อำเภोजอมบึง ที่ตำบลรางบัว อำเภอสวนผึ้ง ที่ตำบลท่าเคย นาขุนแสน ทุ่งแหลมบ้านป่าหวาย บ้านซึ้งหนองหมี บ้านนาไผ่เดียว บ้านหนองกลางเนิน และ ๓) กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ยวนกลุ่มต่างๆ ใน ราชบุรีปัจจุบัน ชาวไทย-ยวนในราชบุรี ใช้พื้นที่ดินทำการเกษตรและสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย มีการ กระจายตัวไปในพื้นที่ต่างๆ โดยรอบเพื่อหาที่ทำกินเพิ่ม และมีกลุ่มใหญ่ตั้งถิ่นฐานในเขตตำบลคูบัวใน ปัจจุบัน ในการอยู่อาศัยสร้างบ้านเรือนนั้นชาวไทย-ยวนมีรูปแบบวิถีชีวิตและวัฒนธรรม อัตลักษณ์และ วิถีชีวิตเป็นของตัวเอง ความเชื่อและภูมิปัญญาต่างๆ ได้มีการสืบทอดต่อกันมา และถูกนำมาประยุกต์

และดัดแปลงให้เข้ากับบริบทแวดล้อมใหม่ สอดคล้องกับรัชพล จริยากุลธนา ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาอัตลักษณ์ลวดลายผ้าจากไท-ยวนราชบุรี สำหรับการออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ให้กลุ่มพัฒนาอาชีพทอผ้าจาก” โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาอัตลักษณ์ลวดลายผ้าจากชาว ไท-ยวน ของกลุ่มพัฒนาอาชีพทอผ้าจาก หมู่ ๔ บ้านใต้ ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์จากอัตลักษณ์ลวดลายผ้าจาก ไท-ยวน ของกลุ่มพัฒนาอาชีพทอผ้าจาก หมู่ ๔ บ้านใต้ ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี เพื่อสร้างมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ในชุมชนจากอัตลักษณ์ลวดลายผ้าจากไท-ยวน ของกลุ่มพัฒนาอาชีพทอผ้าจาก หมู่ ๔ บ้านใต้ ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี และเพื่อประเมินความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายที่มีผลต่อผลิตภัณฑ์ จากอัตลักษณ์ลวดลายผ้าจากไท-ยวน ของกลุ่มพัฒนาอาชีพทอผ้าจาก หมู่ ๔ บ้านใต้ ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า ลวดลายของผ้าจากชาวไท-ยวน เกิดจากการสะกิดด้วยเส้นยืนขึ้นเป็นระยะตามต้องการให้เส้นด้ายพุ่งพิเศษผ่านจากอีกด้านหนึ่งไปอีกด้านตามหน้ากว้างของผ้า ความเชื่อที่ว่าผ้าชนิดนี้เป็นของสูงจึงมีการอนุรักษ์ไว้นิยมทอใช้เป็นสไบหรือผ้าเปี่ยงทางพิธีศาสนา ลายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะคือ ลายดอกเซีย ลายโค้งแก้ง ลายหน้าหมอน ลายนกคู่ ก็นำร่วมแต่เป็นลายหลักเทคนิคพิเศษ คือ การจกใช้ด้ายสีดำเว้นพื้นไว้มากเพื่อจกลายหักให้มีความเด่นชัดมันคงไม่มีความ หลากหลายของลายประกอบ การใช้สีจะเป็นพื้นดำจกแดงและแซมเหลืองเป็นหลัก ผลการออกแบบผลิตภัณฑ์จากอัตลักษณ์ลวดลายผ้าจาก ไท-ยวน ของกลุ่มพัฒนาอาชีพทอผ้าจาก หมู่ ๔ บ้านใต้ ตำบลคูบัวจังหวัดราชบุรี พบว่าการสร้างแบบสอบถามทางอินเทอร์เน็ตเพื่อหาความต้องการเบื้องต้นของ กลุ่มผู้บริโภคถึงประเภทของผลิตภัณฑ์ สิ่งที่ผู้บริโภคต้องการคือ คือผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องประกอบการแต่งกาย^๑

๕.๑.๒ พัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นดินจกตระกูลราชบุรี

ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน ในจังหวัดราชบุรี ได้แก่ มรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน ประเพณีที่สืบทอดมาหลายชั่วอายุคน ได้แก่ ๑) ประเพณีไปเซิ้ง ๒) ประเพณีเที่ยวช่วง และ ๓) ประเพณีบุญกลางบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน ได้แก่ ๑) จ้อย ๒) ต่อไก่ ๓) ผีฮ้อ หรือผีกะลา ๔) ผีสุม และ ๕) ผีมะกัวก ความเชื่อ ทุกครัวเรือนของไท-ยวน ยังคงเชื่อและนับถือผีบรรพชน เช่น บรรพสรวง (เลี้ยงผี) เช่นเมื่อลูกสาวบ้านใดแต่งงาน หรือทำผิดผีจะต้องไปบอกกล่าวหรือขอขมาผีประจำตระกูล (ผีบรรพชน) และการแต่งกาย เป็นการแต่งกายของชาวไทยวนจะนิยมนุ่งซิ่นผ้าฝ้ายทอด้วยมือ เป็นลายแบบโบราณ ที่มีการยกมุกเป็นลวดลายดอกและมีสีสันทวยงาม ได้แก่ ๑) การแต่งกายของผู้หญิงชาวไท-ยวนสมัยแรกยุคถิ่นฐานดั้งเดิม แต่งกายแบบดั้งเดิมตาม

^๑รัชพล จริยากุลธนา, “การศึกษาอัตลักษณ์ลวดลายผ้าจากไท-ยวนราชบุรี สำหรับการออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ให้กลุ่มพัฒนาอาชีพทอผ้าจาก”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๖๑).

เอกลักษณ์ของชนชาติ คือ นุ่งผ้าขึ้นตีนจก ขึ้นตา ขึ้นชิว ขึ้นแล และเคียนนอกด้วยผ้าแถบเมื่อต้องทำงานหรือทอผ้าในบ้าน ทั้งนี้ ผู้หญิงที่มีฐานะจะสวมสร้อยทองที่คอ สร้อยถั่วแปบ (สายสะพาย) และ ๒) การแต่งกายของผู้ชายไท-ยวน นุ่งกางเกงชักป่อยมสีคล้าม (คล้ายกางเกงจีน) สวมเสื้อแถบแดง ตกแต่งด้วยกระดุมเงิน คาดเอวด้วยกระเปาะสำหรับใส่สัมภาระ สอดคล้องกับรสา สุนทรายุท ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การออกแบบผลิตภัณฑ์และการบริการสำหรับชุมชนหัตถกรรมท้องถิ่นผ้าจก ไทยยวน จังหวัดราชบุรี เพื่อขยายกลุ่มงานผลิตภัณฑ์ออกแบบตกแต่งภายในด้วยนวัตกรรมขึ้นรูปผ้าด้วยแม่พิมพ์และสิ่งทอสีเขียว” จากผลการวิจัยพบว่า การออกแบบผลิตภัณฑ์และการบริการสำหรับชุมชนหัตถกรรมท้องถิ่นผ้าจก ไทยยวน จังหวัดราชบุรี เพื่อขยายกลุ่มงานผลิตภัณฑ์ออกแบบตกแต่งภายในด้วยนวัตกรรมขึ้นรูปผ้าด้วยแม่พิมพ์และสิ่งทอสีเขียว เป็นโครงการที่นำเอาภูมิปัญญางานหัตถกรรมท้องถิ่นมาใช้ร่วมกับนวัตกรรมการออกแบบในระบบอุตสาหกรรมที่ชุมชนสามารถเข้าถึงได้ง่ายด้วยตนเอง เพื่อเป็นการเปิดตลาดสินค้าใหม่ ๆ และมีการนำระบบการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมมาใช้ รวมไปถึงการใช้แนวคิดการออกแบบการบริการมาช่วยจัดการและบริหารทรัพยากรให้เกิดคุณค่าสูงสุด โดยมีผลผลิตของโครงการนี้ที่แสดงออกมาอย่างเป็นรูปธรรมได้แก่ (๑) ก่อให้เกิดแนวทางการผลิตของผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมโดยนวัตกรรมสิ่งทอสีเขียว ได้ผลงานการย้อมผ้าและไหมธรรมชาติด้วยสีสกัดจากธรรมชาติที่มีความสวยงาม มีคุณค่าและปลอดภัยต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม (๒) ผลงานผลิตภัณฑ์เพื่อการออกแบบตกแต่งภายในที่ประกอบไปด้วย ตู้เก็บของ ชั้นวางของ งานตกแต่งผนังงาน partition wall โต๊ะข้าง โคมไฟ และงานโครงสร้างบล็อกปูน จากการผสมผสานเทคนิควิธีการขึ้นรูปผ้าในแบบต่าง ๆ และ (๓) การออกแบบอัตลักษณ์องค์กร แนวทางการออกแบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสารและพื้นที่เรียนรู้สร้างสรรค์ รวมไปถึงต้นแบบธุรกิจที่สามารถนำเอาไปพัฒนาต่อยอดได้อีกต่อไป สำหรับแนวทางการพัฒนาต่อยอดในอนาคต สามารถทำได้โดยการนำเอากระบวนการทำงานจากโครงการวิจัยนี้มาพัฒนาสร้างสรรค์ต่อเนื่องด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเครื่องมือ เทคนิควิธีการผลิตรวมไปถึงการกระจายสินค้าในรูปแบบต่าง ๆ จัดให้เกิดกิจกรรมความร่วมมือกับกลุ่มนักออกแบบ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ต่อกัน อย่างไรก็ตาม จากการตรวจสอบข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและผู้ใช้กลุ่มเป้าหมายทำให้เกิดข้อเสนอแนะและการพัฒนาต่อยอดไปในอนาคตในด้านการนำเอารูปแบบแนวทางในการออกแบบมาพัฒนาสร้างสรรค์มากขึ้นกว่าเดิมที่เคยเป็น โดยการจัดให้เกิดกิจกรรมความร่วมมือการออกแบบกับกลุ่มนักออกแบบ ศิลปิน และนักเรียน นักศึกษาด้านการออกแบบเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ต่อกัน สร้างความยั่งยืนให้กับงานหัตถกรรมของชุมชน นอกจากนี้ยังมีนวัตกรรมการขึ้นรูปผ้าและการทำผ้าทอให้กันน้ำอีกมากมาย เช่น การเคลือบนาโน

เทคโนโลยี เป็นต้น ซึ่งหากเทคโนโลยีเหล่านี้แพร่หลายและเข้าถึงได้ง่ายมากขึ้น ผู้ประกอบการเองก็สามารถปรับรูปแบบการผลิตให้เหมาะสม แปลงใหม่ สวยงาม และคุ้มค่ามากยิ่งขึ้น^๒

๕.๑.๓ ฐานข้อมูล (Big Data) ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี

ประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนราชบุรี แบ่งออกเป็น ๓ ช่วง ดังนี้ ๑) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนดั้งเดิม ชาวไท-ยวนราชบุรีมีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน โดยสามารถค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ไท-ยวนว่า มีภูมิเฝ้าดั้งเดิมอยู่ที่ “เชียงแสน” ตั้งแต่สมัยล้านนา ล้านช้าง ๒) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนราชบุรี ปัจจุบันชาวไท-ยวนได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ริมแม่น้ำแม่กลองริมฝั่งขวา ถัดจากตัวเมืองปัจจุบันไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๒ กิโลเมตร และ ๓) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนกลุ่มต่างๆ ในราชบุรีปัจจุบัน ชาวไท-ยวนในราชบุรี ใช้พื้นที่ในการทำเกษตรและสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย มีการกระจายตัวไปในพื้นที่ต่างๆ โดยรอบเพื่อหาที่ทำกินเพิ่ม และมีกลุ่มใหญ่ตั้งถิ่นฐานในเขตตำบลคูบัวในปัจจุบัน ส่วนประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน ในจังหวัดราชบุรี ได้แก่ มรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน ประเพณีที่สืบทอดมาหลายชั่วอายุคน ได้แก่ ๑) ประเพณีไปเซิ้ง ๒) ประเพณีเที่ยวช่วง และ ๓) ประเพณีบุญกลางบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน ได้แก่ ๑) จ้อย ๒) ต่อไก่ ๓) ผีโธ หรือผีกะลา ๔) ผีสุม และ ๕) ผีมะกัวกั ความเชื่อ ทุกครัวเรือนของไท-ยวน ยังคงเชื่อและนับถือผีบรรพชน เช่น บรรพสรวง (เลี้ยงผี) เช่นเมื่อลูกสาวบ้านใดแต่งงาน หรือทำผิดผีจะต้องไปบอกกล่าวหรือขอขมาผีประจำตระกูล (ผีบรรพชน) และการแต่งกาย เป็นการแต่งกายของชาวไทยวนจะนิยมนุ่งขึ้นผ้าฝ้ายทอดด้วยก๊อทมื่อ เป็นลายแบบโบราณ ที่มีการยกมุกเป็นลวดลายดอกและมีสีสันทะมัดงาม ได้แก่ ๑) การแต่งกายของผู้หญิงชาวไท-ยวนสมัยแรกยุคถิ่นฐานดั้งเดิม แต่งกายแบบดั้งเดิมตามเอกลักษณ์ของชนชาติ คือ นุ่งผ้าขึ้นตีนจก ขึ้นตา ขึ้นชีว ขึ้นแล และเคียนอกด้วยผ้าแถบเมื่อต้องทำงานหรือทอผ้าในบ้าน ทั้งนี้ ผู้หญิงที่มีฐานะจะสวมสร้อยทองที่คอ สร้อยถั่วแปบ (สายสะพาย) และ ๒) การแต่งกายของผู้ชายไท-ยวน นุ่งกางเกงขักปกย้อมสีคราม (คล้ายกางเกงจีน) สวมเสื้อแถบแดงตกแต่งด้วยกระดุมเงิน คาดเอวด้วยกระเปาะถักสำหรับใส่สัมภาระ สำหรับลายผ้าตีนจก มี ๙ ลาย ได้แก่ ๑) ลายดอกเซีย ๒) ลายกาบ ๓) ลายหน้าหมอน ๔) ลายไก่อ้ง ๕) ลายกาบดอกแก้ว ๖) ลายไก่อ้งซ้อนเซีย ๗) ลายกาบซ้อนหัก ๘) ลายหักนกคู่ และ ๙) ลายแคทราย สอดคล้องกับวรรณ ไขศบรรดาลสุข, กุลยา อนุโลก และวรลักษณ์ ทองประยูร ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกไท-ยวนในจังหวัดราชบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า ลวดลายผ้าตีนจกซึ่งเป็นลายดั้งเดิม

^๒ปรา สุนทรายุทธ, “การออกแบบผลิตภัณฑ์และการบริการสำหรับชุมชนหัตถกรรมท้องถิ่นผ้าจก ไทยยวน จังหวัดราชบุรี เพื่อขยายกลุ่มงานผลิตภัณฑ์ออกแบบตกแต่งภายในด้วยนวัตกรรมขึ้นรูปผ้าด้วยแม่พิมพ์และสิ่งทอสีเขียว”, วารสารศิลปกรรมบูรพา, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒).

ของชาวไท-ยวนราชบุรี มี ๘ ลาย คือ ดอกเซีย กาบ หน้าหมอน โกงแก้ง กาบดอกแก้ว โกงแก้งซ้อนเซีย กาบซ้อนหัก และหักนกคู่ ส่วนกลุ่มบ้านคุณยายซ้อน กำลังหาญ ลักษณะของลวดลายและการเรียกชื่อลาย มีความแตกต่างกันไปบ้าง แต่มี ๘ ลายเช่นเดียวกัน ได้แก่ ซียซ้อนหัก ซียซ้อนเซีย หักซ้อนหัก โกงแก้ง หน้าหมอน เกี้ยวซ้อนกาบ ซ้อนกาบ และหักดำ ผู้วิจัยได้รวบรวมลายกราฟของผ้าตีนจก แล้วจัดเก็บอย่างเป็นระบบด้วยการจัดทำเป็นคู่มือการทอผ้าตีนจกไท-ยวนราชบุรี เผยแพร่ถ่ายทอดคู่มือไปยังกลุ่มคนที่สนใจ และจัดฝึกอบรมให้กับช่างทอผ้าตีนจกรุ่นใหม่ ได้รับความรู้ในการทอผ้าเพิ่มขึ้น สามารถทอผ้าตีนจกลายพื้นฐานได้ และลวดลายผ้าตีนจกมากขึ้น^๓

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี” ค้นพบข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. หน่วยงานภาครัฐ ควรให้การสนับสนุนและมีตลาดรองรับ สนับสนุนประชาชนในชุมชนมีอาชีพพึ่งพาตนเองได้ จากการจำหน่ายสินค้าผ้าขึ้นตีนจกราชบุรี
๒. วัฒนธรรมจังหวัด ควรส่งเสริมการประดิษฐ์หรือปรับใช้นวัตกรรมในเชิงสร้างสรรค์การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดวิถีพุทธเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน
๓. วัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรพัฒนาเครือข่ายสมาคมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดวิถีพุทธเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน
๔. วัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรส่งเสริมนวัตกรรมวิถีพุทธของกลุ่มสมาคมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดวิถีพุทธเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน
๕. วัฒนธรรมจังหวัด ควรจัดงานวันชาวไท-ยวนระดับชาติและนานาชาติขึ้น เพื่อแลกเปลี่ยนและฟื้นฟูศิลปะและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์

^๓วรรณภา โขภรตราสสุข, กุลยา อนุโลก และวรลักษณ์ ทองประยูร, “การถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกไท-ยวนในจังหวัดราชบุรี”, วารสาร สมาคมนักวิจัย, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๙).

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. ภาครัฐ ควรมีการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ประชาชนรู้จักมากขึ้น ประชาสัมพันธ์ ความสวยงามและคุณค่าของผ้าขึ้นตีนจก เพื่อเพิ่มการรับรู้ถึงสินค้าที่มีอยู่ซึ่งจะเกี่ยวข้องต่อการสืบสานผ้าขึ้นตีนจก

๒. วัฒนธรรมจังหวัด ควรส่งเสริมการตั้งกลุ่มผ้าขึ้นตีนจกของชาวไทย-ยวน ที่กระจายตัวอยู่ตามชนบทของพื้นที่ต่างๆ ให้มากขึ้น และต้องมีผู้นำจัดหลักสูตรการเรียนรู้แก่เยาวชนรุ่นให้มีสถานที่ศึกษาเรียนรู้เรื่องผ้าขึ้นตีนจก

๓. กลุ่มทอผ้าตีนจก ควรหาเทคโนโลยีใหม่มาทดแทนวัสดุที่ใช้แบบดั้งเดิม อาทิ “ขมเม่น” ที่นำมาจกด้วย (การเย็บผ้าและสร้างลวดลายจากล่างขึ้นบน)” มาเสริมการทอ

๔. ศูนย์วัฒนธรรมชาวไทย-ยวนวัดนาหนอง ควรจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างเครือข่ายกลุ่มทอผ้าตีนจกและปลูกฝังค่านิยมเชิงบวกแก่เยาวชนภายในชุมชนและท้องถิ่น

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาวิจัยเพื่อให้บุคคลทราบถึงประวัติศาสตร์ผ้าขึ้นตีนจกราชบุรีให้เผยแพร่ทั่วไปตามฐานข้อมูล เพื่อความสะดวกต่อการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับผ้าตีนจกให้มากที่สุด

๒. กลุ่มทอผ้าตีนจก ควรเสนอรูปแบบการพัฒนาลายผ้าที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มผู้บริโภค

๓. ควรศึกษารูปแบบการส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดวิถีพุทธเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันระดับประเทศ

บรรณานุกรม

- กิ่งแก้ว อรรถากร. **คติชนวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : หน่วยศึกษานิเทศกรมการฝึกหัดครูโรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๐.
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, **ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์**, กรุงเทพมหานคร: เทพเพ็ญวานิสัย, ๒๕๔๙.
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, “ผ้าจก” มรดกทางวัฒนธรรมไท-ยวน จังหวัดราชบุรี, [ออนไลน์], แหล่งอ้างอิง : <https://shorturl.asia/U4HmG> [๒๖ เมษายน ๒๕๖๖]
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ยวน. **ผ้าและเครื่องแต่งกายของไท-ยวน**. [ออนไลน์], แหล่ง <https://www.nuac.nu.ac.th/ThaiYaun/02ethnic.html> [๖ มิถุนายน ๒๕๖๖]
- เกศินี จุฑาวิจิตร, **การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- จีระ งอกศิลป์, **การประเมินสมรรถนะทางการบริหาร**, กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๑.
- จิราภรณ์ พรหมทอง, “การพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้เพื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ ๒๑”, **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น**, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๙): ๖๔-๖๕.
- จามะรี เชียงทอง, **สังคมวิทยาการพัฒนา**, กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๙.
- ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๘.
- ดิเรก ฤกษ์ห่วย, “ทฤษฎีและแนวทางการพัฒนาสังคม”, ใน **เอกสารการสอนชุดวิชาคหกรรมศาสตร์กับการพัฒนาชุมชน**, นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓.
- ทิพวรรณ กิริยานันท์. **ผ้าทอพื้นเมืองของจังหวัดราชบุรี**. ราชบุรี: วิทยาลัยเทคนิคราชบุรี, ม.ป.ป..
- ธีรวัลย์ ศิลารัตน์, **การจัดการความรู้ชุมชน**, จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๔๙.
- ธัชพล จรียากุลธนา, “การศึกษาอัตลักษณ์สวดลายผ้าจกไท-ยวนราชบุรี สำหรับการออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ให้กลุ่มพัฒนาอาชีพทอผ้าจก”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม**, บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๖๑.
- นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร, **การพัฒนาสังคม**, จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๔๔.

นิภา เมธาวีชัย, **วิทยาการวิจัย**, กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๓.

นำชัย ทนุผล, **พัฒนาชุมชน หลักการ และยุทธวิธี**, เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร สถาบันเทคโนโลยี การเกษตรแม่โจ้, ๒๕๕๐.

เบญจศักดิ์ เจริญมหาวิทยาลัย. **คติชนวิทยาประยุกต์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคาแหง, ๒๕๕๘.

บุญยจริย สรสีสม, **สงคราม ๙ ท้า และประวัติศาสตร์เมืองราชบุรี: กระบวนทัศน์การสืบสานอัตลักษณ์ ๘ กลุ่มชาติพันธุ์**, ราชบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, ๒๕๕๕.

ปราณี รามสูตร และจำรัส ดั่งสุวรรณ, **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาดน**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร: ธนะการพิมพ์, ๒๕๕๕.

ประเวศ วะสี, **ยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๕๔.

พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินฺทปญฺโญ), **เยาวชนกับความรอดของสังคม**, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๕๙.

ไพศาล ไกรสิทธิ์, **การพัฒนาดน**, ราชบุรี: สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, ๒๕๕๒.

มัลลิกา คณารักษ์. **คติชนวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐.

ระวีวรรณ อินทร์แหมม, **ภาษาถิ่น**, ราชบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, ๒๕๔๒.

รสา สุนทรายุทธ, “การออกแบบผลิตภัณฑ์และการบริการสำหรับชุมชนหัตถกรรมท้องถิ่นผ้าจาก ไทยวน จังหวัดราชบุรี เพื่อขยายกลุ่มงานผลิตภัณฑ์ออกแบบตกแต่งภายในด้วยนวัตกรรมขึ้นรูปผ้าด้วยแม่พิมพ์และสิ่งทอสีเขียว”, **วารสารศิลปกรรมบูรพา**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒).

ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.

วิรัช วิรัชนิการวรรณ, **ความหมายของการพัฒนา คำที่มีความหมายใกล้เคียง และแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา**, ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ม.ป.ป..

วรรณข สปิยารักษ์, **เอกสารประกอบการสอน รายวิชา การพัฒนาสังคม**, ปทุมธานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๘.

วรรณนา โชคบรรดาลสุข, กุลยา อนุโลก และวรลักษณ์ ทองประยูร, “การถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกไท-ยวนในจังหวัดราชบุรี”, **วารสาร สมาคมนักวิจัย**, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๙).

ศิราพร จิตะฐาน ณ ถลาง. ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น การศึกษาคติชนในบริบททางสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๓๗.

สุชาดา แสงดวงดี, นนทกร ภิรมย์ภู, ณัฐนันท์ ชันศรี และนันทสิทธิ์ เนียมสังข์, “การพัฒนากลยุทธ์ผลิตภัณฑ์ผ้าจากเศษผ้าทอจกคุบัว”, งานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑๑ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, (๑๑-๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๒).

สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๘, กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

สันติ บางอ้อ, “สภาพัฒน์กับการพัฒนาประเทศ: การพัฒนาที่ยั่งยืนของไทย ตอนที่ ๒”, โพสต์ทูเดย์, (๒๑ มิถุนายน ๒๕๕๖): ๙.

สรเสรี วงศ์ชะอุ่ม, การวางแผนพัฒนาประเทศ, กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง, ๒๕๕๔.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนฯ ๑๒ ฉบับประชาชน นวัตกรรมคือหัวใจของการพัฒนา, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป..

เสรี เพิ่มชาติ อัญชลี จันทาโก วราภรณ์ ลิ้มเปรมวัฒนา และพฤกษ์ จิรสัตยาภรณ์, “การจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าผ้าจกราชบุรี”, วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๖).

สถานที่ท่องเที่ยวจังหวัดราชบุรี ประวัติชาวไท-ยวน ราชบุรี, [ออนไลน์], แหล่งอ้างอิง : <https://shorturl.asia/U4HmG> [๒๖ เมษายน ๒๕๖๖]

สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗.

สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑, วัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๒, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแร่, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๓, ข้าราชการบำนาญ (อาชีพรู) ประธานวัฒนธรรมตำบลหนองปลาหมอ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๔, ปราชญ์ชุมชนรางบัว, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๕, แพทย์ประจำตำบลห้วยไผ่, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๖, ประธานศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านวัดนาหนอง, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๗, ปราชญ์ชาวบ้าน, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๘, ประชาชนชาวบ้านรางบัว, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๙, กลุ่มทอผ้าขึ้นตีนจกรางบัว, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๐, สมาชิกช่างทอศูนย์ทอผ้าขึ้นตีนจกวัดนาหนอง, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๑, สมาชิกกลุ่มทอผ้า, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๒, สมาชิกกลุ่มทอผ้า, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๓, สมาชิกช่างทอ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๔, สมาชิกช่องทอ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๕, ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, การพัฒนาคนเพื่ออนาคตประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๗.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย ๒ ปี แห่งการเปลี่ยนแปลง, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๖.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, คนราชบุรี, ราชบุรี: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, ๒๕๕๐.

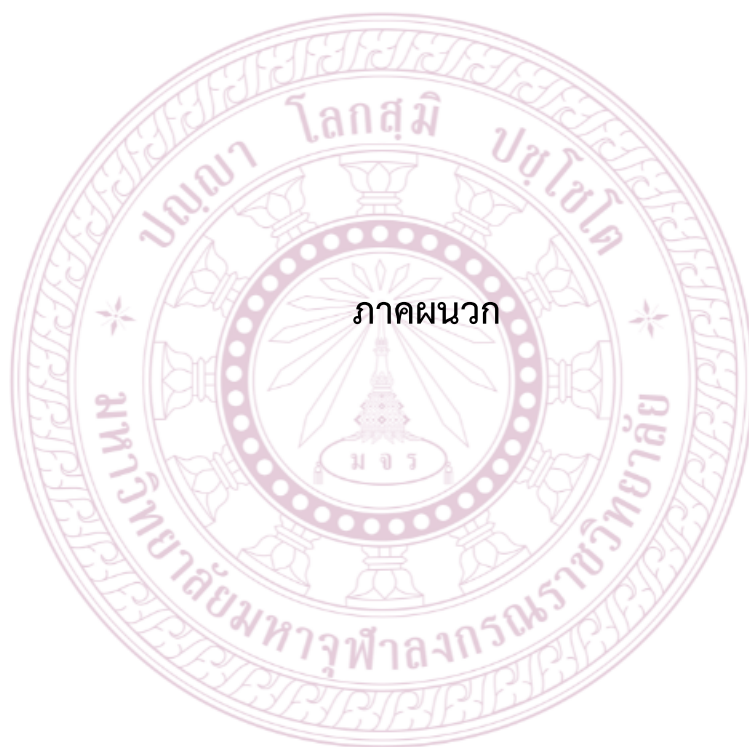
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, ๘ ชาติพันธุ์ในราชบุรี, ราชบุรี: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, ๒๕๔๗.

สุริยันต์ จันทร์สว่าง และเกรียงไกร เกิดศิริ. เรือนพื้นถิ่นไท-ยวนราชบุรี: กรณีศึกษา ไท-ยวนคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี. วารสารสวนสุนันทาวิชาการและวิจัย, ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๕): ๔๓.

อุดม สมพร, ผ้าจกไทยวน-ราชบุรี, ราชบุรี: โรงพิมพ์การพิมพ์, ๒๕๔๐.

อัจฉรา โพธิยานนท์, การศึกษากับการพัฒนาชุมชน, กรุงเทพมหานคร: เทคนิคปริ้นติ้ง, ๒๕๓๙.

Wynd C.A., Schmidt B., & Schaefer M.A., “Two Quantitative Approaches for Estimating Content Validity”, *Western Journal of Nursing Research*, 25(2003): 508-518.

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๑๐๙ หมู่ ๗ ตำบลแพงพวย

อำเภอดำเนินสะดวก

จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๓๐

๒๓ เมษายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย

เจริญพร ดร.นภสร ไตรภคศรี วัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารประกอบการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ พระครูวาทีวรมัน, ดร. ได้ทำการวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “ผ้าขึ้นดินจกตระกูลราชบุรี: ประวัติศาสตร์, ความรู้, การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดวิถีพุทธเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน” โดยงบประมาณสนับสนุนจากสถาบัน วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

บัดนี้กระบวนการวิจัยดำเนินการถึงการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คณะผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ โดยสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยดังกล่าว โดยสามารถประสานงานกับคณะผู้วิจัย เพื่อดำเนินการตามกระบวนการต่อไป

จึงเจริญพรมหาเพื่อกรุณาให้สัมภาษณ์

-อนุชาติ นิมิตมณ
ไพฑูริย์

เจริญพร

(พระครูปลัดสุวิทย์ สิริวิฑฒโก, ดร.)

หัวหน้าโครงการ/นักวิจัย

(นางนภสร ไตรภคศรี)

วัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี
๒๕ เมษายน ๒๕๖๖

ประสานงาน

ที่ พิเศษ / ๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๑๐๕ หมู่ ๗ ตำบลแพ่งพวย

อำเภอตำบเนินสะดวก

จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๓๐

២៣ មេសា ២០១៦

เรื่อง ขอสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย

เจริญพร   นายสาโรจน์ มลพวก   นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแร่

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารประกอบการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ พระครูวาทิวรวัฒน์, ดร. ได้ทำการวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “ผ้าขึ้นตินจกครกกลุ
ราชบุรี: ประวัติศาสตร์, ความรู้, การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดวิถีพุทธเพื่อเพิ่มขีดความสามารถ
ในการแข่งขัน” โดยงบประมาณสนับสนุนจากสถาบัน วิจัยลัยสงเขรบุรี

บันทึกกระบวนการวิจัยดำเนินการถึงการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คณะผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ โดยสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยดังกล่าว โดยสามารถประสานงานกับคณะผู้วิจัย เพื่อดำเนินการตามกระบวนการต่อไป

จึงเจริญพราหมณ์เพื่อกรุณาให้สัมภาษณ์

अनुपम कुमार

เจริญพร

290

(ment) ~~not~~ donor

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดอนเมือง หัวหน้าโครงการ/นักวิจัย

00615

ประสานงาน

ที่ พิเศษ / ๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
๑๐๔ หมู่ ๗ ตำบลแพ่งพวย
อำเภอดำเนินสะดวก
จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๓๐

๒๓ เมษายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย
เจริญพร อาจารย์อำนวยการ บัญชีการบ้าน (อาชีพครู)
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารประกอบการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ พระครูวาทีธรรมวัฒน์, ดร. ได้ทำการวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง "ผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี: ประวัติศาสตร์, ความรู้, การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดวิถีพุทธเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน" โดยงบประมาณสนับสนุนจากสถาบัน วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

บัดนี้กระบวนการวิจัยดำเนินการถึงการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คณะผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ โดยสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยดังกล่าว โดยสามารถประสานงานกับคณะผู้วิจัย เพื่อดำเนินการตามกระบวนการต่อไป

จึงเจริญพรมหาเพื่อกรุณาให้สัมภาษณ์

ขอสงวนไว้สำหรับ
ใช้ตามโครงการ.

เจริญพร
[Signature]

(พระครูปลัดสุวิทย์ สิริวิฑิตโก, ดร.)

หัวหน้าโครงการ/นักวิจัย

(ศาสตราจารย์ ดร. [Signature])

มี: [Signature] อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชบุรี
(ท-ยวพ) (ค.ร.อ. [Signature])
ประสานงาน [Signature]

ที่ พิเศษ / ๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
๑๐๙ หมู่ ๘ ตำบลพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก
จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๓๐

๒๓ เมษายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย

เจริญพร คุณโร พรหมพรวน ปรากฏนามนาม

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารประกอบการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร. ได้ทำการวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง "ผ้าขึ้นดินจกตระกูล
ราชบุรี: ประวัติศาสตร์, ความรู้, การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดวิถีพุทธเพื่อเพิ่มขีดความสามารถ
ในการแข่งขัน" โดยงบประมาณสนับสนุนจากสถาบัน วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

บัดนี้กระบวนการวิจัยดำเนินการถึงการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คณะผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่า
ท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ โดยสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยดังกล่าว โดยสามารถ
ประสานงานกับคณะผู้วิจัย เพื่อดำเนินการตามกระบวนการต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อกรุณาให้สัมภาษณ์

ออกโดย
๓๐/๔/๖๖
๒๕/๔/๖๖
๒๕/๔/๖๖

เจริญพร

(พระครูปลัดสุวุฒิ สิริวิฑฒโก, ดร.)

หัวหน้าโครงการ/นักวิจัย

ประสานงาน

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
๑๐๙ หมู่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก
จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๓๐

๒๓ เมษายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย

เจริญพร คุณอุทัย พิกแพง แพทย์ประจำตำบลห้วยไผ่

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารประกอบการสัมภาษณ์ จำนวน ๓ ชุด

ตามที่ พระครูวาทะวิวัฒน์, ดร. ได้ทำการวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “ผ้าขึ้นดินจกตระกูล
ราชบุรี: ประวัติศาสตร์, ความรู้, การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดวิถีพุทธเพื่อเพิ่มขีดความสามารถ
ในการแข่งขัน” โดยงบประมาณสนับสนุนจากสถาบัน วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

บัดนี้กระบวนการวิจัยดำเนินการถึงการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คณะผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่า
ท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ โดยสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยดังกล่าว โดยสามารถ
ประสานงานกับคณะผู้วิจัย เพื่อดำเนินการตามกระบวนการต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อกรุณาให้สัมภาษณ์

เจริญพร

อนุทินในสัมภาษณ์
๒๕ ๑๒ ๖๖

(พระครูปลัดสุวิทย์ สิริวิฑูโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการ/นักวิจัย

ประสานงาน

ที่ พิเศษ / ๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๑๐๙ หมู่ ๘ ตำบลพงพวย

อำเภอดำเนินสะดวก

จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๓๐

๒๓ เมษายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย

เจริญพร คุณนิภา มณีจันทร์ ประธานศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านวัดนาหนอง

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารประกอบการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร. ได้ทำการวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “ผ้าขึ้นตีนจกกระจกกล
ราชบุรี: ประวัติศาสตร์, ความรู้, การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดวิถีพุทธเพื่อเพิ่มขีดความสามารถ
ในการแข่งขัน” โดยงบประมาณสนับสนุนจากสถาบัน วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

บัดนี้กระบวนการวิจัยดำเนินการถึงการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คณะผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่า
ท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ โดยสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยดังกล่าว โดยสามารถ
ประสานงานกับคณะผู้วิจัย เพื่อดำเนินการตามกระบวนการต่อไป

จึงเจริญพรมหาเพื่อกรุณาให้สัมภาษณ์

เจริญพร

อนุศาสตราจารย์

นพ. มณีจันทร์

๒๕ เม.ย. ๖๖

(พระครูปลัดสุวิทย์ สิริวิฑฒโก, ดร.)

หัวหน้าโครงการ/นักวิจัย

ประสานงาน

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๓๐๔ หมู่ ๗ ตำบลแพ่งพวย

อำเภอดำเนินสะดวก

จังหวัดราชบุรี ๗๖๑๓๐

๒๓ เมษายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย

เจริญพร คุณนพพร สมัยสมภพ ปราชญ์ชาวบ้าน

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารประกอบการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ พระครูวาทีรวรรณ, ดร. ได้ทำการวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “ผ้าขึ้นคันทนจนกระทั่งคุณ
ราชบุรี: ประวัติศาสตร์, ความรู้, การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดวิถีพุทธเพื่อเพิ่มขีดความสามารถ
ในการแข่งขัน” โดยงบประมาณสนับสนุนจากสถาบัน วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

บัดนี้กระบวนการวิจัยดำเนินการถึงการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คณะผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่า
ท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ โดยสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยดังกล่าว โดยสามารถ
ประสานงานกับคณะผู้วิจัย เพื่อดำเนินการตามกระบวนการต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อกรุณาให้สัมภาษณ์

เจริญพร

(พระครูปลัดสุรวุฒิ สิริวิฑฒโก, ดร.)

25/มค. ๖6

หัวหน้าโครงการ/นักวิจัย

ประสานงาน

ที่ พิเศษ / ๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
๑๐๙ หมู่ ๘ ตำบลพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก
จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๓๐

๒๓ เมษายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย

เจริญพร คุณพนมศักดิ์ ศรีคำ ปราชญ์ชาวบ้านรางบัว

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารประกอบการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร. ได้ทำการวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “ผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี: ประวัติศาสตร์, ความรู้, การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดวิถีพุทธเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน” โดยงบประมาณสนับสนุนจากสถาบัน วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

บัดนี้กระบวนการวิจัยดำเนินการถึงการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คณะผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ โดยสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยดังกล่าว โดยสามารถประสานงานกับคณะผู้วิจัย เพื่อดำเนินการตามกระบวนการต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อกรุณาให้สัมภาษณ์

อ.พนมศักดิ์ในร่มกาฬ

พนมศักดิ์ ๘๖

ร.ร. ๖๖

เจริญพร

(พระครูปลัดสุราวุฒิ สิริวิฑฒโก, ดร.)

หัวหน้าโครงการ/นักวิจัย

ประสานงาน

ที่ พิเศษ / ๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๑๐๙ หมู่ ๗ ตำบลแพะพวย

อำเภอดำเนินสะดวก

จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๑๐

๒๓ เมษายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย

เจริญพร คุณสุนันท์ พวงมาลัย กลุ่มทอผ้าจากรางบัว

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารประกอบการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร. ได้ทำการวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “ผ้าขึ้นต้นจกตระกูลราชบุรี: ประวัติศาสตร์, ความรู้, การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดวิถีพุทธเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน” โดยงบประมาณสนับสนุนจากสถาบัน วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

บัดนี้กระบวนการวิจัยดำเนินการถึงการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คณะผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ โดยสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยดังกล่าว โดยสามารถประสานงานกับคณะผู้วิจัย เพื่อดำเนินการตามกระบวนการต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อกรุณาให้สัมภาษณ์

อ.สุนันท์ พวงมาลัย

คุณสุนันท์ พวงมาลัย

25 เม.ย. 66

เจริญพร

(พระครูปลัดสุรวุฒิ สิริวฑฒโก, ดร.)

หัวหน้าโครงการ/นักวิจัย

ประสานงาน

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
๑๐๙ หมู่ ๘ ตำบลพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก
จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๓๐

๒๓ เมษายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย

เจริญพร คุณจุฬาลักษณ์ มณีจันทร์ สมาชิกช่างทอศูนย์หอผ้าจกวัดนาหนอง

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารประกอบการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ พระครูวาทีวรมณ, ดร. ได้ทำการวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “ผ้าขึ้นดินจากตระกูล
ราชบุรี: ประวัติศาสตร์, ความรู้, การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดวิถีพุทธเพื่อเพิ่มขีดความสามารถ
ในการแข่งขัน” โดยงบประมาณสนับสนุนจากสถาบัน วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

บัดนี้กระบวนกรวิจัยดำเนินการถึงการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คณะผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่า
ท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ โดยสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยดังกล่าว โดยสามารถ
ประสานงานกับคณะผู้วิจัย เพื่อดำเนินการตามกระบวนการต่อไป

จึงเจริญพรมาเพื่อกรุณาให้สัมภาษณ์

เจริญพร

อ.บุญเลิศ นิ่มสมิต

จุฬาลักษณ์ มณีจันทร์

(พระครูปลัดสุวรรณ์ สิริวิฑนโก, ดร.)

หัวหน้าโครงการ/นักวิจัย

๒๓ เม.ย. ๖๖

ประสานงาน

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
๑๐๙ หมู่ ๘ ตำบลพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก
จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๓๐

๒๓ เมษายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย

เจริญพร คุณทองคำ จาโสด สมาชิกกลุ่มทอผ้า

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารประกอบการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ พระครูวาทีวรัณนี, ดร. ได้ทำการวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “ผ้าขึ้นต้นจกตระกูล
ราชบุรี: ประวัติศาสตร์, ความรู้, การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดวิถีพุทธเพื่อเพิ่มขีดความสามารถ
ในการแข่งขัน” โดยงบประมาณสนับสนุนจากสถาบัน วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

บัดนี้กระบวนการวิจัยดำเนินการถึงการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คณะผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่า
ท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ โดยสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยดังกล่าว โดยสามารถ
ประสานงานกับคณะผู้วิจัย เพื่อดำเนินการตามกระบวนการต่อไป

จึงเจริญพรมหาเพื่อกรุณาให้สัมภาษณ์

เจริญพร

อนุทินให้สัมภาษณ์
ทองคำ จาโสด

(พระครูปลัดสุวิทย์ สิริวิศนโก, ดร.)
หัวหน้าโครงการ/นักวิจัย

25 เม.ย. 66

ประสานงาน

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๑๐๙ หมู่ ๙ ตำบลพงพวย

อำเภอดำเนินสะดวก

จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๓๐

๒๓ เมษายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย

เจริญพร คุณศศินิภา โพธิ์ทอง สมาชิกกลุ่มทอผ้า

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารประกอบการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ พระครูวาทีวโรดม, ดร. ได้ทำการวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “ผ้าขึ้นดินจกตระกูลราชบุรี: ประวัติศาสตร์, ความรู้, การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดวิถีพุทธเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน” โดยงบประมาณสนับสนุนจากสถาบัน วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

บัดนี้กระบวนการวิจัยดำเนินการถึงการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คณะผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ โดยสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยดังกล่าว โดยสามารถประสานงานกับคณะผู้วิจัย เพื่อดำเนินการตามกระบวนการต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อกรุณาให้สัมภาษณ์

เจริญพร

(พระครูปลัดสุวรรณ์ สิริวิฑฒโก, ดร.)

หัวหน้าโครงการ/นักวิจัย

อนุญาติให้สัมภาษณ์

สลิทิภ ไร่ผ่อง

๒๔ เม.ย. ๖๖

ประสานงาน

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
๑๐๙ หมู่ ๘ ตำบลแพะพวย
อำเภอดำเนินสะดวก
จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๓๐

๒๓ เมษายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย

เจริญพร คุณพิมพ์วิณี อางชัยกรณ์ สมาชิกช่างทอ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารประกอบการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร. ได้ทำการวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “ผ้าขึ้นดินจกตระกูล
ราชบุรี: ประวัติศาสตร์, ความรู้, การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดวิถีพุทธเพื่อเพิ่มขีดความสามารถ
ในการแข่งขัน” โดยงบประมาณสนับสนุนจากสถาบัน วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

บัดนี้กระบวนการวิจัยดำเนินการถึงการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คณะผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่า
ท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ โดยสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยดังกล่าว โดยสามารถ
ประสานงานกับคณะผู้วิจัย เพื่อดำเนินการตามกระบวนการต่อไป

จึงเจริญพรมหาเพื่อกรุณาให้สัมภาษณ์

นายอภิสิทธิ์ งาม
พิมพ์วิณี อางชัยกรณ์
25 เม.ย. 66

เจริญพร
[Signature]

(พระครูปลัดสุราวุฒิ สิริวิฑฒโก, ดร.)
หัวหน้าโครงการ/นักวิจัย

ประสานงาน

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๑๐๙ หมู่ ๙ ตำบลพงพวย

อำเภอดำเนินสะดวก

จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๓๐

๒๓ เมษายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย

เจริญพร คุณปัญญา ผ่องทอง สมาชิกช่างทอ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารประกอบการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร. ได้ทำการวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง "ผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี: ประวัติศาสตร์, ความรู้, การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดวิถีพุทธเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน" โดยงบประมาณสนับสนุนจากสถาบัน วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

บัดนี้กระบวนการวิจัยดำเนินการถึงการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คณะผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ โดยสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยดังกล่าว โดยสามารถประสานงานกับคณะผู้วิจัย เพื่อดำเนินการตามกระบวนการต่อไป

จึงเจริญพรมาเพื่อยกมาให้สัมภาษณ์

ณณภักดิ์ วัฒนภักดิ์
 ปัญญา ผ่องทอง
 ๒๕ เม.ย. ๖๖

เจริญพร

(พระครูปลัดสุธรรม์ สิริวัฒนโก, ดร.)

หัวหน้าโครงการ/นักวิจัย

ประสานงาน

ที่ พิเศษ / ๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
๑๐๙ หมู่ ๗ ตำบลแพะพวย
อำเภอดำเนินสะดวก
จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๓๐

๒๓ เมษายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย

เจริญพร คุณนภา ศรีจันทร์เพื่อ คุรุภูมิปัญญาท้องถิ่น

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารประกอบการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ พระครูวาทิววัฒน์, ดร. ได้ทำการวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “ผ้าขึ้นดินจกตระกูล
ราชบุรี: ประวัติศาสตร์, ความรู้, การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดวิถีพุทธเพื่อเพิ่มขีดความสามารถ
ในการแข่งขัน” โดยงบประมาณสนับสนุนจากสถาบัน วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

บัดนี้กระบวนการวิจัยดำเนินการถึงการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คณะผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่า
ท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ โดยสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยดังกล่าว โดยสามารถ
ประสานงานกับคณะผู้วิจัย เพื่อดำเนินการตามกระบวนการต่อไป

จึงเจริญพรมหาเพื่อกรุณาให้สัมภาษณ์

อนึ่งขอแจ้งให้ทราบว่า
หาก มีข้อสงสัย

๖๕ พ.ย ๖๖.

เจริญพร

(พระครูปลัดสุธรรม์ สิริวิฑิตโก, ดร.)

หัวหน้าโครงการ/นักวิจัย

ประสานงาน

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

โครงการวิจัยย่อยที่ ๑

เรื่อง

ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี

ภายใต้แผนงานวิจัย

เรื่อง

ผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี: ประวัติศาสตร์, ความรู้, การพัฒนาผลิตภัณฑ์และ
การตลาดวิถีพุทธเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

โดย

พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ชยทตฺโต, ผศ. ดร.

พระมหากังวาน อีธรรมโม, ผศ. ดร.

ดร. อนุชา พละกุล

ดร. ศุภกัญญา ศรีคำไทย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

พ.ศ. ๒๕๖๕

สำหรับ: ผู้นำชุมชน/ผู้นำองค์กรภาคประชาชน/หัวหน้าเผ่า/ปราชญ์ชาวบ้าน/
ครูภูมิปัญญาชุมชนชาติพันธุ์ไท-ยวน

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง

ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี

คำชี้แจง

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน จังหวัดราชบุรี วิเคราะห์พัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี เพื่อนำไปสู่การจัดทำฐานข้อมูล (Big Data) ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-/นามสกุล .....
การศึกษา (สูงสุด) .....
ตำแหน่ง/หน้าที่ .....
วันที่ให้สัมภาษณ์ .....
สถานที่ให้สัมภาษณ์ .....
.....

๑. ท่านได้รับรู้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน ที่ตั้งรกรากในพื้นที่จังหวัดราชบุรี มีประวัติ/ความเป็นมา เป็นอย่างไร

๒. ท่านเห็นว่า วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน ในจังหวัดราชบุรี ในปัจจุบันเป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะวัฒนธรรมด้านเครื่องนุ่งห่ม/การแต่งกาย

๕. ท่านเห็นว่า หากมีการจัดทำฐานข้อมูล (Big Data) เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกุลราชบุรี ควรมีลักษณะเฉพาะ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณ/อนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ

พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตโต, ผศ. ดร.

พระมหากังวาน อีธรรมโม, ผศ. ดร.

ดร. อนุชา พละกุล

ดร. ศุภกัญญา ศรีคำไทย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

(ผู้วิจัย)

สำหรับ: บุคลากรภาครัฐ/ผู้นำชุมชน/ผู้นำองค์กรภาคประชาชน/หัวหน้าเผ่า/
 ครูภูมิปัญญาชุมชนชาติพันธุ์ไท-ยวน/เจ้าของกิจการ/ผู้ประกอบการฯ

แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรื่อง

ประวัติศาสตร์และพัฒนากการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี

คำชี้แจง

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน จังหวัดราชบุรี วิเคราะห์พัฒนากการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี เพื่อนำไปสู่การจัดทำฐานข้อมูล (Big Data) ประวัติศาสตร์และพัฒนากการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน

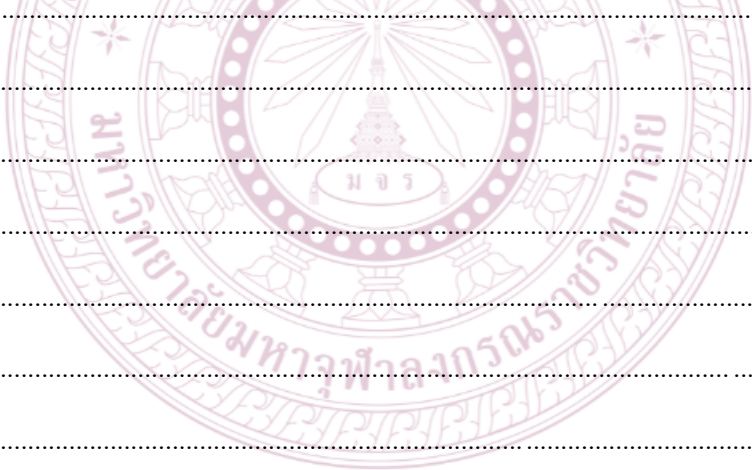
ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

ชื่อ-นามสกุล .....
 การศึกษา (สูงสุด) .....
 ตำแหน่ง/หน้าที่ .....
 .....

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ครั้งนี้ มุ่งวิเคราะห์การจัดทำฐานข้อมูล (Big Data) ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน

๑. **ฐานข้อมูล (Big Data) ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมผ้าขึ้นตีนจกตระกูลราชบุรี**

☒ รูปแบบ

☒ ขอบเขต

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

☒ .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

☒ .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

☒ .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

☒ .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณ/อนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ
 พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตโต, ผศ. ดร.
 พระมหากังวาน ธีรธมโม, ผศ. ดร.

ดร. อนุชา พละกุล

ดร. ศุภกัญญา ศรีคำไทย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

(ผู้วิจัย)

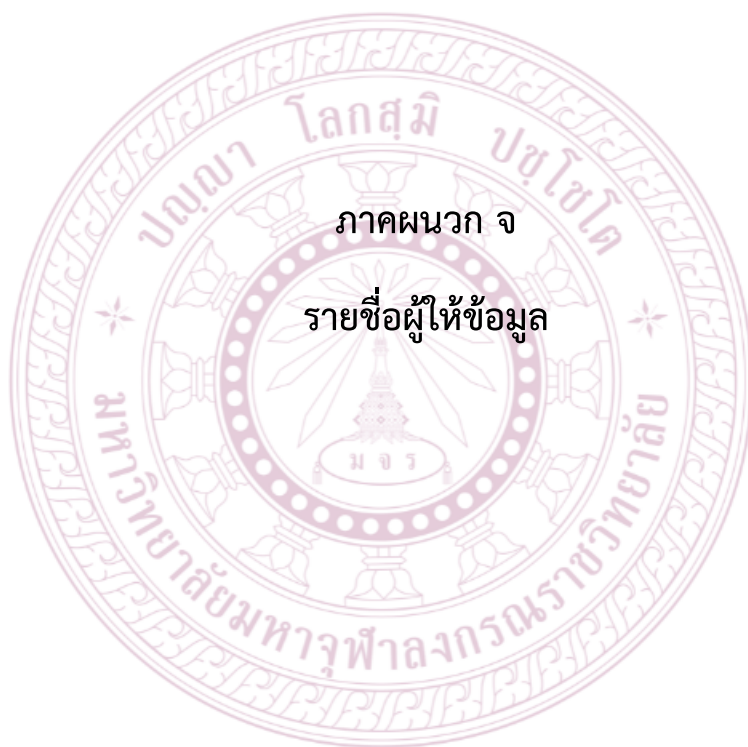

ภาคผนวก จ

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง/หน้าที่
๑. ดร.นภสร ไตรภคศรี	วัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี
๒. นายสาโรจน์ มูลมาก	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแร่
๓. อาจารย์อำนวย บุญณรงค์	ข้าราชการบำนาญ (อาชีพครู)
	ประธานวัฒนธรรมตำบลหนองปลาหมอ
๔. คุณอุไร พรหมพรวน	ปราชญ์ชุมชนรางบัว
๕. คุณอุทัย พักแพง	แพทย์ประจำตำบลห้วยไผ่
๖. คุณนิภา มณีจันทร์	ประธานศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้าน วัดนาหนอง
๗. คุณนพพร สมัยสมภาพ	ปราชญ์ชาวบ้าน
๘. คุณพนมศักดิ์ ศรีคำ	ปราชญ์ชาวบ้านรางบัว
๙. คุณสุนันท์ พวงมาลัย	กลุ่มทอผ้าขึ้นตีนจกรางบัว
๑๐. คุณจุฬาลักษณ์ มณีจันทร์	สมาชิกช่างทอศูนย์ทอผ้าขึ้นตีนจก วัดนาหนอง
๑๑. คุณทองดำ จาโสด	สมาชิกกลุ่มทอผ้า
๑๒. คุณศศิณีภา ไพร์ทอง	สมาชิกกลุ่มทอผ้า
๑๓. คุณพิมพ์ปิ๋ว อางธัญกรณ์	สมาชิกช่างทอ
๑๔. คุณปัญญา ฝอยทอง	สมาชิกช่างทอ
๑๕. คุณนภา ศรีจันทร์เพ็ญ	ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง/หน้าที่
๑. นายสาโรจน์ มูลมาก	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแร่
๒. คุณดลตวรรณ มณีจันทร์	รองประธานกลุ่มทอผ้าวัดนาหนอง
๓. อาจารย์อำนาจ บุญรงค์	ข้าราชการบำนาญ (อาชีพครู)
	ประธานวัฒนธรรมตำบลหนอง
	ปลาหมอ
๔. คุณอุไร พรหมพรวน	ปราชญ์ชุมชนรางบัว
๕. คุณอุทัย พักแพง	แพทย์ประจำตำบลห้วยไผ่
๖. คุณนิภา มณีจันทร์	ประธานศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้าน
	วัดนาหนอง
๗. คุณนพพร สมัยสมภาพ	ปราชญ์ชาวบ้าน
๘. คุณพนมศักดิ์ ศรีคำ	ปราชญ์ชาวบ้านรางบัว
๙. คุณสุนันท์ พวงมาลัย	กลุ่มทอผ้าขึ้นตีนจกรางบัว
๑๐. คุณนภา ศรีจันทร์เพ็ญ	ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภาคผนวก ฉ

ประวัติผู้วิจัย

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ – นามสกุล : พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ชยทตฺโต, ผศ. ดร.

E-mail : Songphan_new@hotmail.com

การศึกษา

: นักธรรมชั้นเอก

: ปริญญาตรี พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) (การจัดการเชิงพุทธ)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๕๕ : ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) (การจัดการเชิงพุทธ)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๕๗ : ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) (การจัดการเชิงพุทธ)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสบการณ์ทำงาน

พ.ศ. ๒๕๕๘ ถึง ปัจจุบัน : อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ตำแหน่งบริหาร : อำนวยการฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หน่วยงาน/สถานที่ติดต่อ : วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัดหลวงพอสถธรรมกายาราม

หมู่ที่ ๗ ตำบลแพ่งพวย อำเภอดำเนินสะดวก

จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๓๐

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ – นามสกุล : พระมหากังวาล ฉายา ชีรธมฺโม, ผศ.ดร. (ศรชัย)

E-mail : kangwal2514pm@hotmail.com

การศึกษา

: นักธรรมชั้นเอก

พ.ศ. ๒๕๕๐

: ป.ธ.๙

กองบาลีสนามหลวง

พ.ศ. ๒๕๕๕

: ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) (การจัดการเชิงพุทธ)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๕๗

: ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) (การจัดการเชิงพุทธ)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสบการณ์ทำงาน

พ.ศ. ๒๕๕๘ ถึง ปัจจุบัน : อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผลงานทางวิชาการ

หนังสือ

พระมหากังวาล ชีรธมฺโม, ดร. : **ไตรสิกขากับการบริหารวัด**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

พระมหากังวาล ชีรธมฺโม, ดร. : **กรรมฐาน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

งานวิจัย

พระมหากังवाल อีธรรมโม (ศรชัย). การปกครองตามหลักอภิธานิยธรรม ๗ ของคณะสงฆ์อำเภอ
ดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี. **รายงานวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

บทความวิจัย

พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ พระครูวิสุทธธานันทคุณ พระมหากัลป์वाल อีธรรมโม. “การสร้างความปลอดภัยของสมณานันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๙): ๔๕-๕๙.

รัฐพล เย็นใจมา พระมหากังवाल อีธรรมโม พระครูวิสุทธธานันทคุณ. “บริหารการเปลี่ยนแปลงที่มีประสิทธิภาพของสถาบันการศึกษา”. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (ฉบับพิเศษ) (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙): ๕๘๑-๕๙๓.

บทความวิชาการ

พระสุรวุฒิ สิริวิฑฒโก (อุกฤษโซค), พระมหากังवाल อีธรรมโม (ศรชัย), พระครูปลัดธัญชัย อริณชโย. “หลักพุทธธรรมสำหรับจัดการความกลัว”. **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์**. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๗): ๑๖๓-๑๗๗.

พระสุรวุฒิ สิริวิฑฒโก (อุกฤษโซค), พระครูวิสุทธธานันทคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร) พระมหากังवाल อีธรรมโม (ศรชัย). “การนำหลักทฤษฎีธรรมมิกัตถประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาชีวิตในสังคมไทยปัจจุบัน”. **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๘): ๑๗๗-๑๙๑.

พระสุรวุฒิ สิริวิฑฒโก (อุกฤษโซค), พระมหากังवाल อีธรรมโม (ศรชัย) พระครูวิสุทธธานันทคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร). “การส่งเสริมความสามัคคีในสังคมไทยตามหลักอริยฐานธรรม ๔”. **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์**. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๙): ๑๗๗-๑๙๓.

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ – นามสกุล

: ดร. อนุชา พละกุล

: Dr. Anucha Bhalakula

E-mail

: anucha.bha@mcu.ac.th

การศึกษา

พ.ศ. ๒๕๔๖

: นักธรรมชั้นเอก

พ.ศ. ๒๕๕๓

: เปรียญธรรม ๓ ประโยค

พ.ศ. ๒๕๕๑

: ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) รัฐศาสตร์ (การเมืองการปกครอง),
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๕๗

: ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.)

การบริหารการพัฒนาสังคม (นโยบายและการวางแผนทางสังคม),

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA)

พ.ศ. ๒๕๖๕

: ปริญญาเอก ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) (รัฐศาสตร์),
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสบการณ์ทำงาน

พ.ศ. ๒๕๕๗ ถึง ปัจจุบัน : อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

ผลงานทางวิชาการ

งานวิจัย

อนุชา พละกุล พระสมุห์อาคม อาคมอีโร และปรกรณ์ เนตรขำ. (๒๕๖๕). การพัฒนาการตื่นตัวทาง
การเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนเขตองค์การบริหารส่วนตำบลใน
จังหวัดเพชรบุรี. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อนุชา พละกุล และคณะ. (๒๕๖๔). การพัฒนาเทศบาลตำบลหาดเจ้าสำราญ : การยกระดับ
คุณภาพชีวิตของประชาชนด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองตามแนวคิดภูมิ

รัฐศาสตร์การพัฒนาเชิงพื้นที่. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อนุชา พลกุล. (นักวิจัยร่วม). (๒๕๖๓). **การศึกษาเปรียบเทียบละครชาตรีเมืองเพชรและละครชาตรีกรมศิลปากร.** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อนุชา พลกุล. (นักวิจัยร่วม). (๒๕๖๓). **แนวทางการพัฒนากระบวนการเผยแพร่แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงของพระสงฆ์ ในจังหวัดเพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สมุทรสงคราม.** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อนุชา พลกุล. (นักวิจัยร่วม). (๒๕๖๑). **การเสริมสร้างความรู้และควมคุมการทุจริตโดยพระสงฆ์ภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี.** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อนุชา พลกุล. (นักวิจัยร่วม). (๒๕๖๑). **ภัยคุกคามรูปแบบใหม่ : องค์กรประกอบ ตัวบ่งชี้ และผลกระทบต่อความมั่นคงของสังคมไทย.** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อนุชา พลกุล. (นักวิจัยร่วม). (๒๕๖๐). **การศึกษาวิเคราะห์ห้วงความรู้และแนวปฏิบัติกัมมัฏฐานตามสายพระมหาเถระของไทยและพม่า.** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อนุชา พลกุล. (นักวิจัยร่วม). (๒๕๕๙). **หลักสัจธรรมตามแนวคิด การดีความ และการวิเคราะห์ เพื่อบูรณาการกับการสร้างความสมดุลของชีวิตและสังคม.** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อนุชา พลกุล. (นักวิจัยร่วม). (๒๕๕๘). **ศึกษาวิเคราะห์หลักความเชื่อเรื่องพุทธ ผี และพราหมณ์ในสังคมไทย.** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อนุชา พลกุล. (นักวิจัยร่วม). (๒๕๕๗). **การศึกษาวิเคราะห์รัฐศาสตร์เชิงพุทธในมุมมองของนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ในประเทศไทย.** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บทความวิจัย

อนุชา พลกุล อัครนันท์ อิศรเดช และเติมศักดิ์ ทองอินทร์. **การบูรณาการหลักธรรมาธิปไตยเพื่อส่งเสริมการตื่นตัวทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนจังหวัดเพชรบุรี.** วารสาร มจร เพชรบุรีปริทรรศน์, ISSN : 2773 – 9635 (Online) ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม) : ๒๕๖๕

พระครูวัชรสุวรรณาท, พระอาคม อาคมธีโร และอนุชา พละกุล. (๒๕๖๒). การผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น :

คุณค่าอัตลักษณ์และการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยวัฒนธรรมชุมชน. วารสารศรีปทุม
ปริทัศน์ ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๒ เดือน กรกฎาคม -
ธันวาคม ๒๕๖๒ ISSN 1513-7287 หน้า ๑๓๙-๑๕๓.

พระครูอุดมเจติยารักษ์, อนุชา พละกุล, ศิริเพ็ญ สุดแสนสง่า, มะลิ ทิพย์ประจง และสุบัน สวัสดิ์
ประภา. การเสริมสร้างความรู้และควบคุมการทุจริตโดยพระสงฆ์ ภาคประชาชนและ
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี. Journal of MCU Nakhondhat
ISSN: 2586-923X (TCI 1) Vol.6 No.10 (December 2019): 4833-4851.

นพ เพ็ญฟู, พระครูสุนทรวัชรกิจ, พระครูอุดมเจติยารักษ์, พ.ต.อ.ณัฐพัชร์ โฆษิตเลิศ, ศิริเพ็ญ สุด
แสนสง่า, อนุชา พละกุล และมะลิ ทิพย์ประจง. ภัยคุกคามรูปแบบใหม่: องค์ประกอบ
ตัวบ่งชี้และผลกระทบต่อความมั่นคงของสังคมไทยในจังหวัดเพชรบุรี. Journal of
Modern Learning Development. ISSN 2673-074X. (Tier 2). ปีที่ 5 ฉบับที่ 2
(2020): มีนาคม - เมษายน 2563 ในหน้า 78-96

บทความวิชาการ

อนุชา พละกุล, รูปแบบการบริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ไตรมาสสุดท้าย, วารสารมหาวิทยาลัยวิชาการ, ISSN
(Online) : 2651 – 2440 ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๔) : ๓๖๒-๓๗๔.

อนุชา พละกุล. โลกทัศน์การเมืองการปกครองของชาวยุคโบราณ, วารสารครุศาสตร์วิชาการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ISSN 2465-5007 ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (มิถุนายน –
ธันวาคม ๒๕๖๔) : ๑๐๙ - ๑๒๒.

พระวิสุทธีวรกิจ, พระครูอุดมเจติยารักษ์, ศิริเพ็ญ สุดแสนสง่า และอนุชา พละกุล. (ผลงานร่วม). พุทธ
วิธีการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรเพื่อความเป็นเลิศในยุคดิจิทัล, Journal of
Modern Learning Development, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๖ (พฤศจิกายน-ธันวาคม
๒๕๖๓) : ๓๓๓๓-๓๔๘.

อนุชา พละกุล. ความคิดเห็นและพฤติกรรมชนชั้นกลางที่มีต่อประชาธิปไตยไทย.วารสารวิชาการ
มนุษยสังคมปริทัศน์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๙) : ISSN 0859-869X ในหน้า ๕๙-๗๙.

อนุชา พละกุล. (ผลงานร่วม). แนวทางการพัฒนาการเมืองการปกครองในสังคมชนบทสมัยใหม่.
วารสารรัชต์ภาคย์ Rajapark Journal ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๑๒
ฉบับที่ ๒๖ (พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๖๑) ISSN: 1905-2243 ในหน้า ๒๗๐-๒๙๗.

อนุชา พละกุล. (ผลงานร่วม). พุทธรัฐศาสตร์ : ประสิทธิภาพ ผลสัมฤทธิ์ และบัณฑิตของหลักสูตร รัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในหนึ่งทศวรรษหน้า (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๙). ใน รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑ ฉบับสมบูรณ์. วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วันที่ ๙-๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ หน้า ๑๓๑-๑๔๕.

อนุชา พละกุล. (ผลงานร่วม). ธรรมาภิบาล : ทางรอด ทางเลือก สู่การปกครองอย่างยั่งยืนของท้องถิ่น. งานประชุมวิชาการระดับนานาชาติภูมิศาสตร์เชิงวัฒนธรรมในพระพุทธศาสนา ครั้งที่ ๗ ประจำปี ๒๕๕๘ (IBRS 2016) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสน์. นาน.๒๕๕๘ หน้า ๑๖๕๑-๑๖๖๓.

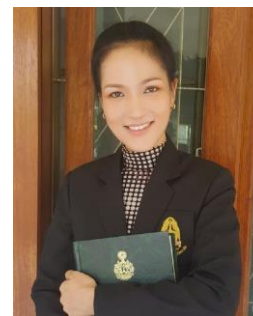
อนุชา พละกุล. (ผลงานร่วม). ภัยคุกคามรูปแบบใหม่และผลกระทบต่อสังคมไทย. งานประชุมวิชาการระดับนานาชาติภูมิศาสตร์เชิงวัฒนธรรมในพระพุทธศาสนา ครั้งที่ ๗ ประจำปี ๒๕๕๘ (IBRS 2016) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสน์. นาน.๒๕๕๘ หน้า ๑๖๖๔-๑๖๗๕.

อนุชา พละกุล. (ผลงานร่วม). อาเซียน : ความสัมพันธ์กระแสนิยมระหว่างประเทศสมัยใหม่. งานประชุมวิชาการระดับนานาชาติภูมิศาสตร์เชิงวัฒนธรรมในพระพุทธศาสนา ครั้งที่ ๗ ประจำปี ๒๕๕๘ (IBRS 2016) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสน์. นาน. ๒๕๕๘ หน้า ๑๖๗๖-๑๖๙๐.

อนุชา พละกุล. (ผลงานร่วม). การเสริมสร้างความรู้และควบคุมการทุจริตโดยพระสงฆ์ ภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี. *Journal of MCU Nakhondhat*, ISSN: 2586-923X (TCI 1) Vol.6 No.10 (December 2019): 4833-4851.

อนุชา พละกุล. (ผลงานร่วม). ภัยคุกคามรูปแบบใหม่: องค์ประกอบ ตัวบ่งชี้และผลกระทบต่อความมั่นคงของสังคมไทยในจังหวัดเพชรบุรี. *Journal of Modern Learning Development*. ISSN 2673-074X. (Tier 2). ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (2020): มีนาคม - เมษายน 2563 ในหน้า 78-96.

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ – นามสกุล : ดร. ศุภกัญญา ศรีคำไทย

E-mail : Sukpinya.im@gmail.com

การศึกษา

พ.ศ. ๒๕๕๕ : ธรรมศึกษาชั้นเอก

พ.ศ. ๒๕๕๓ : ปริญญาตรี เศรษฐศาสตรบัณฑิต (ศ.บ.) สาขาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ

มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. ๒๕๕๙ : ปริญญาโท ครุศาสตรมหาบัณฑิต (ค.ม.) สาขาการบริหารการศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง จังหวัดราชบุรี

พ.ศ. ๒๕๖๓ : ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) สาขาบริหารการศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสบการณ์ทำงาน

พ.ศ. ๒๕๖๓ ถึง ปัจจุบัน : อาจารย์พิเศษประจำ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

: อาจารย์พิเศษ สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทความวิชาการ

พระครูปลัดสุราวุฒิ สิริวิฑฒโก (อุกฤษโซค), ศุภกัญญา ศรีคำไทย. “การบริหารตนตามแนวพุทธธรรม เพื่อบริหารองค์การทางการศึกษา”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๒): ๒๖๖-๒๗๗.

Phramaha Yannawat Thitavaddhano, Phrakrupalad Suravut Sirivaddhako (Ukitchock), Phrakhrvithansupattanakij (Vina Nuntiyo), Sukpinya Srikomthai. Principles of People Management to the Mindfulness for Organization Administrator. **Solid State Technology**. Volume: 63 Issue: 2s (2020). 1510-1515.

แบบ สท.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ 16 พฤษภาคม 2566

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาฯ

ข้าพเจ้า ดร.ฉนวนทิพย์ ปัทมาวดี ตำแหน่ง อาจารย์

ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน วิทยาลัยสงฆ์นครพนม

ที่อยู่ 65/1 หมู่ 6 ต.โพธิ์สามต้น อ.โพนสวรรค์ จ.นครพนม

โทรศัพท์ โทรสาร

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง การพัฒนาระบบบริหารจัดการงานวิจัยและงานสร้างสรรค์ของวิทยาลัยสงฆ์นครพนม มาใช้ประโยชน์ในโครงการพัฒนาระบบบริหารจัดการงานวิจัยและงานสร้างสรรค์ของวิทยาลัยสงฆ์นครพนม

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☐ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ 16 พฤษภาคม 2566 จนถึง 14 พฤษภาคม 2567

ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

- พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน
- พัฒนาระบบบริหารจัดการงานวิจัยและงานสร้างสรรค์

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(ดร.ฉนวนทิพย์ ปัทมาวดี)

ตำแหน่ง

อาจารย์

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)